KOMPETENS OCH KAPITAL

- om statligt stöd till företag

Bilaga

Ur KB:s samlingar
Digitaliserad år 2015

National Library of Sweden

Betänkande från Företagsstödsutredningen
SOU 1996:69

KOMPETENS OCH KAPITAL

- om statligt stöd till företag

Bilaga

Betänkande från Företagsstödsutredningen
SOU 1996:69

Ref KB
Occ 58

Statens offentliga utredningar
1996:69
Näringsdepartementet

Kompetens och kapital

Bilaga

Betänkande av Företagsstödsutredningen
Stockholm 1996

SOU och Ds kan köpas från Fritzes kundtjänst. För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Fritzes, Offentliga Publikationer, på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningskontor.

Beställningsadress: Fritzes kundtjänst
106 47 Stockholm
Fax: 08-20 50 21
Telefon: 08-690 91 90

Svara på remiss. Hur och Varför. Statsrådsberedningen, 1993.
- En liten broschyr som underlättar arbetet för den som skall svara på remiss.

Broschyren kan beställas hos:
Regeringskansliets förvaltningskontor
Distributionscentralen
103 33 Stockholm
Fax: 08-405 10 10
Telefon: 08-405 24 81

NORSTEDTS TRYCKERI AB
Stockholm 1996

ISBN 91-38-20266-2
ISSN 0375-250X

Innehållsföreteckning

1. Kommittédirektiv 5
Tilläggsdirektiv 13
2. Näringspolitiska stöd 15
3. Regionalpolitiska stöd 35
Underbilaga 63
4. Arbetsmarknadspolitiska åtgärder 75
Underbilaga 89
5. EGs strukturfondsprogram, gemenskapsinitiativ m.m. 99
6. Erfarenheter från andra länder 111
6.1 Stöd till små och medelstora företag i Nederländerna . 111
6.2 Småföretagsutveckling i Baden Würtemberg 119
7. Staten och riskkapitalförsörjningen, en historisk återblick ... 127

Dir.
1995:124

Kommittédirektiv

Översyn av statliga företagsstöd

Beslut vid regeringssammanträde 1995-09-28

Sammanfattning av uppdraget

En kommitté skall se över vissa former av statliga företagsstöd m.m. inom närings-, arbetsmarknads- och regionalpolitiken som riktar sig till främst små och medelstora företag. Översynen skall leda till

- ökad kunskap om stödens effekter,
- förslag till sådana förändringar av nuvarande stöd som behövs för att statens åtgärder bättre skall bidra till ökad hållbar tillväxt i näringslivet,
- förslag till möjliga alternativ till finansiella stöd,
- förslag till effektivare handläggning och en förenkling för de företag som berörs av stöden,
- förslag till förbättrad samordning och samverkan mellan de organ som handlägger frågor om stöd.

Bakgrund

Näringspolitiken skall bidra till att ge företagen goda förutsättningar att expandera och utvecklas genom att bl.a. undanröja hinder och bereda vägen för långsiktiga satsningar på teknologi och kompetens m.m. På så sätt skapas uthållig tillväxt i den svenska ekonomin, vilket även kan bidra till bestående arbetstillfällen. Av särskild vikt är att underlätta nyetableringar och främja tillväxt i små och medelstora företag.

Företags- och branschspecifika stödinsatser främst inom näringspoliti-

ken har under senare år avvecklats till förmån för s.k. horisontella stöd, som är mer generellt inriktade och kan sökas av olika typer av företag.

Även *arbetsmarknadspolitiken* är en integrerad del av den ekonomiska politiken. Den har till uppgift att bl.a. förmedla platser och främja anpassning mellan utbud och efterfrågan på arbetskraft. Den skall utformas så att den främjar sysselsättningen på i första hand den reguljära arbetsmarknaden, bl.a. genom effektiv förmedling och höjd kompetens i arbetslivet. Den kan också i samverkan med andra politikområden medverka till att utjämna konjunkturerna. Flera arbetsmarknadspolitiska åtgärder har betydelse för t.ex. ny- och småföretagandet.

Kommittén om arbetsmarknadspolitikens roll, omfattning, inriktning och avgränsning (A 1994:01) har i uppgift bl.a. att analysera hur man aktivt kan stödja och underlätta ett omfattande ny- och småföretagande samt hur arbetsmarknadspolitiken kan samverka med närings- och regionalpolitiska organ på central och regional nivå (dir. 1995:33). Kommittén skall föreslå hur en samordning bör göras. Den skall slutföra sitt uppdrag före utgången av år 1995.

Regionalpolitikens viktigaste uppgift är att bidra till sammanhållningen mellan olika delar av Sverige och till att alla regioner kan medverka i landets utveckling. De övergripande målen är uthållig ekonomisk tillväxt, rättvisa och valfrihet så att likvärdiga levnadsvillkor skapas för medborgarna i hela landet. Medel för att uppnå dessa mål är bl.a. företagsutvecklande åtgärder.

Ett gott näringslivsklimat behövs för att nå en god ekonomisk tillväxt, som dessutom är ekologiskt hållbar. Viktiga förutsättningar för att starta och driva företag är bl.a. en god infrastruktur, överskådliga skatteregler, god kompetens- och kapitalförsörjning samt långsiktiga, lättbegripliga och stabila spelregler för företagarna och företagen. Vidare underlättas företagandet av en låg ränta och en låg inflation.

Näringslivet i olika regioner kan dock i vissa situationer utvecklas bättre med hjälp av statliga insatser, t.ex. i form av bidrag, lån m.m. som kompletterar den privata kapitalmarknaden. Det är då viktigt

- att det statliga finansieringssystemet fungerar effektivt och så långt möjligt är fritt från överlappningar,
- att företagen är väl informerade om de möjligheter som står till buds,
- att de som hanterar statens stöd samverkar med varandra,
- att antalet stödformer begränsas samt
- att stöden inte snedvrider konkurrensen eller hindrar en önskvärd

strukturomvandling.

De åtgärder på finansieringsområdet som vidtas inom de skilda politikområdena kan på olika sätt bidra till utveckling av företagen och till etablering av nya företag. Betydande belopp anslås för utvecklingsinsatser riktade till små och medelstora företag. Inom arbetsmarknads- och regionalpolitiken består insatserna till stor del av olika former av bidrag. En betydande del av åtgärderna inom främst det näringspolitiska området har formen av lån på marknadsmässiga villkor, som skall betalas tillbaka till staten.

Såväl på riksplanet som ute i länen finns ett flertal olika myndigheter och andra organ som arbetar med att ge stöd till små och nya företag. Några av de viktigaste är Närings- och teknikutvecklingsverket (NUTEK), Industrifonden, Norrlandsfonden, Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS), länsstyrelserna, länsarbetsnämnderna och ALMI Företagspartner AB med sina 23 regionala dotterbolag. Dessa organ samarbetar i dag i varierande grad.

Små och medelstora företag kan söka ett flertal olika typer av lån, bidrag eller annan finansiering från dessa statliga organ. NUTEK tar löpande fram uppgifter om villkoren för olika finansieringsformer och om nettokostnaderna för statligt stöd till industrin. NUTEK svarar också för uppföljning av det statliga stödet till näringslivet inom ramen för Romfördraget och World Trade Organisation, WTO.

Enligt NUTEK uppgick nettokostnaderna för stödet till industrin under budgetåret 1993/94 till ca 1 miljard kronor inom regionalpolitiken och till ca 2,3 miljarder kronor inom arbetsmarknadspolitiken. För samma period uppgick nettokostnaden för småföretagsstödet till ca 0,4 miljarder kronor och för stödet till industrins forskning och utveckling till ca 0,6 miljarder kronor.

Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi (ESO) har nyligen låtit göra en studie av kostnaderna för stödet till företagen. I rapporten hävdas att effekterna av nuvarande former av företagsstöd är begränsade samt att flera stöd är av defensiv och konserverande natur och inte främjar förnyelse. Huvuddelen av stöden som behandlas i rapporten ligger dock utanför närings-, arbetsmarknads- och regionalpolitiken. Stora belopp har lämnats i form av bankstöd, jordbruksstöd och stöd till bostadsbyggande.

En rad förslag till nya eller förändrade stödformer har förts fram i debatten under senare år, till exempel Centerpartiets förslag om företagsgarantier och förslag från Industriförbundet, Svenska arbetsgivareföreningen m.fl. om bl.a. tillfälliga lånegarantisystem.

I de förslag till utnyttjande av EG:s strukturfonder som regeringen överlämnat till Europeiska kommissionen redovisas olika åtgärder som

riktar sig till bl.a. små och medelstora företag.

NUTEK, Konkurrensverket och Kommerskollegium har inlett ett arbete för att gemensamt bl.a. ta fram underlag som belyser statliga åtgärder av betydelse för näringslivet, exempelvis statliga stöd, regelverk och arbetsrätt.

Utredningsbehov

Statsmakterna har senast våren 1995 pekat på behovet av att se över företagsstöden för att bl.a. åstadkomma effektivisering, samordning och förenkling av stödgivningen. En försöksverksamhet med ökad samverkan mellan olika regionala stödorgan har också aviserats (se prop. 1994/95:161 Regionalpolitik och prop. 1994/95:150 bil. 12).

Riksdagen har nyligen uttalat sitt stöd för en bred översyn av de regionalpolitiska företagsstöden och framhållit att översynen bör omfatta frågan om effektiva former för att åstadkomma ekonomisk tillväxt och regional balans. Det bör bl.a. övervägas om det behövs förändringar i det grundläggande synsättet. Det gäller enligt Arbetsmarknadsutskottet (bet. 1994/95:AU13) bl.a. relationen mellan regionalpolitiska insatser som bekostas från anslag på Arbetsmarknadsdepartementets huvudtitel (den s.k. lilla regionalpolitiken) och andra insatser av regionalpolitisk betydelse (den s.k. stora regionalpolitiken). Utskottet anser bl.a. att företagstöd bör avvägas mot investeringar i infrastruktur, kommunikationer, utbildning, riskkapital etc.

En annan aspekt som är direkt förknippad med de regionalpolitiska företagsstöden och som enligt riksdagen närmare bör utredas är mångfalden av stödområden, vilka bl.a. genom tillkomsten av EG:s strukturfonders olika målområden blivit svåröverskådliga.

Sammantaget motiverar det anförda att en kommitté tillkallas för att göra en översyn av vissa former av statliga företagsstöd m.m. inom närings-, arbetsmarknads- och regionalpolitiken.

Uppdraget

Huvudinriktningen för kommitténs arbete skall vara att belysa statliga företagsstöds effekter på näringslivets tillväxt, nödvändig förnyelse och omstrukturering samt att ge förslag till förändringar av befintliga stöd. Statlig finansiering skall också vägas mot andra åtgärder som kan främja företagens utveckling. Översynen bör bl.a. kunna leda till bättre

förutsättningar för att målen för respektive politikområde uppnås på ett effektivt sätt.

Stöden bör vara så utformade att de inte påverkar konkurrensen på ett skadligt sätt, vilket kan hämma tillväxten och leda till en samhällsekonomiskt olämplig fördelning av resurserna samt dessutom strida mot EU:s statsstödsregler. Dessa regler förbjuder i princip allt offentligt stöd som kan snedvrida konkurrensen och påverka handeln mellan medlemsländerna. Stöden bör heller inte ge negativa miljöeffekter.

Överlappningar mellan olika stödformer bör så långt som möjligt undvikas. Utredningen skall koncentreras på de finansieieringsformer inom närings-, arbetsmarknads- och regionalpolitiken som riktar sig främst till små och medelstora företag.

Dessutom skall kommittén se över möjligheterna till samordning och förenkling av de statliga stöden och till samverkan mellan de organ som handhar stöden. En begränsning av antalet stödorgan bör eftersträvas. Syftet bör vara att skapa ökad effektivitet och underlätta för enskilda företag.

Beträffande de arbetsmarknadspolitiska stöden skall kommittén beakta de förslag som kommer att lämnas av den arbetsmarknadspolitiska kommittén (A 1994:01).

Kartläggning

Som grund för analys och förslag skall kommittén kartlägga företagsstödet och därvid

- redovisa en beräkning av kostnaderna för de sammanlagda företagsinriktade finansieringsinsatserna i form av lån och bidrag m.m inom de tre politikområdena,
- bedöma i vad mån olika stödformer m.m. är ändamålsenligt utformade för att uppfylla målen om tillväxt och övriga mål inom respektive politikområde,
- belysa hur finansieringssystemet som helhet fungerar och uppfattas av de företag som skall kunna utnyttja det samt bedöma i vilken utsträckning information om olika stöd m.m. når ut till enskilda företag.

I samband med kartläggningen skall kommittén göra en översiktlig genomgång av liknande stödformer i ett eller flera andra länder i Europa och redovisa en jämförelse med det svenska systemet, bl.a. med avseende på subventionsgrad.

Analys och förslag

När det gäller analys och förslag skall kommittén inledningsvis separat behandla de speciella frågeställningar som är förknippade med de *regionalpolitiska företagsstöden*. De skall belysas i enlighet med följande riktlinjer.

Inte minst de regionalpolitiska företagsstöden måste utformas med hänsyn till den omvandling av näringslivet som medför att sysselsättningen minskar inom de varuproducerande näringsgrenarna medan olika tjänstenäringar expanderar. Viktig är också t.ex. den tekniska utvecklingen, bl.a. den nya informationstekniken som påverkar alla sektorer i samhället. Kommittén skall överväga behovet av förändringar av företagsstöden mot bakgrund av informationsteknikens betydelse.

En annan avgörande förändring är Sveriges medlemskap i Europeiska unionen. Återflödet av medel från EG:s strukturfondsprogram innebär en betydande finansiell förstärkning av närings-, arbetsmarknads- och regionalpolitiken. En stor del av dessa medel kommer att användas för olika företagsinriktade åtgärder. En annan ny finansieringskälla är Europeiska investeringsbanken, som har både regional- och näringspolitiska målsättningar. Medlemskapet innebär också förändrade förutsättningar genom att de svenska företagstöden måste anpassas till statsstödsreglerna inom EG:s konkurrenspolitik. Det är i sistnämnda avseende ännu inte helt klart vilka förändringar som detta kommer att medföra. Till den 1 januari 1997 skall de regionalpolitiska företagsstöden vara helt anpassade till statsstödsreglerna. Hänsyn skall tas även till det internationella WTO-avtalet om bl.a. subventioner till företag.

Kommittén skall överväga i vilka former företagsinriktade åtgärder skall sättas in i framtiden för att de på ett effektivt sätt skall bidra till ekonomisk tillväxt och regional balans. Fördelningen mellan olika former av företagsstöd skall avvägas, såväl mellan tillväxtinriktade stöd och annat löpande stöd som mellan finansiella stöd och andra företagsfrämjande åtgärder.

En fråga som är starkt förknippad med det regionalpolitiska företagsstödet är de nationella stödområdenas omfattning. Det övergripande målet i detta sammanhang är att stödet skall koncentreras till de mest utsatta regionerna. Genom de svenska programmen inom ramen för EG:s strukturfonder och deras olika geografiska målområden har stödområdesindelningen blivit svåröverskådlig. Systemet med tillfälliga stödområden bör ses över med hänsyn till de regler som Europeiska - kommissionen tillämpar i detta avseende. Kommittén skall lämna förslag

till förändringar i stödområdenas omfattning och deras varaktighet som leder till en förenkling av indelningen.

Vad avser de *näringspolitiska finansieringsformerna* skall kommittén bl.a. redovisa avvägningar mellan finansiella stödinsatser i enskilda företag och mer generella åtgärder. Vidare skall avvägningar göras mellan stöd för olika syften, t.ex. produkt- eller marknadsutveckling, och mellan olika former av finansiering, såsom lån, garantier m.m.

Med utgångspunkt i bl.a. den arbetsmarknadspolitiska kommitténs förslag, den nämnda översynen av det regionalpolitiska företagsstödet, översynen av de näringspolitiska finansieringsformerna och sin övriga kartläggning och översyn skall kommittén göra en samlad analys av företagsstödet och dess effekter på det svenska näringslivet. Även miljöaspekter på stöden bör beaktas.

Med den samlade analysen som grund skall kommittén överväga lämpliga förändringar när det gäller de finansieringsformer som tillämpas inom närings-, arbetsmarknads- och regionalpolitiken och belysa alternativ till finansiella stöd, såsom kompetensutvecklande insatser, skattelättnader m.m. Arbetet skall koncentreras på sådana statliga insatser som gynnar tillväxt inom näringslivet i olika delar av landet.

Även om kommittén bedriver sitt arbete så att kartläggningar och överväganden görs på de tre politikområdena var för sig - med beaktande av givna mål inom de olika områdena - är det väsentligt att slutsatserna och förslagen bygger på en sammanvägd analys och att de speglar en helhetssyn på företagsstödet och företagens situation. Det är viktigt att beakta behovet av förenklingar för att undvika att systemet blir onödigt komplicerat för företagen. Det gäller inte minst stöd som riktar sig till nystartade företag.

Om kommittén finner att någon stödform inte fyller sina syften, skall förslag lämnas till förändringar, t.ex. så att stödformen slopas. Även kompletteringar av befintliga stödsystem kan övervägas, inom ramen för nuvarande kostnader på statsbudgeten.

Kommittén skall också ge förslag om vilka krav som bör ställas på företag i samband med att stöd beviljas.

Kommittén skall även överväga behovet av särskilt stöd till företag som drivs av kvinnor och invandrare.

Kommittén skall ta till vara möjligheterna att samordna stödhantering och undanröja dubbelarbete och överlappning mellan olika stödsystem. Vidare skall kommittén lämna förslag till hur de operativa organen på främst länsplanet kan samverka mer effektivt.

Kommittén skall lämna förslag till en försöksverksamhet med samordnad hantering av olika statliga företagsstöd för mindre företag i-

nom ett eller flera län. Bl.a. har olika myndigheter i Östergötlands och Jämtlands län anmält intresse för att delta i en sådan försöksverksamhet.

Kommittén skall också belysa hur privata organ - exempelvis banker, nyföretagarcentra och lokala kooperativa utvecklingscentra - kan medverka som rådgivare inför beslut om lån och annan finansiering.

Slutligen skall kommittén överväga om de direkta stödinsatserna kan begränsas och statens resurser i stället omfördelas till andra ändamål som främjar företagens investeringar och näringslivets långsiktiga utveckling. Det kan gälla t.ex. utbildning för utveckling av företagens och arbetskraftens kompetens, ökad tekniskspridning eller sänkta skatter och avgifter. I detta sammanhang måste beaktas eventuella förslags påverkan på Sveriges möjligheter att uppfylla de s.k. additionalitetsvillkoren för de områden som omfattas av EG:s strukturfonder, dvs. att de svenska insatserna inom vissa program måste uppgå till lägst samma belopp som de medel som tillförs från EU.

Uppläggningen av arbetet

Kommittén skall i sitt arbete samråda med de närmast berörda organen, främst AMS, NUTEK och ALMI Företagspartner AB, samt uppmärksamma de förslag till förändringar i stödsystemet som har lämnats av olika myndigheter, organisationer och enskilda. Kommittén skall i möjligaste mån utnyttja det underlagsmaterial rörande statliga stöd m.m. som tas fram av NUTEK och andra myndigheter. Dessa myndigheter förutsätts skyndsamt ta fram relevant underlag och förslag på området som kan utnyttjas av kommittén. I möjligaste mån skall kommittén också utnyttja material som har tagits fram i samband med den tidigare nämnda rapporten från ESO.

Kommittén skall redovisa sin analys och sina förslag senast den 30 april 1996. Kommittén får, om den finner det lämpligt, redovisa förslag i ett delbetänkande.

För kommitténs arbete gäller regeringens direktiv till samtliga kommittéer och särskilda utredare angående redovisning av regionalpolitiska konsekvenser (dir. 1992:50), prövning av offentliga åtaganden (dir. 1994:23) samt om jämställdhetspolitiska konsekvenser (dir. 1994:124). I arbetet med konsekvensanalyser av skilda stödsystem skall kommittén beakta regeringens beslut den 1 september 1994 om en ordning för en systematisk genomgång av företagsregler.

(Näringsdepartementet)

Kommittédirektiv

Dir. 1996:28

Tilläggsdirektiv till Företagsstödsutredningen

Beslut vid regeringssammanträde den 28 mars 1996

Sammanfattning av uppdraget

Företagsstödsutredningen skall lämna förslag till besparingar på vissa av de regionalpolitiska företagsstöden.

Bakgrund

Regeringen beslutade den 28 september 1995 att en kommitté skall se över vissa former av statliga företagsstöd, bl.a. inom regionalpolitiken. Kommittén har antagit namnet Företagsstödsutredningen.

För att främja en samhällsekonomiskt och i övrigt lämplig lokalisering av näringslivet kan stöd till transport av gods lämnas enligt förordningen (1980:803) om regionalpolitiskt transportstöd. För innevarande budgetår har 430 miljoner kronor anvisats för detta ändamål under tionde huvudtitelns anslag C6. Transportstöd. Belastningen på anslaget beräknas under innevarande budgetår komma att väsentligt överskrida detta belopp.

Transportstöd är en generell regionalpolitisk stödform, i likhet med sysselsättningsbidrag enligt förordningen (1990:642) om regionalpolitiskt företagsstöd och nedsatta socialavgifter enligt lagen (1990:912) om nedsättning av socialavgifter. Det innebär att stöd i princip lämnas utan särskild prövning i varje enskilt fall till företag som uppfyller de för respektive stödform uppsatta villkoren.

Kommittén har i uppdrag att bl.a. överväga i vilka former företagsinriktade åtgärder skall sättas in i framtiden för att de på ett effektivt sätt skall bidra till ekonomisk tillväxt och regional balans. Kommittén skall göra en avvägning av fördelningen mellan olika former av företagsstöd, t.ex. mellan tillväxtinriktade stöd och annat löpande stöd.

Uppdraget

Kommittén skall lämna förslag till hur statsmakterna från och med år 1997 kan utforma besparingar på de nämnda generella regionalpolitiska företagsstöden. Besparingarna skall uppgå till sammanlagt 50 miljoner kronor per år i förhållande till de medel som har anslagits för innevarande budgetår.

Uppläggningen av arbetet

För arbetet gäller i övrigt de förutsättningar som har angivits i de ursprungliga direktiven (dir. 1995:124).

(Näringsdepartementet)

2 Näringspolitiska stöd

Innehåll

2.1 Underlagsmaterial avseende vissa enskilda stöd

Nyföretagarlån
Företagarlån till kvinnor
Lånefinansiering/tillväxtfinansiering (Almi)
Stöd till teknikbaserad affärsutveckling (Nutek)
Projektfinansiering (Industrifonden)

2.2 Basfakta näringspolitiska stöd

För följande stöd finns basfakta:

Finansiering från Almi Företagspartner AB
Nuteks stöd till teknikbaserad affärsutveckling
Nuteks stöd till forskning och utveckling
Projektfinansiering från Industrifonden
Lån och bidrag från Stiftelsen Innovationscentrum (SIC)
Projektfinansiering från Svensk-Norsk Industrifond
Exportgarantier från Exportkreditnämnden
Exportkrediter från AB Svensk Exportkredit
Stöd ur Energiteknikfonden

2.1 Underlagsmaterial avseende enskilda stöd

Om följande stöd finns underlagsmaterial nedan:

Nyföretagarlån

Företagarlån till kvinnor

Lånefinansiering/tillväxtfinansiering (Almi)

Stöd till teknikbaserad affärsutveckling (Nutek)

Projektfinansiering (Industrifonden)

Nyföretagarlån

Etableringen av nya företag har vital betydelse för ett lands ekonomi. Många nya företagare saknar dock tillräckligt med egna medel att investera i företag och har därför svårt att få bank eller annan finansiär att engagera sig. I många länder försöker staten på olika sätt att främja nyföretagandet. Fram till början av 1990-talet fanns det ingen särskild finansiell stödform till nya företagare i Sverige. Med den tyska modellen Eigenkapitalhilfeprogramm (EKH) som förebild infördes i februari 1993 det svenska Nyföretagarlånet.

EKH har fått mycket bra kritik som finansieringsform i Tyskland. Företag som erhållit det räntesubventionerade lånet visade sig ha en mycket hög överlevnadsfrekvens, vilket bland annat förklaras av en grundlig bedömning av affärsidé och person. Det är inte enbart viktigt att höja etableringsfrekvensen utan även se till att de företag som startar blir livskraftiga och bärande.

Det svenska nyföretagarlånet kan beviljas till 30 procent av ett blivande företags kapitalbehov. Minst 10 procent måste företagaren satsa själv, och resterande belopp måste bank eller annan finansiär skjuta till. Lånet är räntefritt i 2 år, och amorteringsfritt i 2-4 år beroende på löptid. Ansökan till Almi skall innehålla ett lånegodkännande av banken samt en affärsbedömning gjort av extern part, i många fall Nyföretagarcentra inom Jobs & Society-sfären eller i andra fall fristående privata revisions- eller konsultfirmor. Tre organisationer är sålunda inblandade i bedömningen av person och affärsidé.

Uppföljningen av lånet sedan det inrättades för drygt 3 år är bland annat den sammanställning som det handläggande organet Industri- och nyföretagarfonden (numera Industrifonden) har gjort. Sammanställningen gjordes i maj 1995 innan handläggningen av lånet överlämnades till Almi Företagspartner AB. Nyföretagarlånet har också undersökts av riskforskningsgruppen vid Stockholm universitet (1994, J P Hedelin). Hedelin riktade in sig på att "...analysera bedömingsförfarandet vid behandlingen av ansökningar om nyföretagarlån och nyföretagarlånets effekter på finansiärers och nyföretagares riskattityder." 12 företag deltog i studien, 8 som hade beviljats och 4 som hade fått avslag på sin låneansökan. Författaren slutsats var att syftet med nyföretagarlånets skulle uppfyllas i högre grad om vissa bestämmelse och lånevillkor förändrades.

Alla bedömmare, se ovan, slog fast att företagens finansiella risk minskade på grund av de beviljade nyföretagarlånen. Bankers krav på säkerheter tack vare att nyföretagarlån beviljades minskade dock inte. Vidare framkom att 40 procent av handläggarna på dåvarande utvecklingsfonderna, numera Almi Företagspartner, ansåg att de som erhöll nyföretagarlån skulle ha startat ändå. Författaren menar att nyföretagarlån har beviljats som inte borde ha beviljats. Företagsstödsutredningen vill dock betona att undersökningsunderlaget är för litet, med tanke på att det i dag är ca 3 000 företag som erhållit lånet, för att dra några långtgående slutsatser om vad som skulle hänt om företagen *inte* hade fått lånet.

Dessutom ansåg författaren att "en flexiblare lånetid är nödvändig för att syftet med nyföretagarlånen skall uppfyllas. Nyföretarlånens inriktning bör ändras i syfte att enbart förstärksa det egan riskbärande kapitalet under etableringsfasen då rörelserisken är som störst." Sedan undersökningen gjordes har en del villkorsförädringar gjorts i och med Almis övertagande av handläggningen av nyföretagarlånet. Bland annat är lånets löptid mer flexibel. Lån kan i dag ges med 6, 9 eller 12 års löptid.

Även en utredning gjord av Sevenco (Hans Eisler) 1994 pekade på svårigheten att bedöma vad som hade hänt om ett företag *inte* fått nyföretagarlån. Vid analys av de som fick avslag på sin ansökan (av olika skäl) konstaterades att de i allt väsentligt ändå startade. Undersökningen visade vidare att nyföretagarlånet ansågs av många som ett viktigt medel att främja den industriella tillväxten samt nyetableringen av företag. Utredaren konstaterade att direktiven från statsmakterna delvis var vaga. Även i dagens förordning som reglerar nyföretagarlånet är detta ett faktum. Det är upp till Almi att utforma villkoren i detalj. Ett av utredarens förslag var även att lägga hela utförandeansvaret på

regional nivå, hos dåvarande utvecklingsfonderna, nuvarande Almi Företagspartner, och ge fonden en policyskapande och kontrollerande roll. Detta har sedan utredningen färdigställts genomförts, dock utan att fonden fått en kontrollerande funktion.

Företagarlån till kvinnor

I rapporten Att främja kvinnors företagande (Nutek R 1992:5) undersöktes hur många män respektive kvinnor som hade beviljats lokaliseringsstöd under 1990/91. Stödbeloppet som tillföll kvinnorna under den observerade perioden var endast 5 procent av det totala stödbeloppet. Total andel kvinnor som drev företag var ca 20 procent. Motsvarande undersökning av det regionalpolitiska sysselsättningsbidraget under samma period konstaterade att 8 procent av antalet företag som erhållit stöd hade en kvinna i ledningen eller var ägda av en kvinna. Dessa företag hade fått knappt 2 procent av det totalt utbetalade stödbeloppet. Det ser ut som om kvinnor får väldigt liten del av stöden som finns till företag.

Motsvarande undersökning gjordes våren 1996 och resultatet blev i princip det samma. Det är uppenbart att kvinnor inte utnyttjar denna stödform. Kvinnor startar företag i andra branscher och med andra kapitalbehov. Stöd bör därför vara anpassade till kvinnors speciella behov och villkor. Företagsstödsutredningen anser att detta faktum motiverar mycket väl en egen stödform till kvinnor.

Företagarlån till kvinnor inrättades i augusti 1994. Orsaken var bland annat att olika undersökningar pekade på att kvinnor startade med ett betydligt mindre kapital än vad män gör. För att kunna ansöka om nyföretgarlånet krävdes ett kapitalbehov på minst 330 000 kronor, vilket ansågs diskriminera kvinnor. "Kvinnolånet" visade sig snabbt bli mycket efterfrågat. Under första budgetåret avsattas 50 mkr, men detta fick efter hand utökas. Under budgetåret 1995/96 är det anslaget 149 mkr. Med den rådande ansökningsströmmen beräknar Almi att medlen skall vara slut tidigt i höst.

Till avgjort största delen går företagarlån till kvinnor till nyetablering av företag. Från starten fram till utgången av 1995 har totalt knappt 1 800 lån beviljats. Genomsnittlig lånestorlek är 67 000 kronor. Enskild firma och fysiska personer är vanligast, 67 procent, därefter aktiebolag 24 procent samt handelsbolag/kommanditbolag med 9 procent.

På grund av lånets hittills korta livslängd är det inte möjligt att

avläsa dess effekter ännu. Det kan dock konstateras att låneformen är mycket efterfrågad. Lånet har även haft en positiv effekt på sysselsättningen, dels genom att flera av kvinnorna annars varit arbetslösa och dels de personer som de anställer i företaget, ca 0,8 i snitt.

Tillväxtfinansiering (Almi Företagspartner)

Efterfrågan på Almis tillväxtfinansiering har ökat under senare tid. Prognosticerad nyutlåning för 1996 uppgår till 1,3 miljarder kronor. I dagsläget möter Almis utbud den efterfrågan som finns på finansieringstypen tillväxtlån (toppfinansiering med lån). Detta innebär att det i dag inte finns någon speciell fördelningsnyckel över länen, utan varje regionalt utvecklingsbolag kan "dra" så mycket pengar till de lån som de behöver.

Situationen har gjort att Almi i Stockholm har ökat sin lånegivning, medan Almi i övriga landet har legat relativt konstant mot tidigare. Efterfrågan i storstadsområdena är betydligt större än i övriga landet. Det är därför Almi moders förhoppning att kunna fördela driftsanslagen framöver på sådant vis att utvecklingsbolagen i Stockholm, Göteborg och Malmö får större belopp.

Almis föregångare, utvecklingsfonderna, utreddes av utvecklingsfondsutredningen som presenterade sina förslag till förändringar i betänkandet (SOU 1993:70) *Strategi för småföretagsutveckling*. Utredningen konstaterade att det finns ett visst behov av de tjänster och kapital som utvecklingsfonderna erbjuder små och medelstora företag. Av vikt är dock att insatserna kompletterar de som redan finns på marknaden, det vill säga att de skiljer sig från de kommersiella tjänsterna på marknaden. Med bland annat detta som bakgrund etablerades Almi Företagspartner AB.

Almis verksamhet startades i juli 1994 och anpassas kontinuerligt. I dag skiljer den sig i många avseende från den verksamhet som bedrevs av utvecklingsfonderna. De slutsatser som utvecklingsfondsutredningen drog är därför inte relevanta för Almis verksamhet. Almis verksamhet är inte ännu utvärderad och det är för tidigt att se några effekter av verksamheten.

Stöd till teknikbaserad affärsutveckling (Nutek)

En utvärdering av Nuteks stöd till teknikbaserat affärsutveckling har genomförts de senaste åren, enligt utredningens kännedom. Utredningen, som är gjord av Georg Sjöberg Management, heter *Utvärdering av PU-*

stödet och togs fram på uppdrag av Nutek 1994.

I utvärderingen noteras att en mycket stor andel (79 procent) av de projekt som fått stöd under åren 1981-1991 är tekniskt lyckade. Av de undersökta företagen hade 21 procent nått lönsamhet. Endast 50 procent av de som fått stöd från Nutek/STU lyckades erhålla finansiering efter det att Nuteks engagemang tagit slut.

Samma utvärderingar menar dock att effekten för samhället ändå har varit gynnsam. De 1,7 miljarder kronor som har lånats ut till 2 000 projekt under perioden 1981-1991 har medverkat till en industriell produktion med ett försäljningsvärde av 45 miljarder kronor.

De intervjuade företagarna anser att endast ett fåtal av Nuteks handläggare kompetensmässigt motsvarar de förväntningar vad gäller rådgivning, kontaktskapande och uppföljning som företagen ställer. Vidare uttrycker företagen en önskan om att Nutek skall förlänga sitt engagemang, både vad gäller kompetens och finansiering. I vanliga fall går Nutek ej in med stöd för marknadsintroducering men det är oftast dit som en följdfinansiär önskar se att projektet har kommit innan man går in. Nutek får kritik för sin brist på marknadskunnande, och anses vara för teknikorienterad i sin bedömning av den tekniska idén. Det är viktigt att handläggaren inte tappar marknadsperspektivet.

I betänkandet (SOU 1993:84) *Innovationer för Sverige* konstaterades att innovationer är samhällsekonomiskt lönsamt, mer lönsamt för samhället än för enskilda företag. Utredaren menar att det överlägset viktigaste faktorerna för att kunna kommersialisera nya idéer är att de generella förutsättningarna är mycket gynnsamma. Det innebär ett gott investeringsklimat, låg ränta, låg inflation etc. Ett antal förslag lades varav det mest framträdande och idag genomförda är stiftelsen Innovationscentrum.

Nuteks såddfinansiering behandlades även i betänkadet (SOU 1992:95) *Den svenska marknaden för projektkapital*. Bland annat pekade utredaren på att en strategin för urval av projekt som innebär satsningar inom i förväg specificerade områden bör undvikas. Staten har inte alltid varit så bra på att bedöma i vilka branscher eller program som "framtidsbranscherna" finns. Utredningen pekade bland annat på att Nutek bör "... tänka i rena avkastnings/risktermer i synnerhet som verket anser sig vara den enda såddfinansiären i landet". Detta torde även vara aktuellt idag.

Projektfinansiering (Industrifonden)

Industrifondsutredningens presenterade sina förslag i betänkandet (SOU 1992:95). *Den svenska marknaden för projektkapital.*

Utredaren pekade på att ett fortsatt statligt stöd till produkt- och processutveckling var betydelsefullt. Den då rådande krisen på finansmarknaden ansågs skapa osäkerhet, vilket skulle motverka framväxandet av en ny projektkapitalmarknad. Vidare konstaterade utredaren att verksamheterna hos Industrifonden, Nutek och dåvarande utvecklingsfonderna getts gott betyg. Bland kommentarerna nämndes att Fonden skulle koncentrera sin verksamhet på projekt i små och medelstora företag, och ej finansiera projekt som ligger i större företags kärnområde.

I rapporten Positiva effekter av 24 lyckade industrifondsprojekt, författad 1991 av Björn Andersson AIEKA, konstateras att Industrifondens satsningar har haft positiva effekter för svensk industri och samhällsekonomin. Utredaren menar att projekten som fått stöd fakturerat till svenska kunder till ett belopp av 8,5 miljarder kronor, och till kunder utanför Sveriges gränser till 23 miljarder kronor. Målet med fondens verksamhet - att främja industriell tillväxt i industrin - anses på ett mycket påtagligt sätt ha uppfyllts.

2.2 Basfakta

Nedan beskrivs basfakta om de statliga företagsstöden inom näringspolitiken. Som tidigare nämnts använder utredningen en vid definition av begreppet stöd. Till "stöd" räknas även olika typer av lån och garantier, men även information, rådgivning och i viss mån utbildning. Basfakta finns emellertid enbart om de finansiella stöden.

Statens näringspolitiska insatser är till stor del inriktade på generella åtgärder, det vill säga ett allmänt bättre näringsklimat som kommer alla företag till del. De medel som staten dock ställer till företags förfogande skall komplettera den ordinära kapitalmarknaden där banker och riskkapitalbolag verkar. Ett antal näringspolitiska organisationer arbetar på affärsmässiga villkor, och deras existens är till för att främja mindre företag, men ej i första hand att ge subventioner.

För följande stöd finns basfakta:

Finansiering från Almi Företagspartner AB

Nuteks stöd till teknikbaserad affärsutveckling

Nuteks stöd till forskning och utveckling

Projektfinansiering från Industrifonden

Lån och bidrag från Stiftelsen Innovationscentrum (SIC)

Projektfinansiering från Svensk-Norsk Industrifond

Exportgarantier från Exportkreditnämnden

Exportkrediter från AB Svensk Exportkredit

Stöd ur Energiteknikfonden

Finansiering från Almi Företagspartner AB

Historik: Almi Företagspartner AB ersatte 1/7 1994 de tidigare regionala utvecklingsfonderna (1987:894), som i sin tur hade bildats 1978 efter nedläggningen av de sk företagarföreningarna. Almi består av ett helägt statligt moderbolag med säte i Stockholm samt 22 regionala dotterbolag som till 51 procent ägs av staten och till 49 procent ägs av landstingen.

Författning: Förordning (1994:1100) om statlig finansiering genom regionala utvecklingsbolag, senast ändrad SFS 1995:1196.

Syfte: Främja etablering och utveckling av små och medelstora företag, genom finansiering, kompetensutveckling och serviceverksamhet.

Målgrupp: Vad som är små och medelstora företag är satta enligt EG-kommissionens definition och innebär företag med färre än 250 anställda. Dessutom skall företaget ha antingen en årsomsättning på högst 20 miljoner ecu (180 mkr) eller en balansomslutning på högst 10 miljoner ecu (90 mkr). Högst 25 procent av företaget får ägas av ett eller flera företag som inte motsvarar de ovan angivna begränsningarna.

Villkor: Almis verksamhet skall bedrivas så att det förvaltade statliga kapitalet skall behållas nominellt intakt över tiden. Företag med bedömd potentiell tillfredsställande lönsamhet och som inte kunnat finna finansiering på den allmänna kreditmarknaden under normala marknadsmässiga villkor kan komma i fråga. EGs statsstödsregler skall tillämpas.

Stödformer: Lån, lånegaranti, garanti för bankgaranti, utvecklingskapital, nyföretagarlån, företagarlån till kvinnor (Q-lån) samt designbidrag. Lån, lånegaranti, garanti för bankgaranti, utvecklingskapital och designbidrag

skall främst användas till att främja utvecklingen av befintliga företag. Nyföretagarlånet skall ges till etableringen av nya företag. Q-lån kan utgå både till nyetablering och utveckling i befintliga företag. Det är möjligt att kombinera finansieringsformerna med andra former av statligt stöd. Dock gäller EGs statsstödsregler om begränsning av offentlig finansiering.

Villkor för långivning
På lån från Almi betalar företag ränta efter en räntesats som bestäms av en kombination av det allmänna ränteläget, risknivån och övriga förutsättningar i varje enskilt fall. Säkerheter behöver ej ställas i vissa fall. Almi tillämpar i genomsnitt en räntenivå på 3-6 procent över Almis s.k. basränta, som motsvarar STIBOR (90 dagar).

Villkor för garantigivning
För lån med lånegaranti svarar moderbolaget som för egen skuld till dess lånet har återbetalats. Avgiften för en garanti uppgår till minst en procent av utestående belopp.

Villkor för garanti för bankgaranti
Bankgarantin är begränsad till ett visst belopp och lämnas för en ekonomisk förpliktelse hos ett företag.

Villkor för utvecklingskapital
Utvecklingskapital utgår som villkorligt lån eller medelstillskott och får max täcka 50 procent av den beräknade kostnaden för projektet. Utvecklingskapital får ej användas till vanliga driftskostnader eller bekosta exportåtgärder.

Villkor för nyföretgarlån
Lånet får max täcka 30 procent av det beräknade kapitalbehovet och lämnas under förutsättning att nyföretagaren själv svarar för minst 10 procent och att banken, eller annan extern finansiär, står för resterande belopp. Om det finns synnerliga skäl får lån lämnas för att täcka mer än 30 procent av det beräknade finansieringsbehovet. Lånet utgår amorteringsfritt den första tredjedelen av lånets löptid. Det två första åren är räntefria. Inga säkerheter behöver ställas för lånet.

Villkor för Q-lån
Lån ges till max 50 procent av finansieringsbehovet, men till högst 150 000 kronor, under förutsättning att den sökande styrker att

resterande finansiering är säkrad. Lånet har en löptid på högst tio år och är räntefritt under lägst ett och högst två år.

Villkor för designbidrag
Max 25 000 kronor per projekt kan utgå och endast till företag som inte tidigare anlitat designkonsult. Bidrag kan täcka max 50 procent av kostnaden för åtgärden.

Stödberättigad verksamhet: Små och medelstora företag med tillväxtpotential samt nya företag och företag som drivs av kvinnor.

Utvecklingskapital kan ges till:

- utvecklande av ny eller förbättrad teknik samt nya och förbättrade produkter och tjänster
- rådgivning av externa konsulter, till exempel för marknadsföring av ny teknik samt nya produkter
- utbildning, inom ekonomi, ny teknologi, miljö etc.

Personalkostnader, övriga driftskostnader samt utrustning, maskiner, mark och byggnader, för att genomföra projektet kan täckas av utvecklingskapital. Dessutom kan utvecklingskapital användas för kostnader för konsulter och tjänster, till exempel inköpta forskningstjänster.

Nyföretagarlån kan ges till:
- endast reell nyetablering (det vill säga ej ombildning av företag)

Q-lånet kan ges till:
- kvinnor som startar eller som driver mindre företag

Designbidrag kan ges till:
- företag som anlitar konsult för att förbättra produkts utformning i ett företag eller annan insats på designområdet.

Stödnivå: Se ovan under villkor för respektive stödform.

Beslut: Fattas av regionalt utvecklingsbolag som har dragningsrätt genom kommissionsavtal på Almi moderbolags konto.

Anslag för 1995/96: De regionala utvecklingsbolagen erhåller 100 miljoner från staten. Landstingen skjuter till lika mycket.

Almis lånefond är drygt 4 miljarder kronor, varav 2 miljarder är utlånat i dag. Nyutlåningen 1996 budgeteras till 1,3 miljard kronor. Det totala kapitalet som Almi förvaltar uppgår till drygt 4 miljarder kronor, inklusive det egna aktiekapitalet och aktieinnehavet i Bure.

Projektfinansiering från Industrifonden

Historik: Industrifonden hette tidigare Fonden för industriellt utvecklingsarbete, vars verksamhet reglerades av SFS 1979:630.

Författning: Förordningen om finansiering genom stiftelsen Industrifonden (1993:31), senast ändrad 1995:1608.

Syfte: Främja den industriella tillväxten i Sverige genom finansiering för utveckling av nya produkter, processer och system samt för marknadssatsningar. Fonden skall delta i projekt med potentiell god lönsamhet, men med stora tekniska och kommersiella risker. Fonden arbetar på affärsmässiga grunder, men har inget avkastningskrav på det statliga förvaltade kapitalet, vilket möjliggör för Fonden att ta större risker än finansiär på den ordinära kapitalmarknaden.

Målgrupp: Små och medelstora företag. I synnerliga fall får finansiering även ges till stora företag.

Villkor: Industrifondens projektfinansiering är anmäld och godkänd av EG-kommissionen. Verksamheten med riskkapital är anmäld, men ej i skrivande stund godkänd. Besked väntas under maj 1996.

Finansieringsformer: Villkorslån, kapital mot royalty/utvecklingskapital, kreditgaranti eller projektgaranti. Under hösten 1995 kan Industrifonden även ge finansiering i form av konvertibla lån, vilka kan omvandlas till aktier i företag (Prop 94/95:100, bil. 13). Resurser till denna nya kapitalförsörjningsverksamhet gjordes tillgängliga då fonden kunde öka sina resurser efter försäljning av Almis och Industrifondens aktieinnehav i Atle. (Industrifonden handlade även tidigare Nyföretagarlånet och Företagarlånet till kvinnor, som Almi från och med den 1/7-95 fått ta över.)

Finansieringsberättigad verksamhet: Utvecklingsprojekt som bedöms kunna ge företagsekonomisk lönsamhet och då finansiering ej kunnat ske på den allmänna kapitalmarknaden under normala marknadsmässiga villkor.

Finansieringsnivå: Industrifonden finansierar ej projekt vars värde understiger 2 miljoner kronor.

Villkorslån får max uppgå till 50 procent av den beräknade projektkostnaden. Endast vid "synnerliga skäl" får lån lämnas med belopp som motsvarar mer än 50 procent av den beräknade kostnaden. Säkerheter behöver inte ställas. Återbetalningen av ett lån kan helt eller delvis ersättas med royalty eller annan löpande avgift. Lån skall utgå med marknadsmässig ränta.

Kapital mot royalty/utvecklingskapital får inte heller överstiga 50 procent av den beräknade projektkostnaden. Utvecklingskapital utgår under förutsättning att "...mottagaren förbinder sig att utge ersättning till fonden i from av ett engångsbelopp eller i form av royalty eller annan löpande avgift." Kapital mot royalty bokförs som intäkt och företaget betalar royalty på faktureringsvärdet.

Kreditgaranti lämnas för lån av bank eller annan långivare som fonden godkänner. Max 70 procent av den beräknade projektkostnaden kan kreditgarantin täcka. Garantin får inte omfatta mer än 80 procent av det vid varje tidpunkt utestående lånebeloppet. Fonden svarar gentemot långivaren som för egen skuld. Långivaren eller låntagaren skall betala en årlig avgift till fonden för täckning av fondens kostnader för garantigivningen och dess förluster. Avgiften bestäms av fonden, men skall uppgå till lägst en procent av utestående belopp.

Projektgaranti innebär att fonden förbinder sig att vid eventuellt misslyckande av projektet att täcka en del av kostnaderna för projektet. Avgiften för garantin, som skall betalas till fonden, skall bestämmas med hänsyn till projektets risk och beräknade ekonomiska utfall.

Konvertibla lån löper med låg ränta och kan senare konverteras till aktier eller lösas mot en lösenpremie enligt överenskommelse i varje enskilt fall. Fondens engagemang vid en konvertering avses vara ett tidsbegränsat delägarskap på mellan 5-8 år. Syftet är att erbjuda finansiering som stärker soliditeten och förbättrar möjligheterna till tillväxt. (200 mkr har budgeterats under 1995/96.)

Beslut: Fattas av Industrifonden.

Anslag för 95/96: Industrifonden får inget årligt statlig anslag utan självfinansierar sin verksamhet. Industrifonden har ett totalt kapital på

ca 2,5 miljarder kronor, varav ca 1,2 miljarder är bundet eller reserverat för projekt. Under 1994 hade fonden krav från staten som innebar att kapitalet över tiden skulle behållas realt. Detta förvaltningskrav sänktes under 1995 för att fonden skulle kunna ta större risker. Kapitalet skall nu bevaras nominellt intakt över tiden.

Villkorslån och bidrag från Stiftelsen Innovationscentrum (SIC)

Historik: Stiftelsen Innovationscentrum tillfördes 1994 ett kapital till ett värde på drygt 500 miljoner kronor från Fond 92-94 i samband med avvecklingen av denna.

Författning: Verksamheten regleras av Prop. 1993/94:206.

Syfte: Främja innovationer i tidiga utvecklingsskeden för att öka tillväxt och förnyelse i svensk ekonomi.

Målgrupp: Enskilda personer, nya och små företag (AB, HB eller enskild firma). I praktiken skall SIC finansiera enskilda personer och endast i "särskilda" fall gå in i företag.

Villkor: Stödet är ej notifierat hos EG-kommissionen eftersom det ligger under gränsen för försumbart stöd, då anmälan inte behöver göras. Stöd under 100 000 ecu, ca 800 000 kronor, behöver ej anmälas.

Stödformer: Villkorslån, max 400 000 kr. Bidrag, max två basbelopp, ca 70 000 kr. Bidragen kanaliseras i första hand genom de länsvisa Produktråden, som administreras av Almi, och som får finansiering av Nutek och SIC.

Stödberättigad verksamhet: Kommersiella utvecklingsprojekt. Innovationsfrämjande projekt. Stöd beviljas för tekniska utvärderingar, konstruktioner, ritningar och skisser, tester, prototyper och designkostnader, kostnader för förhandlingar och avtal, kostnader för mönsterskydd och varumärkesskydd, patentansökning, samt framtagning av O-serie. Stöd kan också beviljas för kommersiell utvärdering, enklare marknadsundersökningar, broschyrmaterial, mässdeltagande och inledande kundkontakter.

Beslut: Beslut fattas av Innovationscentrum. Beredning av ärenden utförs av externa resurser, bland annat Nutek.

Nuteks stöd till teknikbaserad affärsutveckling

Historik: Nuteks stöd till teknikbaserad affärsutveckling härstammar från tidigare Styrelsen för teknisk utveckling (STU), enligt författning från 1978, se nedan.

Författning: Förordningen om statligt stöd till teknisk forskning, industriellt utvecklingsarbete och uppfinnarverksamhet (1978:571), senast ändrad 1995:1254. Dessa författningar reglerar även Nuteks stöd till forskning, se nedan. I praktiken har Nuteks två funktioner: stöd till teknikbaserad affärutveckling och stöd till forskning och utveckling tydligt särskiljande drag i sina verksamheter, varför de beskrivs under två olika rubriker.

Syfte: Förnya näringslivet genom att finansiera tekniska produktidéer med bärkraft och hög tillväxtpotential.

Målgrupp: Nya och befintliga små och medelstora företag (max 200 anställda).

Villkor: Stödet är notifierat till EG-kommissionen. EGs statsstödsregler gäller.

Stödformer: Villkorslån, finansiering mot royalty och projektgaranti. Enligt författningen får även bidrag utgå, men denna stödform utnyttjas i praktiken i väldigt liten utsträckning.

Stödberättigad verksamhet: Företag/enskilda personer som har projekt som innebär att ta fram nya marknadsmässiga produkter, processer, metoder och system som kan bedömas bli kommersiellt betydelsefulla. Lån kan enbart erhållas för den del av projektet som avser teknisk utvecklingsarbete. Projektet skall ha en hög teknisk risknivå.

Typ av kostnader: Projektkostnader.

Stödnivå: Max 50 procent av projektets beräknade kostnad.

Beslut: Handläggning av Nutek, vilken tar ca 6-9 veckor. Beslut taget av Nutek kan ej överklagas.

Anslag 95/96: ca 80 miljoner kronor, varav 40 miljoner kronor är avsatta till EUREKA-projekt.

Nuteks stöd till forskning och utveckling

Historik: Verksamheten härstammar från Styrelsen för teknisk utveckling (STU), enligt författning från 1978, se nedan.

Författning: Förordning om statligt stöd till teknisk forskning, industriellt utvecklingsarbete och uppfinnarverksamhet (1978:571), senast ändrad 1995:1254.

Syfte: Bidra till en för näringslivet konkurrenskraftig FoU-miljö i Sverige och öka kunskapen inom strategiska områden.

Målgrupp: Högskolor eller forskningsinstitut i första hand. Dock finns särskilda program för små och medelstora företag. Dessa företag kan även delta inom program som inte uttryckligen är avsedda för SMEs.

Villkor: EGs statsstödsregler för stöd till forskning och utveckling.

Stödformer: Bidrag, med krav på publicering, det vill säga resultatet måste offentliggöras.

Stödberättigad verksamhet: Stöd kan ges till långsiktig FoU med stor förnyelsepotential, strategisk FoU som annars inte kommer till stånd, samt utveckling av projekt i tidiga faser av innovationsprocessen. Nutek prioriterar projekt som innebär aktivt samarbete mellan helst flera företag och forskningsutförande organ.

Typ av kostnader: Projektkostnader.

Stödnivå: Upp till 100 procent av finansieringsbehovet för de delar av projektet som genomförs inom högskolor. I regel upp till 50 procent för de delar av projekt som genomförs inom forskningsinstitut eller motsvarande.

Beslut: Fattas av Nutek.

Anslag 95/96: Hela anslaget till forskning och utveckling, både till högskolor och företag 1,5 miljard kronor (inte enbart till SMEs utan till alla företag), vilket fördelar sig på följande sätt:

Teknisk forskning och utveckling (F1)	ca 40 %
Informationsteknologi (F2)	ca 25 %
Europeiskt FoU-samarbete (F7)	ca 20 %
Energiforskning (fn F8, J1)	ca 10 %
Energiteknikfonden (del av E7, E8)	ca 5 %

Projektfinansiering från Svensk-Norsk Industrifond

Historik: Svensk-Norsk Industrifond tillkom som en del av ett samarbetsavtal mellan svenska riksdagen och norska stortinget 1981. Inrättandet av fonden var en följd av att Volvos Norge-avtal havererade.

Författning: Förordning om stöd genom fonden för svensk-norskt industriellt samarbete (SFS 1990:45).

Syfte: Främja industriellt utvecklingssamarbete mellan svenska och norska företag.

Målgrupp: Svenska och norska företag.

Villkor: Projekten skall ha gemensamt svenskt-norskt industriellt intresse och vara initierat av svenska och norska företag i samarbete. Projekten måste uppvisa högt risktagande och bedömas ge företagsekonomisk lönsamhet på relativt kort sikt. Stöd får inte lämnas om finansieringen bedöms kunna ske på den allmänna kreditmarknaden under normala marknadsmässiga villkor. EGs statsstödsregler för stöd till forskning och utveckling.

Stödformer: Lån eller medelstillskott (royalty eller annan avgift). Lån kan ges som villkorslån, det vill säga avskrivas om projektresultatet visar sig sakna möjligheter att utnyttjas på ett lönsamt sett.

Stödberättigad verksamhet: Större projekt som syftar till tekniskt eller marknadsmässigt utvecklingsarbete. Alla projekt prövas på individuell basis.

Typ av kostnader: Projektkostnader.

Stödnivå: Max 50 procent av projektkostnaden. Stöd till projekt vars totalkostnad understiger 3 miljoner svenska kronor får endast lämnas om särskilda skäl föreligger. Lånets ränta bestämms med hänsyn till projektets risk och förväntade ekonomiska utfall.

Beslut: Beslut fattas av Svensk-Norsk Industrifond.

Anslag 95/96: Svensk-Norsk Industrifond har ett totalt kapital på 250 miljoner kronor och finansierar själv sin verksamhet. Inga årliga statliga anslag utgår.

Exportkreditgarantier från Exportkreditnämnden (EKN)

Historik: Exportkreditnämnden (EKN) inrättades 1933 i skuggan av den då rådande ekonomiska krisen. Motsvarande organ inrättades också under mellankrigstiden i de flesta industriländer.

Författning: Förordning (1988:1225) med instruktion för Exportkreditnämnden reglerar allmänt verksamheten. Förordning (1990:113), senast ändrad SFS 1993:714, om exportkreditgaranti reglerar specifikt finansieringsverksamheten.

Syfte: Att täcka näringsidkares förluster i samband med export av varor och tjänster eller lagerhållning utomlands.

Målgrupp: Svenska exportörer. Näringsidkare som "...har gjort sig känd för redbarhet och som kan anats ha förutsättningar att genomföra den avsedda transaktionen och fullgöra sina skyldigheter som garantitagare."

Villkor: Exportkreditnämndens verksamhet är anmäld till EG-kommissionen och har inte föranlett några kommentarer.

Stödformer: Exportkreditgarantier, investeringsgarantier och krediter för vissa utvecklingsändamål. För exportkreditgarantin skall erläggas en premie som är avpassad med hänsyn till olika inverkande omständigheter. Dessa kan vara till exempel: betalningsvillkor, förhållanden i importlandet och risker av annat slag. Garantin är en försäkring som skyddar svenska exportörer mot vissa förlustrisker i exportaffärer.

Stödnivå: Exportkrediter och investeringsgarantier ges på affärsmässiga villkor och är således ej att i egentlig mening betrakta som stöd. Det handlar dock om ett statligt ekonomiskt risktagande, men verksamheten skall på lång sikt gå ihop ekonomiskt.

Beslut: Av EKN och kan ej överklagas. Om ärendet är av större vikt kan EKN med eget yttrande överlämna ärendet till regeringen för prövning.

Anslag för 95/96: EKN får inga statliga årliga anslag, utan finansierar sin verksamhet med hjälp av de garantipremier nämnden tar in. Verksamheten skall gå i hop ekonomiskt på lång sikt.

Exportkrediter från AB Svensk Exportkredit (SEK)

Historik: SEK grundades 1962 och ägs till 50 procent av staten och 50 procent av affärsbankerna. SEK står under tillsyn av Finansinspektionen.

SEK bedriver sin huvudsakliga erksamhet på helt kommersiella grunder.

Utöver detta administrera SEK även bland annat statsstödda exportkrediter, det s.k. S-systemet.

Författning: Förordning (SFS 1992:1610) om kreditmarknadsbolag samt förordning (SFS 1981:665) om exportkreditfinansiering, senast ändrad 1994:1410.

Syfte: Att främja svenska företags export genom att lämna krediter till svenska företag med exportförsäljning, om det kan antas att konkurrerande utländskt företag på grund av utländskt kreditstöd kan erbjuda förmånliga kreditvillkor.

Målgrupp: Svenska exportörer av varor och tjänster.

Villkor: Exportkrediterna är anmälda till EG-kommissionen och har ej föranlett några synpunkter.

Stödformer: SEKs verksamhet är egentligen inte att betrakta som stöd, utan som statliga finansieringsmöjligheter.

SEKs finansieringsverksamhet avser främst (enligt bolagsordning):

- upplåning av erforderliga medel
- lämnande av krediter
- ställande av garantier för krediter
- på andra sätt medverka till finansiering
- förvalta och idka handel med värdepapper

Beslut: Av SEK

Anslag för 95/96: SEKs goda kreditvärdighet och små kreditförluster gör att staten inte har någon kostnad för SEK. De senaste sex åren har det av SEK adminstrerade S-systemet beräkningar gått med överskott på ca 478 miljoner, enligt SEKs egna beräkningar. År 1995 var överskottet 165 miljoner kronor.

Stöd från Energiteknikfonden

Historik: Energiteknikfonden etablerades 1988.

Författning: Förordning (SFS 1988:805) om statliga stöd ur energiteknikfonden, senast ändrad 1994:794.

Syfte: Att ta utveckla eller förbereda kommersiell introduktion av ny energiteknik.

Målgrupp: I första hand användare av ny energiteknik. Om synnerliga skäl föreligger får stöd även lämnas till tillverkare.

Villkor: Energiteknikfonden är anmäld till EG-kommissionen och har inte föranlett några synpunkter.

Stödformer: Bidrag, villkorligt bidrag, lån eller lånegaranti.

Stödberättigad verksamhet: Stöd får lämnas till projekt inom energiområdet som syftar till att:

- utveckla, prova eller demonstrera ny teknik i fullskale- eller försöksanläggningar,
- utveckla, praktiskt prova eller demonstrera system där ny teknik utnyttjas,
- använda nyutvecklad teknik vid uppförande av en fullskaleanläggning om projektet är förenat med betydande kommersiella risker,
- uppföra småskaliga el- eller värmeproduktionsanläggningar som utnyttjar nyutvecklad teknik eller beprövad teknik i nya tillämningar,
- utveckla ny teknik för utnyttjande av storskalig vindkraft.

Stödnivå: Summan av bidrag, villkorligt bidrag, lån och lånegarantier får inte överstiga 50 procent av investeringskostnaden.

Beslut: Av Nutek.

Anslag för 95/96: För budgetåret 1995/96 har regeringen avsatt 72 miljoner kronor till Energiteknikfonden.

3 Regionalpolitiska stöd

Bilagan har följande innehåll:

3.1 Underlagsmaterial avseende de enskilda regionalpolitiska-stöden

Tillväxtinriktade regionalpolitiska stöd

Lokaliseringsstöd
Utvecklingsbidrag
Sysselsättningsbidrag
Landsbygdsstöd
Lån till investmentbolag

Regionalpolitiska driftstöd

Nedsatta socialavgifter
Transportstöd

Övriga regionalpolitiska stöd

Länstyrelsernas projektverksamhet
Stöd till kommersiell service
Norrlandsfonden
Särskilda åtgärder för regional utveckling och tillväxt (tillfälligt småföretagsstöd)
Regionala forsknings- och utvecklingsprogram

3.2 Den relativa betydelsen av de olika regionalpolitiska stöden och den sammantagna effekten av dem

3.3 Områdesavgränsningar för de regionalpolitiska stöden

Underbilaga. Basfakta för de regionalpolitiska stöden.

3.1 Underlagsmaterial avseende de enskilda regionalpolitiska stöden

Tillväxtinriktade regionalpolitiska stöd

Lokaliseringsstöd

Lokaliseringsstödet omfattar dels lokaliseringsbidrag, dels lokaliseringslån. Stöd ges i första hand i samband med investeringar i byggnader och maskiner. I normalfallet krävs en ökning av sysselsättningen i företaget för att stöd skall ges. I de råd som Nutek har givit ut för handläggningen av regionalpolitiskt företagsstöd anges högsta stödnivå per arbetstillfälle som 550 000 kronor i stödområde 1 och 400 000 kronor i stödområde 2 och tillfälliga stödområden. Se underbilaga för ytterligare basfakta om lokaliseringsstöd.

Någon mer ingående utvärdering av effekterna av lokaliseringsbidrag eller lokaliseringslån har veterligen inte gjorts på senare tid. I rapporten *Regionalpolitiskt företagsstöd* (Nutek R 1993:44) finns dock vissa uppgifter. Det konstateras att lokaliseringsbidraget under hela perioden 1975 - 1991 har inneburit en stödnivå för det enskilda företaget som ligger nära den maximalt tillåtna för det aktuella stödområdet. I rapporten nämns också att bland de företag som beviljats lokaliseringsbidrag finns fler nyetablerade än i ett riksgenomsnitt men också fler företag som går i konkurs. Det mest prioriterade stödområdet avviker från mönstret och har en relativt liten andel konkurser. Tillgängliga uppföljningsdata medgav inte en direkt jämförelse mellan beräknad sysselsättningsökning och faktiskt utfall men indirekta jämförelser pekar på att ofta uppnås inte den utlovade sysselsättningsökningen.

Nutek har nyligen undersökt sysselsättningen år 1994 i ett trettiotal företag som fick lokaliseringsstöd under budgetåren 1989/90 och 1990/91. För dessa företag hade sammantaget den beräknade ökningen i sysselsättning uppnåtts. Ungefär hälften av företagen uppvisade en större sysselsättningsökning än som beräknats vid tidpunkten för beslut om stöd, och den andra hälften mindre.

I rapporten *Regionalpolitiskt företagsstöd* redovisas också hur lokaliseringsstödet fördelar sig på expansiva och stagnerande branscher. Huvudresultatet är att stödet till sin fördelning nära följer den befintliga näringslivsstrukturen i respektive stödområde.

Under tiden september 1983 till januari 1984 intervjuades 25 företag som budgetåret 1981/82 fått lokaliseringsstöd, vid den tiden i form av

avskrivningslån. Tio år senare gjordes uppföljande intervjuer med de då kvarvarande 18 företagen. En sammanfattande redovisning görs i rapporten *Företagen och det regionalpolitiska stödet* (Nutek R 1993:49).

Från den första intervjuomgången konstateras att flertalet företag fått maximalt stöd per nytt arbetstillfälle, att lokaliseringsstödet kompletterades med annat statligt eller kommunalt stöd, att den verkliga sysselsättningsökningen blev avsevärt mindre än den beräknade och att flertalet av företagen skulle ha genomfört investeringen utan lokaliseringsstöd, många av dem i oförändrad omfattning. Endast fyra av de aktuella investeringarna bedömdes inte ha kunnat komma till stånd utan lokaliseringsstödet.

Den senare intervjuomgången visar att de företag som gavs stöd var livskraftiga. Huvuddelen fanns kvar. Flera företag hade sannolikt inte överlevt utan det stöd de fått. En helhetsbedömning av sysselsättningsutvecklingen i företagen gav en positiv bild. Långtifrån alla företag hade dock uppnått den ursprungligen beräknade sysselsättningen. Inget av företagen hade krävts på återbetalning med anledning härav.

Med reservation för det begränsade urvalet av företag synes det som om de lokalt ägda företagen fanns kvar i större utsträckning. Flera av de företag som försvunnit har varit produktionsenheter eller dotterbolag inom koncerner.

En övervägande andel av företagen hade fått stöd också senare för ytterligare investerings- och utvecklingsinsatser, många vid ett flertal tillfällen och ett företag så mycket som åtta gånger dvs nästan en gång per år.

Flertalet företag föredrog lokaliseringsstöd framför nedsatta socialavgifter. Man var starkt kritisk till kravet på sysselsättningsökning och ansåg att det kunde motverka syftet med stödet. Vidare underströks behovet av stöd till mjuka investeringar.

I rapporten *Regionala utvecklingsinsatser* (F 1993:32) behandlar Riksrevisionsverket bland annat handläggningen och styrningen av lokaliseringsbidraget. Man hävdar att företagen ibland utlovar mer i sysselsättningsökning än vad som kan anses realistiskt eftersom risken för återkrav är liten. Kritiken från flera olika aktörer mot kravet på sysselsättningsökning redovisas även i denna rapport. Risken finns att kortsiktiga sysselsättningsökningar prioriteras före en mer långsiktig strukturomvandling. Kravet anses särskilt missgynna småföretagen.

Riksrevisionsverket förordar vidare att mindre lokaliseringsbidrag borde kunna hanteras med ett förenklat förfarande. En ändring har skett i detta hänseende genom att sådana mindre bidrag nu kan hanteras inom landsbygdsstödet.

Enligt förordningen (1990:642) om regionalpolitiskt företagsstöd

skall minst 40 procent av antalet arbetsplatser som tillkommer till följd av stödet förbehållas vartdera könet. Om det finns särskilda skäl får undantag göras från bestämmelsen. I rapporten *Regionalpolitiskt företagsstöd* (Nutek R 1993:44) redovisas antalet dispenser. Antalet varierar avsevärt mellan olika länsstyrelser och ligger i genomsnitt på omkring tio procent.

Av redovisningen i proposition (1994/95:161) *Regionalpolitik* framgår att för kvinnornas del har totalt över riket andelen 40 procent inte uppnåtts under något av budgetåren 1989/90-1993/94. Värdena varierar mellan 30 och 38 procent. Utfallet för budgetåret 1994/95 är 35 procent. Eftersom kvoteringskravet enligt förordningen skall ställas vid varje enskilt stödtillfälle borde nivån egentligen ligga en god bit över 40 procent. Det låga utfallet pekar på att undantagen är mer regel än undantag trots den ringa dispensgivningen.

Utvecklingsbidrag

Utvecklingsbidraget kan ges till investeringar i marknadsföring, produktutveckling, utbildning m m. Trots stödets benämning kan det ges inte bara som bidrag utan också som villkorslån eller medelstillskott mot royalty eller annan ersättning. För närvarande används i stort sett bara stödformen bidrag. För ytterligare basfakta om utvecklingsbidraget se underbilaga.

För utvecklingsbidraget har under senare tid gjorts två utvärderingar av Nutek. Dessa är redovisade i rapporterna *Utvecklingsbidraget som utvecklingsstöd* (Nutek R 1993:51) och *Utvecklingsbidraget som regionalpolitiskt stöd* (Nutek R 1993:53).

Den förstnämnda studien avser beslut som länsstyrelsen tagit om utvecklingsbidrag från bidragets startår 1990 fram till och med år 1992. Utvärderingen baserar sig på registerdata och omfattar 300 företag. Detta utgör knappt hälften av de företag som fått stöd under perioden. Urvalet av företag var inte slumpartat utan tillverkande, etablerade företag valdes ut för studien. Vidare gjordes vissa jämförelser med stöd till produktutveckling som givits av Styrelsen för teknisk utveckling (STU) och de regionala utvecklingsfonderna.

Inom stödområde 1 och 2 har en femtedel av den studerade målgruppen (tillverkande, etablerade företag) fått utvecklingsbidrag. För verkstadsindustrin är andelen en tredjedel och för de fåtaliga "high-tech"-företagen än större.

Det framgår också att utvecklingsbidraget innebär stöd på en avsevärt högre nivå för det enskilda företaget och i en större omfattning bland företagen än vad som, i huvudsak som villkorslån, kunnat ges för produktutveckling av STU och de regionala utvecklingsfonderna.

I den andra utvärderingen har intervjuer gjorts med företag som fått och inte fått utvecklingsbidrag samt med handläggare av utvecklingsbidraget vid länsstyrelserna. Intervjuerna gjordes under år 1993. Utvecklingsbidragen har i första hand gått till väletablerade företag med projekt som kommit en bit på väg, eller till företag med behov av ökad marknadsföring. Så gott som samtliga intervjuade företag tycker att bidraget har varit viktigt. Flertalet skulle dock ha genomfört sina projekt även utan stöd, om än med en lägre insats eller med tidsutdräkt. En stor del av projekten bedöms vara lyckade och anses ha påverkat företagens lönsamhet redan efter ett par år. Detta står i skarp kontrast till den typ av produktutvecklingsprojekt som stötts av först STU och sedan Nutek. Risknivån är i dessa projekt avsevärt högre, endast en liten andel av projekten lyckas och det dröjer många år innan man kan skönja det positiva utfallet.

I rapporten *Regionalpolitiskt företagsstöd* (Nutek R 1993:44) anges att utvecklingsbidragen riktar sig mot expanderande branscher i större utsträckning än som svarar mot dessa branschers andel av näringslivet i stödområdena. Skälet till detta är i stor utsträckning de utvecklingsbidrag som givits till privata tjänsteföretag, häribland ett antal lokaliseringsfall, men tendensen kvarstår även om dessa frånräknas.

Stöd till omlokalisering av tjänsteföretag faller numera inom ramen för lokaliseringsstödet. Tidigare utnyttjades utvecklingsbidraget för detta ändamål. En särskild utvärdering av stödet till lokalisering har gjorts av Nutek och redovisats i rapporten *Utlokalisering av tjänsteföretag* (Nutek R 1993:52). Utvärderingen avsåg "insatser gjorda för att underlätta etableringar av tjänsteföretag utanför Stockholmsområdet, där etableringar har kunnat göras antingen som utlokalisering av befintliga arbetstillfällen eller som etableringar på orter utanför Stockholmsområdet, där Stockholm utgör ett alternativ som etableringsort". Med hjälp av besöks- och telefonintervjuer har 57 etableringar som varierar i storlek mellan en och 200 personer undersökts. Dessa utgjorde knappt hälften av de etableringar som genomfördes under en tioårsperiod fram till och med 1992.

Av de 57 etableringarna anses 42 vara lyckade. Stora etableringar lyckas oftare än små. Det totala utfallet i arbetstillfällen var våren 1993 cirka 70 procent av vad som avtalats vid etableringstillfället. Vikande marknad var den vanligaste orsaken till avvikelsen.

De flesta företag framhåller att nyetableringen har resulterat i kost-

nadsminskningar. Många av företagen har i anslutning till etableringen förbättrat sin effektivitet främst genom organisationsförändring, specialisering och förbättrad teknik.

I utvärderingen pekas på problemet med brister i samordningen mellan olika stöd vilket kan leda till höga bidrag. I genomsnitt har vid etableringarna i regional- och arbetsmarknadspolitiskt stöd lämnats 350 000 kronor per arbetstillfälle, som lägst 250 000 kronor, som mest 900 000 kronor i stödområde 1 och 650 000 kronor i stödområde 2. Vissa företag har uppgivit att de dessutom fått stora bidrag från kommunen.

Sysselsättningsbidrag

Efter ansökan kan företag i efterhand ges sysselsättningsbidrag om de ökar antalet årsarbetskrafter. För basfakta om bidraget se underbilaga.

Någon utvärdering specifikt av denna stödform har veterligen inte gjorts under senare år. I rapporten *Regionalpolitiskt företagsstöd* (Nutek R 1993:44) redovisas dock en undersökning av hur samtliga regionalpolitiska stöd har fördelat sig på stagnerande och expansiva sektorer av näringslivet. I stödområde 1 följer fördelningen av sysselsättningsstödet nära respektive sektors andel av näringslivet medan stödområde 2 uppvisar en övervikt för expansiva näringsgrenar.

Stödet har ansetts fungera bra och riksdagen fattade våren 1994 beslut om att höja bidragsnivåerna. Med hänsyn till de förestående överläggningarna med EG-kommissionen om de regionalpolitiska stöden beslutades dock senare att höjningen inte skulle genomföras.

Landsbygdsstöd

Landsbygdsstödet ersatte och breddade 1994 det tidigare glesbygdsstödet. Stöd kan ges som avskrivningslån (i praktiken lika med bidrag) eller kreditgaranti för hårda och mjuka investeringar av begränsad storlek. Stödets högsta nivå, 450 000 kronor för hårda och lika mycket för mjuka investeringar under en treårsperiod, anpassades till EGs dåvarande regler för de minimis-stöd. För basfakta om stödet se underbilaga. I proposition (1995/96:201) *Vissa regionalpolitiska frågor* ligger ett förslag om att anpassa landsbygdsstödet till EGs nuvarande de minimis-regler: Detta innebär att stöd kommer att kunna ges upp till 800 000 kronor under en treårsperiod oavsett typ av investering.

(Valutaförändringar är skälet till att det nya beloppet inte är dubbelt så stort som det förra.)

Landsbygsstödet har funnits kort tid och är inte utvärderat. Glesbygdsmyndigheten (numera Glesbygdsverket) har däremot på regeringens uppdrag utvärderat det tidigare glesbygdsstödet och redovisat utvärderingen i rapporten *Glesbygdsstödet 1987-1992 - en utvärdering.* Utvärderingen baserar sig på registerdata och enkäter. Ett omfattande material har samlats in genom enkäterna som riktade sig till samtliga länsstyrelser, kommuner och regionala utvecklingsfonder samt till Företagarnas Riksorganisation, SAF, LO och TCO.

Utvärderingen visar att glesbygdsstödet i första hand går till de mycket små företagen och till stor del till ensamföretagare. Stödet utgörs i första hand av avskrivningslån. Länsstyrelsernas regionalekonomiska enheter handlägger stödet. Lantbruksenheterna har dock i allmänhet hand om stödet till jordbruksföretag i de län där stöd till sådana företag kan lämnas (länen i Norrland samt Kopparbergs och Värmlands län). Ett mer eller mindre omfattande samarbete förekommer med de regionala utvecklingsfonderna. Många kommuner framför önskemål om att i stället för länsstyrelsen själva få fördela regionalpolitiska medel till företag.

Det framgår av enkäterna att resurserna för handläggning av stödet är knappa vid många länsstyrelser. Detta leder bland annat till att informationen till näringslivet om stödet är dålig och att uppföjning och utvärdering eftersätts.

Enkäterna visar att det finns många önskemål om att bredda stödet geografiskt och inriktningsmässigt. Detta har i vissa hänseenden skett genom vidgningen från glesbygds- till landsbygdsstöd. Vidare framförs ett behov av ytterligare stöd till mjuka investeringar. Detta har resulterat i att stöd numera kan ges till sådana investeringar utan den koppling som tidigare fanns till hårda investeringar.

Utvärderingen visade att det särskilda stödet till hemarbete utnyttjas i ringa utsträckning. Det ansågs inte längre fylla någon funktion. Enligt Glesbygdsmyndighetens mening borde stödet upphöra. Inga förändringar har dock skett.

Glesbygdsstödet uppges i enkäterna leda till att sysselsättning bevaras eller ökar. Uppföljningen av stödet har dock varit begränsad och uttalandena om sysselsättningseffekter baseras i huvudsak på uppgifter från ansökningarna om stöd.

I en kompletterande rapport *Glesbygdsavgränsningen i förordningen om glesbygdsstöd (SFS 1990:643)* har Glesbygdsmyndigheten särskilt studerat länsstyrelsernas avgränsning av glesbygdsområden under samma period, 1987-1992, som den ovanmämnda utvärderingen avsåg. I

rapporten pekar myndigheten på att glesbygdsområdenas karaktär varierar mellan länen och över tiden. Detta beror på stukturella skillnader mellan länen och på en fortgående förändring av förhållandena men också på att tolkningen av glesbygdsbegreppet skiljer sig mellan länen. Glesbygdsområdena har ibland utvidgats till tätorter. Man har också svårt att se samband mellan t ex arbetslöshet och befolkningsutveckling och glesbygdskaraktären. Glesbygdsmyndigheten anser att distinktionen mellan tätort och glesbygd i många kommuner blir konstgjord. Man pekar på vikten av "att länstyrelserna ges möjlighet att, utifrån de varierande lokala förhållandena, vara flexibla i sina operationaliseringar av glesbygdsområdet".

Riksrevisionsverket konstaterar i sin rapport *Regionala utvecklingsinsatser* (F 1993:32) att användningen av glesbygdsstödet varierar avsevärt mellan länen. Vidare skiljer sig stödets hantering inom länsstyrelserna mellan lantbruksenheterna, som normalt har hand om stöd till jordbruksföretag, och de regionalekonomiska enheterna som hanterar stöd till övriga företag, trots att reglerna för stödet är desamma i båda fallen.

Lån till investmentbolag

Enligt förordningen (1990:642) om regionalpolitiskt företagsstöd kan lån lämnas av regeringen till investmentbolag. Bolag får med hjälp av lånemedlen delta endast i verksamheter som är stödberättigade enligt nämnda förordning och huvudsakligen bedrivs inom stödområdena. Stödet till investmentbolag infördes år 1982. Ett femtontal företag har fått lån. Den utestående lånesumman är strax under 100 miljoner kronor.

Nutek har låtit utvärdera stödformen och redovisat resultatet i rapporten *Utvärdering av lån till regionala investmentbolag* (Nutek R 1993:67). Utvärderingen skedde genom studium av inlämnade årsredovisningar. I utvärderingsrapporten hävdas att stödet med stor sannolikhet har varit avgörande för investmentbolagens tillkomst men att stödets betydelse för bolagens resultat i form av kapitaluppbyggnad och företagsutveckling har varit marginell. Utvärderingens slutsats formuleras på detta sätt:

"Om man lämnar stöd till privata investmentbolag stöder man uppbyggnad av koncerner med helägda dotterbolag som byggs upp på förvärv av mogna företag. Det är en något förenklad men entydig slutsats som kan dras av genomförd utvärdering."

Investmentbolagen satsar inte på osäkra utvecklingsprojekt. En satsning direkt på företag i stället för via investmentbolagen förespråkas i utvärderingen som ett bättre alternativ.

Enligt proposition 1993/94:140 *Bygder och regioner i utveckling* ansågs utvärderingen, som baserats på ett fåtal bolag, inte kunna läggas till grund för några förändringar av stödet.

Nutek föreslår i sin anslagsframställning för budgetåren 1997-1999, bilaga 4 *Regional utveckling*, att det regionalpolitiska stödet till investmentbolag avskaffas. Det har visat sig ha brister och syftet med stödet anses kunna tillgodoses med utvecklingsbidrag eller villkorslån.

Regionalpolitiska drifstöd

Nedsatta socialavgifter

Socialavgifterna sätts ned med tio procentenheter för ett stort antal verksamheter inom stödområde 1. Malmgruvor, massa- och pappersindustri samt järnverk, stålverk och ferrolegeringsverk är undantagna. I de nordligaste delarna av stödområde 2 där stöd också lämnas gäller det endast för en liten del av näringslivet, bland annat turistnäringen. För ytterligare basfakta se underbilaga.

Systemet med nedsatta socialavgifter är för närvarande inte utformat så att korrekta utfallsdata kan tas fram. Regeringen har givit Riksskatteverket i uppdrag att utreda frågan och verket har angett att en uppföljning med avseende på geografisk och branschvis fördelning torde kunna göras fr.o.m år 1998. Motsvarande problem finns vid vissa arbetsmarknadspolitiska stöd som baseras på avgiftsnedsättning. Riksrevisionsverket har därför på regeringens uppdrag utrett frågan. Se mer härom i avsnittet *Utformning av företagsstöd.*

Den ekonomiska förmånen i form av nedsatta socialavgifter fördelar sig givetvis över alla de företag som får stöd oberoende av nivån på företagens lönsamhet och om de är tillväxtföretag eller inte.

Ingen av de under senare tid genomförda utvärderingarna har specifikt behandlat de nedsatta socialavgifterna. Tidigare har Peter Bohm och Hans Lind gjort en utvärdering av nedsättningen av socialavgifterna i Norrbottens län under åren 1984 - 1987 (P Bohm & H Lind, *Regionala arbetskraftssubventioner - har de någon effekt?* Ekonomisk Debatt 5/89). Utredningens huvudresultat är att man finner det osannolikt att nedsättningen "haft någon betydande positiv effekt på sysselsättningen". En kompletterande studie som utfördes av Statens industriverk pekade på att lönsamhet och soliditet ökat för företagen i Norrbottens län.

De båda utvärderarna är mycket försiktiga i sin tolkning av resultaten vilket framgår av följande citat: "Det kan alltså fortfarande vara så att man snarare ska reducera kapitalsubventioner än arbetskraftssubventioner om man eftersträvar en kostnadseffektiv regional sysselsättningspolitik." Försiktigheten betingas bland annat av att motsvarande utvärderingar av andra regionalpolitiska stöd saknas. Man efterlyser särskilt en undersökning av lokaliseringsstödets effekter. Veterligen har någon sådan inte genomförts.

I utvärderingen lämnas ett förslag till ett modifierat stöd innebärande att nedsättningen skulle höjas men avse endast antalet anställda över 80 procent av antalet under föregående redovisningsperiod. Man ansåg att därmed skulle stödets incitamentseffekt bli betydligt större. Någon åtgärd har inte vidtagits med anledning av förslaget.

Företagsstödsutredningen har övervägt att låta genomföra en uppföljning av den tidigare utvärderingen av de nedsatta socialavgifterna. De särskilda förhållanden som förelåg vid tidpunkten för den tidigare utvärderingen och som medgav en jämförelse mellan företag med och utan nedsättning av socialavgifter kvarstår dock inte längre genom den vidgning av området för avgiftsnedsättning som skett.

Länsstyrelsen i Norrbottens län har år 1989 låtit genomföra en studie av de nedsatta socialavgifterna som i viss mån kompletterar den ovannämnda utvärderingen (*Företagsutveckling och stödpolitik / De sänkta arbetsgivaravgifterna i Norrbottens län*, Länsstyrelsen i Norrbottens län, 1989). Genom intervjuer av ett tjugotal företag i Norrbottens län studerade man effekterna av de nedsatta socialavgifterna för företagen. I rapporten summerades och kommenterades också flera tidigare mer allmänna studier av villkoren för mindre företag.

I den ovan refererade utvärderingen av Bohm och Lind gjordes som nämnts jämförelser mellan företag med och utan nedsättning av socialavgifter. I länsstyrelsens studie har inga sådana jämförelser gjorts och det är således inte möjligt att på grundval av studien göra några uttalanden om effekten av själva nedsättningen. Med reservation för detta och det ringa antalet intervjuer synes det dock som om effekten av de nedsatta avgifterna bara undantagsvis leder till en ökning av antalet anställda. Snarare ges företaget genom nedsättningen ett visst ekonomiskt handlingsutrymme som används för investeringar i utrustning, personalutbildning, produktutveckling, marknadsföring m m. Detta är förenligt med vad som kommit fram i Bohms och Linds studie och också i den ovannämnda studien från Statens industriverk.

Transportstöd

Bidrag ges under vissa givna förutsättningar med högst 50 procent av kostnaden för transporter på järn- och landsväg till och från företag inom transportstödsområdet. För basfakta om stödet se underbilaga.

Transportstödet utgår till ett stort antal företag, cirka 1300. Många av dessa får små belopp. Minimistödet är 600 kronor per år. Även om administrationen av bidragen sker på ett rationellt sätt inom såväl Nutek som företagen torde administrationskostnaden per bidrag överstiga 600 kronor.

Transportstödet har införts av regionalpolitiska skäl. I den nu gällande förordningen om regionalpolitiskt transportstöd uttrycks detta som "att främja en samhällsekonomiskt och i övrigt lämplig lokalisering av näringslivet".

Transportstödsområdet anslöt före år 1990 i större utsträckning än nu till de för andra regionalpolitiska stöd gällande stödområdena. Detta år ändrades stödområdena så att Norrlands kustområden inte längre omfattades. Någon motsvarande ändring gjordes inte för transportstödsområdet.

Behovet av transportstöd baserade sig vid stödets införande år 1971 på beräkningsmässiga jämförelser mellan företag med produktion inom stödområdet och i Stockholm - i båda fallen med spridd försäljning i landet. Vid den tidpunkten dominerade järnvägstransporterna över landsvägstransporterna och fraktkostnadsdata från SJ lades till grund för beräkningarna. Vissa ytterligare data togs fram i anslutning till analysen av det första årets stöd. Detta ledde till vissa justeringar i stödets utformning. Sedan dess har principerna för stödet varit i stort sett oförändrade.

Det regionalpolitiska transportstödet har senast utvärderats av Nutek och utvärderingen har redovisats i två rapporter, dels *Transportstödet och företagens ekonomi* (R 1993:47), dels *Transportstödet och företagens beslut* (R 1993:48). Den första studien avser en genomgång av data (transportstöd och bokslut) för drygt hälften av de företag som fick transportstöd under år 1991. Den andra studien omfattar en mer ingående undersökning av och intervjuer med 22 företag från de regioner som får mest transportstöd (Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län). Intervjuerna gjordes under år 1993.

I anslutning till utvärderingen gjordes en genomgång av tidigare genomförda utvärderingar. Resultaten från dessa summerades på följande sätt:

"Skillnader i transportkostnader är alltid större branschvis än region-

vis. Bransch är således en bättre förklarande variabel än lokalisering när man skall bedöma transportkostnadens storlek för ett företag.

Transportstödet har liten effekt på företagets produktion och sysselsättning.

Transportstödet påverkar sällan små företags lokalisering, men kan ha betydelse för hur stora koncerner väljer att fördela sin produktion.

Skogsindustrin och jord- och stenvaruindustrin är de branscher som gynnas mest och verkstads- och textilindustrin de som gynnas minst av transportstödet".

(Anmärkning: Med skogsindustrin torde rapportförfattaren ha avsett träindustrin.)

I Nuteks nya utvärdering omnämndes alternativen att låta utvärderingen ta sin utgångspunkt i en kostnadskompensation med hänsyn till avstånd eller i den regionala problemsituationen. Man valde dock ett tredje alternativ, transportstödets betydelse för företagens ekonomi. Valet av perspektiv avgör uppläggningen av utvärderingen.

I stort sett står sig slutsatserna från de tidigare utvärderingarna vid den förnyade utvärderingen. Beträffande effekterna av transportstödet inom olika näringsgrenar anför man följande:

"Stödet har störst ekonomisk betydelse för företag som producerar lågförädlade varor. Undersökningen visar att stödet är mest betydelsefullt för jord- och stenvaruindustrin, plastvaruindustrin och träindustrin. För den största mottagarbranschen verkstadsindustrin har stödet i genomsnitt mindre betydelse."

När det gäller företagsstorlekens betydelse sägs:

"Transportstödet verkar kunna ha större förutsättning att påverka små företags ekonomiska situation. Detta beror på att deras storlek ger dem en svag förhandlingsposition i förhållande till transportföretagen samtidigt som de har svårt att uppnå en kostnadseffektiv materialhantering."

I utvärderingen finner man att mindre än hälften av transportstödet går till företag inom det stödområde som också är aktuellt för andra regionalpolitiska stöd.

Från de mer ingående studierna av intervjuföretagen kan bland annat följande hämtas:

- Transportstödet har ringa styrande effekt på företaget avseende dess

egen lokalisering och materialadministration eller var det har sina leverantörer och kunder.

- Stödet är endast undantagsvis av betydelse för företagets ekonomiska överlevnad. För många företag är det relativt betydelselöst. Stödet har störst betydelse för företag som ligger dåligt till i förhållande till både råvaror och marknad, har ogynnsamma transportvillkor och låg förädling i produktionen.
- Företagen tycker stödet är rättvist och bra. De uppskattar att det är kontinuerligt och inte styr deras beteende.
- Stödet är inte förbundet med några problem avseende konkurrensen mellan företag, missbruk av stödet eller administration av det.

Utvärderingen ger vid handen att stödet endast undantagsvis påverkar produktionens lokalisering. Detta skulle kunna ske genom att stödet är avgörande för nylokalisering, för fördelning av produktionen inom koncerner eller för att garantera överlevnaden av vissa företag. Inget tyder på att något av dessa alternativ är frekvent. Andra faktorer än transportkostnaden är mer styrande.

En annan intention med stödet än att direkt främja lämplig lokalisering av näringslivet skulle kunna vara att utjämna transportkostnaderna mellan företag inom och utanför transportstödsområdet. Ett sådant syfte kan närmast tolkas in i de skrivningar som ges i de senaste regionalpolitiska propositionerna och också med hur de intervjuade företagen själva ser på stödet. I Nuteks utvärdering nämns som ovan sagts alternativet att göra en utvärdering från denna utgångspunkt. Detta skulle ha varit en annan utvärdering än den som nu gjordes. Man gjorde dock med utgångspunkt i transportstödsdata vissa beräkningar av de stödberättigade transportkostnaderna i de fem stödzonerna. Skillnaderna mellan genomsnittsvärdena för de olika zonerna var tämligen små och man fann att företagen i norr överkompenseras med de stödnivåer som nu gäller för respektive zoner.

Den mer ingående undersökningen av de intervjuade företagen styrker att transportstödet i allmänhet inte har en kompenserande och rättviseskapande effekt. Man skriver: "För fyra av 22 företag var ursprungsförutsättningarna uppfyllda med vilka stödet motiverats och efter vilka stödreglerna konstruerats".
Stödet är konstruerat så att det skall gynna vidareförädling inom transportstödsområdet. Utvärderingen visar att även här, som i andra hänseenden, är stödets styreffekt på företagens beteende ringa.

Utvärderingen resulterade i ett antal förslag till förändringar. Vissa av dessa ingick också i den samlade bedömning som Nutek gjorde av

det totala regionalpolitiska stödet. Nutek ansåg bland annat att transportstödet skulle koncentreras till det ordinarie regionalpolitiska stödområdet och ges ökade inslag av stimulans till vidareförädling. Inga förändringar har dock skett på grundval av förslagen. Senare har en mindre inskränkning av transportstödsområdet skett som en anpassning till EG-kommissionens krav vid förhandligarna om de regionalpolitiska stöden.

Övriga regionalpolitiska stöd

Länsstyrelsernas projektverksamhet

Länsstyrelserna ger med sina medel för projektverksamhet stöd till ett brett spektrum av aktiviteter. För basfakta se underbilaga.

Länsstyrelsernas projektverksamhet innefattar inte stöd till enskilda företag men är ändå av betydelse för företagsstödet. Dels inriktas en stor del av projektverksamheten på att skapa en bra infrastruktur och en god miljö för näringslivet i länet. Dels prioriterar länsstyrelsen medel till projektverksamheten inom ett anslag som innefattar bland annat lokaliserings- och utvecklingsbidrag samt landsbygdsstöd. I anslaget ingår numera också medfinansieringen av EGs strukturfondsprogram. I synnerhet medel för projektverksamheten kan förväntas bli omprioriterade till medfinansieringen.

Projektverksamheten kan indelas i utredningar, försöksverksamhet och informationsinsatser. Ett mindre antal projekt kan, som den nedan nämnda utvärderingen visar, bäst kategoriseras som driftstöd trots att sådana inte är tillåtna enligt reglerna för verksamheten. Projekten genomförs ofta inom ramen för mer övergripande program.

De projekt som riktar sig mer direkt mot näringslivet kan avse stöd till företagsrådgivare eller företagscentrum, utredningar för vissa näringsgrenar eller företagsgrupper m m.

År 1993 har gjorts en utvärdering av projektverksamheten i Göteborgs och Bohus län och Älvsborgs län. Tre kommuner i det senare länet ingår i det regionalpolitiska stödområdet. Utvärderingen har redovisats i rapporten *Effekter av regionala utvecklingsprojekt* (Nutek R 1993:46). I utvärderingen har tidigare genomförda utredningar beaktats. De flesta av dessa har varit inriktade på hanteringen av medlen, färre har behandlat effekterna av insatserna.

En kartläggning har gjorts av de mer än 300 projekt som sammantaget har genomförts i de två länen under en femårsperiod fram till och

med budgetåret 1990/91. En kompletterande intervjustudie har gjorts år 1993. Den omfattade främst medfinansiärer samt intiativtagare till och genomförare av projekt, totalt dryga tjugotalet personer.

Ett engagemang i verksamhetens alla led är enligt utvärderingen en grundförutsättning för ett bra resultat. Engagemanget måste följas av koncentrerade insatser i ett programliknande arbete som är uthålligt. Projekttider på fem till tio år kan behövas vilket kan leda till inslag av driftstöd.

Projekten är mer orienterade mot möjligheter än mot problem. Länsstyrelsen är en delfinansiär som ger legitimitet och prestige åt projekten. Länsstyrelsen initierar själv få projekt men dess medverkan är avgörande för många projekt. Det förekommer ganska frekvent att en likartad projektverksamhet bedrivs av andra aktörsgrupperingar utan länsstyrelsens medverkan.

De bästa effekterna fås av projekt som syftar till en resursuppbyggnad baserad på regionens egna förutsättningar. Projekt över länsgränser och framför allt över kommungränser inom arbetsmarknadsregioner var vanliga bland de lyckade projekten.

I utvärderingen är man kritisk mot att länsstyrelserna inte haft eller kunnat förmedla en strategi för den regionala projektverksamheten och att informationen om verksamheten och dess villkor är dålig. Vidare är aktörerna inom länet många och samordningen mellan dem dålig.

Utvärderingens resultat överensstämmer med vad som kommit fram i de tidigare utvärderingarna, bland annat beträffande bristen på strategi och beskrivning av målen för verksamheten.

Som resultat av utvärderingen ges bland annat rekommendationen att arbetet bör ske inom ramen för ett antal regionalt förankrade och långsiktiga program.

Stöd till kommersiell service

För att uppehålla försörjningen med dagligvaror och drivmedel i glesbygder kan stöd lämnas till kommuner och näringsidkare för kommersiell service enligt förordningen (1994: 577) om landsbygdsstöd och stöd till kommersiell service. I vissa fall kan även fackhandelsservice stödjas.

Stödet infördes år 1973. Stödformerna utgörs av hemsändningsbidrag (till kommuner), avskrivningslån, investeringslån, kreditgaranti och servicebidrag. Det sistnämnda bidraget är högst 150 000 kronor per år under högst tre år eller vid särskilda skäl längre tid.

Ärenden om kommersiell service avgörs av länsstyrelsen. Konsu-

mentverket meddelar närmare föreskrifter för och utövar tillsyn över verksamheten.

Stödet till kommersiell service följs upp löpande av Konsumentverket som också har initierat skilda slag av utvärderingar. Några sådana redovisas i rapporten *Utvärdering av stödet till kommersiell service hösten 1993* (Konsumentverket december 1994). I en skrivelse till regeringen den 20 januari 1994 har Konsumentverket lämnat en samlad redovisning av de vid den tidpunkten genomförda utvärderingarna.

Stödet anges vara bra utformat, ge goda resultat vad gäller bibehållen service och vara samhällsekonomiskt lönsamt. Även länsstyrelsernas handläggning fungerar väl. Styrningen av stödet har dock inte varit helt tillfredsställande beroende på brister i kommunernas hantering av varuförsörjningsfrågorna. Genom att kommunerna ibland är obenägna att prioritera vilka serviceorter som är viktigast att behålla blir länsstyrelsernas beslutsunderlag ofullständigt.

Regeringen har i beslut den 8 september 1994 uppdragit åt Konsumentverket att utveckla och organisera utbildning av lanthandlare. Detta har skett och utbildningen har utvärderats. Utvärderingen redovisas i rapporten *Utvärdering av Lanthandlarutbildning* (Konsumentverket maj 1995). Den framtagna utbildningen erbjuds nu av länsstyrelserna och anordnas av Föreningen Landsbygdens Främjande.

Norrlandsfonden

Norrlandsfonden ger företagsstöd i form av lån, villkorslån och garantier till tillverkande och tjänsteproducerande företag i Norrland med prioritering av företag som investerar i ny teknik eller som är verksamma i branscher med goda tillväxtmöjligheter. För ytterligare basfakta om fonden se underbilaga.

Ur fondens presentationsbroschyr kan citeras:

> "Lån för nyetableringar samt investeringar i nya produkter, nya marknader, maskiner och byggnader samt utveckling av nya produktionsmetoder. Lån utgår även till rörelsekapital.
>
> Villkorslån ges till befintliga företag som investerar i nya produkter eller nya marknader, när investeringen är särskilt angelägen för företagets expansionsmöjligheter och är kombinerad med hög risk.
>
> Norrlandsfondens garantier avser normalt enskilda affärsuppgörelser och omfattar bl a garantier för förskott och fullgörandeåtaganden".

En stor del av Norrlandsfondens stöd går till det särskilt prioriterade Norrbottens län. Genom att fondens huvudsakliga målgrupp - de små och medelstora företagen - är rikligt företrädda i Västerbottens län får även detta län ett omfattande stöd.

I praktiken sker en geografisk arbetsfördelning mellan Norrlandsfonden och Industrifonden så att det senare finansieringsorganet har en begränsad finansiering inom Norrlandsfondens verksamhetsområde. Mellan Norrlandsfonden och Almi finns en viss överlappning även om fonden tar en större andel stora projekt. Fondens finansiering ligger normalt i intervallet 0,5-10 miljoner kronor.

Norrlandsfonden har en mycket stor betydelse för finansieringsmöjligheterna för näringslivet inom fondens verksamhetsområde. I den senaste regionalpolitiska propositionen (1994/95:161) *Regionalpolitik* anges att fonden för företagen i Norrlands inland är en dominerande finansiär av riskvilligt lånekapital. I sin hösten 1993 till regeringen ingivna hemställan om medelstillskott anförde fonden följande: "Det är mycket svårt att idag genomföra en industriell utbyggnad av större omfattning i Norrland (och utanför storföretagens ram) utan medverkan från Norrlandsfonden."

Ett par utvärderingar har genomförts under senare år, dels en attitydundersökning på Norrlandsfondens eget initiativ (*Norrlandsfonden - en attitydundersökning*, Olof Bergvall, Uppdragsbyrån Bergwall & Nordström AB), dels en utvärdering på initiativ av Näringsdepartementet (EuroFutures AB).

Utvärderingarna tecknar en i huvudsak positiv bild av Norrlandsfonden. Det bedöms finnas behov av den verksamhet som fonden står för. Fonden kan i sin funktion väl mäta sig med andra organisationer som ger stöd till företag i Norrland och den har väl etablerade samverkansformer med dessa organisationer.

Särskilda åtgärder för regional utveckling och tillväxt (tillfälligt småföretagstöd)

För basfakta om stödet se underbilaga.

Stödet infördes budgetåret 1994/95 och sammanlagt 1,2 miljarder kronor har anslagits fram till slutet av år 1996. Det lämnas för både hårda och mjuka investeringar i småföretag över hela landet med högst 15 procent av investeringskostnaden. Stödet är anpassat till EG-kommissionens regler för stöd till små och medelstora företag. Därutöver kan medlen användas för konsultcheckar och projekt för nätverks- och kompetens-

uppbyggnad.

Insatserna under det första budgetåret har på Nuteks uppdrag utvärderats av Nordlandsforskning i Bodö. Utvärderingsgruppen har kommit in tidigt i programmet och getts möjlighet att följa detta från hösten 1994. Det har således varit fråga om en process- och resultatutvärdering. Utvärderingen har redovisats i rapporten *Sysselsetningsvekst gjennom småforetaksutvikling* (Nutek R 1995:47).

Det av regeringen uppsatta sysselsättningsmålet per den 30 juni 1995 har mer än väl uppnåtts för alla län sammantaget. Endast ett fåtal län har inte nått sina mål. De företag som har fått stöd återfinns i huvudsak inom tillverkningsindustri, parti- och detaljhandel samt företagstjänster, i synnerhet inom dataområdet. Företagen har haft en genomsnittlig storlek på omkring tio anställda.

Man sätter i rapporten vissa frågetecken för investeringsstöd av detta slag och diskuterar möjligheten att koncentrera stödet till process- och produktutvecklingsarbete och inte till investeringar i maskiner och byggnader. Vidare pekar man på behovet av att lösa upp regelverket så att länen själva i högre grad själva kan välja näringsgrenar och typer av företag. Utvärderingsgruppen hävdar också att det finns synergivinster i ett närmare samarbete inom och mellan länen.

Man konstaterar i rapporten att det inneburit problem för aktörerna centralt och regionalt att så snabbt som skedde introducera det tillfälliga småföretagsstödet.

Utvärderingsgruppen fortsätter att följa programmet. Till våren 1997 planeras en utvärdering av hela stödprogrammet där även effekterna på företagens utveckling och företagens syn på stödet kommer att belysas.

Vissa uppgifter om det tillfälliga småföretagsstödet kan också hämtas ur en utvärdering som gjorts i Östergötlands län (*Utvärdering av projekt "Tillskottet"*, Centrum för marknadsanalys AB, 1996). Genom en brevenkät riktades en attitydundersökning till cirka 250 företag som fått tillfälligt småföretagsstöd. Enligt företagens egen bedömning har minst hälften av de arbetstillfällen som tillkommit i företagen skapats som en direkt följd av det tillfälliga småföretagsstödet. Drygt 80 procent av företagen anser att stödet haft positiva effekter på de satsningar man gjort i form av ökad omfattning eller tidigareläggning. Den resterande delen anser däremot att stödet inte påverkat vare sig omfattning eller tidpunkt. Stödet har haft större effekt på tjänsteföretag än tillverkande företag.

Regionala forsknings- och utvecklingsprogram

Se underbilaga för basfakta.

Regeringen har fattat beslut om 22 forsknings- och utvecklingsprogram inom regionalpolitiskt prioriterade områden. Den totala kostnadsramen är 170 miljoner kronor och programmen löper under perioden 1995 - 2000. Programmen som administreras av Nutek syftar till utveckling av kompetens och teknik hos små och medelstora företag genom nätverksbyggande mellan företag, högskolan och FoU-institut. Sammantaget är cirka 220 företag engagerade i programmen. Grupper av företag har definierat gemensamma utvecklingsproblem och genom programmen ges företagen möjlighet att få kontakt med resurser som man normalt kan ha svårt att utnyttja.

Intresset för denna typ av program var stort och endast en liten andel av intressenterna kunde beredas plats i programmen. I sin anslagsframställning för åren 1997-1999 har Nutek föreslagit att ytterligare 50 miljoner kronor avsätts för ändamålet och att de tillkommande forsknings- och utvecklingsprogrammen integreras med EGs strukturfondsprogram 2, 5b och 6.

3.2 Den relativa betydelsen av de olika regionalpolitiska stöden och den sammantagna effekten av dem

I ett fåtal rapporter har man belyst det regionalpolitiska stödsystemet ur ett mer övergripande perspektiv. Dessa summeras kort i det följande.

Riksdagens revisorer har granskat anslaget för regionala utvecklingsinsatser, det s.k. länsanslaget. Vid tidpunkten för granskningen innefattade länsanslaget lokaliserings- och utvecklingsbidrag, glesbygdsstöd (numera vidgat till landsbygdsstöd) samt regional projektverksamhet. Granskningen redovisas i *Förslag till riksdagen 1994/95:RR2*. Kritik anförs mot "att det saknas ett tydligt och användbart huvudmål för verksamheten". Man anser vidare det vara svårt att få en klar bild av hur de medel riksdagen anvisar för regionala åtgärder fördelas på olika regioner på grund av att dessa medel utgår från ett flertal anslag. Om den länsvisa fördelningen av medel sägs:

> "Revisorerna är medvetna om de principiella skillnader som råder mellan regionalpolitiken och arbetsmarknadspolitiken, men ställer sig ändå frågande till de stora skillnaderna i den länsvisa fördelningen

> mellan de två politikområdena. I båda fallen utgör sysselsättningsläget ett centralt kriterium för medelsfördelningen. Frågan om vilka principer som styr den länsvisa fördelningen av medlen för regionala utvecklingsinsatser bör närmare penetreras av regeringen."

Beträffande uppföljningen av verksamheten nämns brister i dataregistreringen. Granskningen pekar också på svårigheten "att mäta måluppfyllelsen i en verksamhet, där det inte finns några klara och tydliga mål att relatera resultaten till". Trots de förbättringar som skett av uppföljnings- och utvärderingsverksamheten anser revisorerna att det finns väsentliga återstående brister.

Arbetsmarknadsutskottet behandlade riksdagens revisorers förslag i sitt betänkande (1994/95: AU 13) *Regionalpolitik*. Förslagen föranledde inga åtgärder från riksdagens sida bland annat beroende på de ändrade förhållanden som förväntades till följd av Sveriges medverkan i EGs strukturfondsprogram och den översyn av de regionalpolitiska företagsinriktade åtgärderna som regeringen hade aviserat (och som så småningom resulterade i Företagsstödsutredningen).

Nutek har analyserat hur de regionalpolitiska stöden fördelar sig på stagnerande/tillväxande och lönsamma/olönsamma näringsgrenar. I rapporten *Regionalpolitiskt företagsstöd* (Nutek R 1993:44) summeras resultaten av analysen på detta sätt:

> "Som en sammanfattning kan sägas att utvecklingsbidraget är den stödform som mest stödjer långsiktig sysselsättning utan att tränga undan andra. Lokaliseringsbidraget fördelas ungefär som den befintliga strukturen, dvs mest till stagnerande sektorer. Vid nyetableringar har lokaliseringsbidraget en något mer positiv fördelning. Nedsatta arbetsgivaravgifter och lokaliseringslån medför i detta perspektiv ofta kortsiktiga sysselsättningsvinster på bekostnad av andra aktörer i ekonomin, och med långsiktigt negativa konsekvenser. Sysselsättningsbidraget fördelas med en tonvikt på expansiva branscher. I stödområde 2 har bidragen medverkat till en något förbättrad näringslivsstruktur såtillvida att de expansiva sektorerna är överrepresenterade."

Av naturliga skäl är hela stödsystemet mer strukturbevarande än förändrande. De stöd som varit utvecklande och förändrande är sysselsättningsbidraget - genom att bidraget förstärker en redan befintlig tillväxt i "nya" företag - och utvecklingsbidraget. Det ligger i det senare bidragets natur att vara utvecklande. En stor del av den påvisade utvecklingseffekten av detta bidrag ligger dock i att lokaliseringen av tjänsteföretag har fått stöd genom denna typ av bidrag, men tendensen kvarstår

även om sådana lokaliseringar frånräknas.

I rapporten har stöden också analyserats med hänsyn till deras effekter på den nationella strukturomvandlingen. Stöden verkar i detta perspektiv än mer konserverande eftersom näringslivet inom stödområdena till en större andel hör till stagnerande branscher än vad som gäller för riket som helhet.

I rapporten *De regionala stödens ekonomiska och finansiella effekter på små nyetablerade företag* (Nutek R 1993:50) har man under vissa angivna beräkningsförutsättningar analyserat de regionalpolitiska stödens betydelse för några olika modellföretag, som det arbetskraftsintensiva industriföretaget och tjänsteföretaget. Tjänsteföretaget är givetvis också arbetskraftsintensivt men har jämfört med industriföretaget begränsade investeringsbehov för byggnader, maskiner och inventarier.

Också kapitalintensiva industriföretag behandlas i rapporten. Sådana företag är dock fåtaliga bland de företag som får regionalpolitiskt stöd och lämnas utanför det fortsatta resonemanget.

En av förutsättningarna i beräkningarna är att företagen inom stödområde 1 respektive 2 utnyttjar de regionalpolitiska stöden fullt ut. De stöd som ingår i beräkningarna är lokaliseringsstöd, utvecklingsbidrag, sysselsättningsbidrag, nedsatta socialavgifter och transportstöd.

Inom stödområde 1 är det totala stödet under en femårsperiod för industriföretaget av samma storlek som och för tjänsteföretaget dubbelt så stort som investerat belopp. I stödområde 2 är stödet för tjänsteföretaget ungefär lika med investerat belopp och för industriföretaget cirka hälften av beloppet.

I relation till omsättningen varierar stödet i stödområde 1 mellan 6,7 och 8,0 procent och i stödområde 2 mellan 3,3 och 4,1 procent. Skillnaderna är små mellan industri- och tjänsteföretaget. Stödet betyder procentuellt mindre ju lönsammare företaget är.

Rapportförfattarna anser att företag knappast väljer en geografiskt ofördelaktig etableringsort därför att de under en femårsperiod får en förmån svarande mot sju till åtta procent av periodens omsättning.

Stödens effekt är i första hand att stärka den långsiktiga betalningsförmågan hos företagen (soliditeten). För att öka den kortsiktiga betalningsförmågan vore det enligt rapportförfattarna lämpligt om betalningsströmmarna förändrades så att de infaller tidigare. Därmed skulle nystartade företag lättare klara det första årets kostnadströskel. Flera bidrag betalas ut då kostnader uppkommit eller årligen i efterskott. Det senare gäller för det ekonomiskt betydelsefulla sysselsättningsbidraget.

Sysselsättningsbidraget framstår som viktigaste stödet för såväl industri- som tjänsteföretaget. Det svarar för ungefär hälften av den totala ekonomiska förmånen i båda stödområdena. Därnäst följer för

industriföretaget lokaliseringsbidraget och för tjänsteföretaget de nedsatta socialavgifterna. Det sistnämnda bidraget lämnas dock inom ett snävare område än övriga stöd. Där detta inte lämnas blir utvecklingsbidraget det efter sysselsättningsbidraget viktigaste stödet för tjänsteföretaget.

Transportstödet svarar som mest för cirka tio procent av stödet till industriföretaget. Inget transportstöd lämnas till tjänsteföretaget. De bidragsberättigade transportkostnaderna för industriföretaget har i beräkningarna satts till tre procent av omsättningen. Om denna siffra ökas till det dubbla svarar transportstödet för knappt tjugo procent av den ekonomiska förmån som industriföretaget får genom de regionalpolitiska stöden.

Rapportens beräkningar avser små nyetablerade företag, därav sysselsättningsbidragets stora betydelse. Detta bidrag är viktigt också under tillväxtfaserna hos redan etablerade företag. Betydelsen minskar dock ju mindre antalet tillkommande årsarbetskrafter är i förhållande till den totala personalstyrkan.

De företag som inte växer har tillgång endast till de nedsatta socialavgifterna och transportstödet, normalt med det förstnämnda stödet som dominerande i det begränsade område där det lämnas. Inom vissa delar av transportstödsområdet lämnas inga andra stöd än transportstöd och detta framstår då naturligtvis som viktigt, i synnerhet för de företag där transportkostnaderna utgör en stor del av omsättningen.

I rapporten *Näringslivsdynamik under 90-talet* (Nutek februari 1996) analyseras nyföretagandet med olika förklaringsmodeller på grundval av ett statistiskt material. Effekten av stimulansåtgärder som de regionalpolitiska lokaliserings- och utvecklingsbidragen framstår som ringa. För tillverkningsindustrin erhålls en viss effekt på bruttonyföretagandet. Effekten kvarstår dock inte i den motsvarande analys som görs för nettonyföretagandet (nyetableringar minus nedläggningar).

3.3 Områdesavgränsningar för de regionalpolitiska stöden

I slutet på huvudbetänkandet finns kartbilder över nationella stödområden, transportstödsområde, målområden för EGs geografiskt avgränsade strukturfondsprogram, gleshetsområde och strukturomvandlingsområden samt Företagsstödsutredningens förslag till nationella stödområden.

Stödområde 1 och 2 samt tillfälliga stödområden

I förordningen (1990:642) om regionalpolitiskt företagsstöd definieras stödområde 1 och 2 (långsiktiga stödområden). I en särskild förordning (1994:771) om tillfälliga stödområden definieras sådana områden. Stödvillkoren är förmånligast i stödområde 1 och minst förmånliga i de tillfälliga stödområdena. I förordningen om tillfälliga stödområden definieras också för vilka delar inom stödområde 2 som förhöjt stöd under vissa förhållanden kan lämnas.

Tillfälliga stödområden bör enligt en skrivning i proposition 1993/94:140 *Bygder och regioner i utveckling* omprövas minst vart tredje år. I praktiken har dock merparten av dem funnits oförändrade sedan nuvarande stödområdesstruktur infördes omkring 1990. De ändringar som skett har i huvudsak inneburit att områden tillkommit.

De kriterier som används för att bestämma stödområden har senast redovisats i den regionalpolitiska propositionen 1989/90:76 *Regionalpolitik för 90-talet* i samband med den senaste mer omfattande förändringen av stödområdesindelningen. Man anger i propositionen en ökad koncentration av det regionalpolitiska stödet till de områden som har de långsiktigt svåraste problemen. Som grund ligger såväl kvantitativa som kvalitativa bedömningar av de regionala problemens svårighetsgrad i olika områden. Detta utvecklas som följer:

> "De kvantitativa faktorerna är främst arbetslöshetsnivå, sysselsättningsgrader för såväl kvinnor som män, samt befolknings- och sysselsättningsutveckling under senare år. Kvalitativa bedömningsfaktorer är exempelvis avstånd till marknader, klimatförhållanden, gleshet i bebyggelsen och de lokala arbetsmarknadernas utseende."

Till detta kommer naturligtvis mer allmänna bedömningar av teknisk och politisk natur.

Indelningen i stödområden avser huvudsakligen en inplacering av hela kommuner i de olika områdena. Vissa stora kommuner delas dock längs församlingsgränser i skilda stödområden. I ett par fall definieras stödområden genom gränsdragningar som idag inte har någon annan funktion än att fastställa ett stödområde (f.d. kyrkobokföringsdistrikt).

Det har tidigare funnits fler stödområden. Områdesstrukturen har i ett par omgångar förenklats till nuvarande områdesindelning.

Stödområdesstrukturen gäller för lokaliseringsstöd, utvecklingsbidrag, sysselsättningsbidrag, nedsatta socialavgifter och landsbygdsstöd. Beträffande landsbygdsstöd se dock även nedan under rubriken glesbygd och landsbygd. Följande olika områden finns:

- stödområde 1
- stödområde 2 med möjlighet till förhöjt stöd
- stödområde 2 utan möjlighet till förhöjt stöd
- tillfälliga stödområden

Stödområde 1 omfattar 2,3 procent av landets befolkning och stödområde 1 och 2 tillsammans 7,3 procent av befolkningen. Om även de tillfälliga stödområdena inkluderas blir andelen 13,5 procent. Uppgifterna baseras på 1994 års befolkningssiffror.

I stödområde 1 ingår endast kommuner i de fyra nordligaste länen. Andra delar av dessa län ingår i stödområde 2 och de tillfälliga stödområdena. Endast ett fåtal kommuner i dessa län ingår inte i något av stödområdena. I stödområde 2 ingår kommuner i ytterligare sex län. Dessa är Gävleborgs, Kopparbergs, Västmanlands, Örebro, Värmlands och Älvsborgs län. Här finns också ett antal ytterligare kommuner som ingår i de tillfälliga stödområdena. Därutöver finns i Skaraborgs, Blekinge, Kalmar och Östergötlands län ett fåtal kommuner som tillhör de tillfälliga stödområdena. Sammantaget ingår 14 av landets län i detta stödsystem.

För nedsättningen av socialavgifter finns två områdesavgränsningar. Den ena, där nedsättningen gäller för ett stort antal verksamheter, överensstämmer med stödområde 1. Den andra, där avsevärt färre verksamheter är berättigade till nedsättning, överensstämmer med stödområde 2 i de fyra nordligaste länen. Av de övriga sex länen inom stödområde 2 är enbart Gävleborgs, Kopparbergs och Värmlands län aktuella för nedsättning av socialavgifter och då med större restriktivitet vad gäller ingående kommuner/kommundelar.

I stödområde 1 är problemen i huvudsak beroende av omställningen inom näringsgrenar som jord- och skogsbruk, gruvor och vattenkraft. Strukturomvandlingen för industrin är huvudproblemet i stödområde 2. I Nuteks rapport *Regionalpolitiskt företagsstöd* (R 1993:44) redovisas hur de regionalpolitiska stöden till olika stödområden har fördelats på expansiva och stagnerande näringsgrenar. Stöd har i stor utsträckning gått till stagnerande näringsgrenar med undantag av stödområde 2 där de expansiva näringsgrenarna fått stöd i större utsträckning än som svarar mot deras andel av näringslivet. Stödet bedöms inom detta område ha främjat en något modernare struktur hos näringslivet. I det tillfälliga stödområdet är stagnerande näringsgrenar markant överrepresenterade i stödet.

I förhandlingarna med EFTAs övervakningsmyndighet (ESA) har fastställts ett gleshetsområde inom vilket i princip i övrigt godkända regionalpolitiska stöd kan lämnas. Kriteriet för detta område är en befolkningstäthet om högst 12,5 invånare per kvadratkilometer. Området omfattar 13,9 procent av Sveriges befolkning. Denna andel är i stort sett lika stor som för de ovannämnda stödområdena sammantaget. Gleshetsområdet skiljer sig dock från stödområdena därigenom att ytterligare ett antal kommuner i Norrland är inkluderade medan flera av kommunerna i Svealandslänen inte ingår. Detta förhållande har lett till vissa ändringar i de författningar som reglerar de regionalpolitiska stöden.

Glesbygds- och landsbygdsområden

För vissa stöd används ytterligare områdesdefinitioner utöver den ovan givna områdesstrukturen. För landsbygdsstöd tillkommer glesbygds- och landsbygdsområden. Med glesbygd avses enligt förordningen (1994:577) om landsbygdsstöd och stöd till kommersiell service "stora sammanhängande områden med gles bebyggelse och långa avstånd till större orter, sysselsättning och service". Landsbygd är enligt samma förordning "områden med liknande förhållanden som i glesbygdsområden ..... men där det är kortare avstånd till större orter och service". Länsstyrelserna meddelar närmare föreskrifter och skall i frågan samråda med länsstyrelserna i angränsande län. Glesbygdsverket utövar tillsyn över att länsstyrelsernas bedömning av vad som skall utgöra glesbygd eller landsbygd blir enhetlig.

Glesbygd/landsbygd utgör en annan typ av strukturering än den som beskrivits i föregående avsnitt. Landsbygdsstödets storlek är beroende av ett områdes inplacering i glesbygd eller landsbygd men också av vilket stödområde som området hör till. Därtill finns en särskild avgränsning till vissa län när det gäller stödet till jordbruksföretag. Sammantaget är områdesstrukturen för landsbygdsstödet komplex.

Transportstödzoner

För transportstödet gäller en för detta stöd specifik geografisk indelningsgrund, nämligen fem transportstödzoner. Dessa styr tillsammans med transportavståndet procentsatsen i det bidrag som lämnas. Hela transportstödsområdet omfattar de fyra nordligaste länen i sin helhet samt därutöver enskilda kommuner i Gävleborgs, Kopparbergs och Värmlands län. Norrbottens och Västerbottens län faller inom de två förmånligaste zonerna, nästan hela Jämtland i den därefter förmånligaste,

Västernorrlands län i den därpå medan kommunerna i de tre övriga länen har den lägsta stödnivån.

Om transportstödzonerna jämförs med stödområde 1 och 2 samt de tillfälliga stödområdena är zonerna mer täckande för de fyra nordligaste länen eftersom hela dessa län omfattas av transportstödet. Samtliga de kommuner i Kopparbergs och Värmlands län som får transportstöd ingår i också i stödområde 2. Detta gäller också för en kommun i Gävleborgs län. I övrigt ingår så gott som hela den del av Gävleborgs län som får transportstöd också i de tillfälliga stödområdena.

Nutek har tidigare föreslagit att transportstödet borde förbehållas det ordinarie regionalpolitiska stödområdet.

Som en anpassning till EG-kommissionens krav vid förhandlingarna om de regionalpolitiska stöden har transportstödsområdet minskats något så att det nu faller helt inom det ovan nämnda gleshetsområdet.

Områdesindelning för EGs strukturfondsprogram

Ett stort antal områdesavgränsningar har tillkommit genom EGs tre geografiskt avgränsade strukturfondsprogram. Målen för dessa program är:

Mål 2 Omstrukturering av regioner med industrier på tillbakagång

Mål 5b Utveckling av landsbygden

Mål 6 Utveckling av glest befolkade områden

Sammantaget har genom dessa program mer än tiotalet nya områden definierats vilket ytterligare har komplicerat stödområdesbilden.

Områdena för strukturfondsprogrammen behandlas i betänkandets avsnitt *EG-kommissionens stöd till små och medelstora företag* och i bilagan *EGs strukturfondsprogram, gemenskapsinitiativ m m.*

Områdesindelning för stödens administration

Den administrativa basen för regionalpolitiken är länen med länsstyrelserna som huvudansvariga. Länsstyrelserna har fått ytterligare en viktig roll som administrativt ansvariga på regional nivå för flera av EGs strukturfondsprogram. Länsarbetsnämnden och Almi - viktiga samverkansorgan för länsstyrelsen - opererar också på länsnivå. Ett informellt samarbete med kommunerna sker när det gäller företagsstöd

genom att deras näringslivsansvariga ofta hörs i beredningsarbetet inför beslut. Som framgår bland annat av enkätsvaren från utvärderingen av glesbygdsstödet skulle kommunerna gärna själva hantera företagsstödet. Vidare har de lokala arbetsförmedlingarna stora befogenheter i frågor av betydelse för regionalpolitiken. EGs strukturfondsprogram skapar därutöver nya samverkansmönster inom länen.

Det finns andra relevanta indelningar än län och kommuner, bland annat de s.k. arbetsmarknadsregionerna. Dessa baseras i princip på pendlingsavstånd och blir då beroende av tillgängliga kommunikationsmöjligheter. I Nuteks utvärdering av länsstyrelsernas projektmedel framhävdes projekt inom arbetsmarknadsregioner, över kommungränserna, som särskilt lyckade.

Summering

Det totala antalet på olika sätt definierade områden för stöd är

- sex områden för det svenska stödet exklusive transportstödet
- fem transportstödzoner
- glesbygds- och landsbygdsområden beslutade av länsstyrelserna
- ett med EG överenskommet gleshetsområde
- mer än tiotalet områden för EGs strukturfondsprogram

Därutöver kan andra avgränsningar tillkomma för tillfälliga satsningar.

Förmodligen kan flertalet av de närmast berörda aktörerna hålla rätt på alla dessa områden med sina olika stöd. Det hela ter sig naturligtvis enklare från en lokal eller regional utgångspunkt än från den centrala nivån. Det torde också vara möjligt att hantera antalet områden vad gäller stödgivning, uppföljning m.m. även om en bättre koordinering rimligtvis skulle minska åtgången av administrativa resurser. Däremot kan man ifrågasätta om en så komplex struktur verkligen medger en någorlunda rationell prioritering av de totala regionalpolitiska insatserna.

Underbilaga

Basfakta för de regionalpolitiska stöden

Företagsinriktade åtgärder inom regionalpolitiken beskrivs i denna bilaga. Flera av åtgärderna regleras detaljerat i omfattande författningstexter. Den följande sammanställningen ger en översiktlig beskrivning baserad i huvudsak på dessa författningar.

Utöver de stödåtgärder som beskrivs i det följande finns ytterligare några regionalpolitiska åtgärder av mindre omfattning, dels lån till investmentbolag, dels stöd till kommersiell service. Dessa behandlas enbart i huvudbilagan.

Grupperingen av stöden under rubrikerna Tillväxtinriktade regionalpolitiska stöd och Regionalpolitiska driftstöd är densamma som i den senaste regionalpolitiska propositionen (prop 1994/95:161) *Regionalpolitik*. Under rubriken Övriga regionalpolitiska stöd beskrivs Norrlandsfonden, några tidsbegränsade stödinsatser med regional inriktning samt länsstyrelsernas projektverksamhet som inte är ett företagsinriktat stöd men har nära anknytning till sådant stöd.

De anslagsbelopp som anges för budgetåret 1995/96 avser hela budgetåret, dvs 18 månader.

Följande stöd beskrivs:

1. Tillväxtinriktade regionalpolitiska stöd

Lokaliseringsstöd
Utvecklingsbidrag
Sysselsättningsbidrag
Landsbygdsstöd

2. Regionalpolitiska driftstöd

Nedsatta socialavgifter
Transportstöd

3. Övriga regionalpolitiska stöd

Länsstyrelsernas projektverksamhet
Norrlandsfonden
Särskilda åtgärder för regional utveckling och tillväxt (tillfälligt småföretagsstöd)
Regionala forsknings- och utvecklingsprogram

1 Tillväxtinriktade regionalpolitiska stöd

Lokaliseringsstöd (= lokaliseringsbidrag och -lån)

Historik: Stödet finns sedan 1965; lokaliseringslånen avvecklades år 1990 på grund av att då ansågs banksystemet klara av efterfrågan och återinfördes år 1992 då det åter blev svårt för företagen att få lån på den allmänna kreditmarknaden.

Författning: Förordning (1990:642) om regionalpolitiskt företagsstöd, senast ändrad SFS 1995:890.

Syfte: Främja ekonomisk tillväxt och lämplig lokalisering av näringslivet.

Villkor: Tillfredsställande lönsamhet och ökad sysselsättning, i särskilda fall kan kriterierna bevarande av sysselsättning eller väsentlig betydelse för sysselsättningen användas; EGs statsstödsregler; arbetsmiljö, könskvotering, lön och andra anställningsförmåner minst i nivå med kollektivavtal.

Stödform: Bidrag eller lån.

Område för stöd: Stödområde 1 och 2 samt tillfälliga stödområden.

Stödberättigad verksamhet: Företag, affärsverk eller uppdragsmyndigheter som bedriver verksamhet på marknadsmässiga villkor. Stöd kan ges till industriell eller industriliknande verksamhet - med undantag av syntetfiber-, bil- och stålindustri - samt till verksamhet inom flera ytterligare näringslivsområden. Stöd kan också ges till "annan verksamhet som bedöms få väsentlig betydelse för näringslivet i regionen eller annars bedöms ha särskild regionalpolitisk betydelse". Ideella organisationer och intresseorganisationer kan få stöd för utlokalisering av verksamhet från Stockholmsregionen. Kommuner och kommunägda bolag kan få stöd för turistverksamhet, framställning av fasta bränslen och uppförande av lokaler för uthyrning.

Typ av kostnad: I huvudsak investeringar i byggnader och maskiner, i vissa fall för tjänsteföretag även i FoU samt rekrytering och utbildning.

Stödnivå: För lokaliseringsbidrag högst 40 procent av utgifterna till företag med högst 250 anställda inom stödområde 1 och högst 35 procent till övriga. Högst 20 procent i stödområde 2. I en del tillfälliga stödområden är högstandelen 35 procent, i andra 20 procent. I vissa fall kan högre bidrag ges, dock aldrig mer än 50 procent. För lokaliseringslån högst 70 procent i stödområde 1 och högst 50 procent i övriga stödområden.

Beslut: Vanligen länsstyrelsen om investeringsbeloppet uppgår till högst 20 Mkr, annars Nutek eller regeringen.

Anslag för 1995/96: C1 Lokaliseringsbidrag m.m. (reservationsanslag 450 mkr) som disponeras av Nutek, del av C2 Regionala utvecklingsinsatser m.m. (reservationsanslag 1 988,625 mkr) som disponeras av länsstyrelserna samt C9 Lokaliseringslån (reservationsanslag 1000 kr, total låneram 300 mkr) som disponeras av Nutek.

Utvecklingsbidrag

Historik: Stödet finns sedan år 1990.

Författning: Samma som för lokaliseringsstöd.

Syfte: Samma som för lokaliseringsstöd.

Villkor: Tillfredsställande lönsamhet; det skall särskilt beaktas om åtgärden kan leda till nya arbetstillfällen; EGs statsstödsregler; arbetsmiljö, könskvotering, lön och andra anställningsförmåner minst i nivå med kollektivavtal.

Stödform: Bidrag, medelstillskott eller villkorslån; medelstillskott under förbehåll om ersättning i form av engångsbelopp eller i form av royalty eller annan löpande avgift.

Område för stöd: Samma som för lokaliseringsstöd.

Stödberättigad verksamhet: Samma som för lokaliseringsstöd undantagandes uppförande av lokaler för uthyrning.

Typ av kostnad: Investeringar i form av patent, licenser, marknadsföring, produktutveckling, utbildning eller liknande.

Stödnivå: För bidrag inom stödområde 1 högst 40 procent till företag med högst 250 anställda och 35 procent till övriga; högst 20 procent inom stödområde 2. I en del tillfälliga stödområden är högstandelen 35

procent, i andra 20 procent. Högre bidrag i vissa fall. Högst 50 procent för villkorslån. Medelstillskott högst 50 procent mot ersättning i form av engångsersättning eller annan löpande avgift.

Beslut: Länsstyrelsen beslutar om investeringsbeloppet uppgår till högst 2,5 Mkr, Nutek och regeringen i övriga fall.

Anslag för 1995/96: C1 Lokaliseringsbidrag m.m. (reservationsanslag 450 mkr) som disponeras av Nutek, del av C2 Regionala utvecklingsinsatser (reservationsanslag 1 988,625 mkr) som disponeras av länsstyrelserna.

Sysselsättningsbidrag

Historik: Finns sedan 1970.

Författning: Samma som för lokaliseringsstöd.

Syfte: Samma som för lokaliseringsstöd.

Villkor: Lönsamhet - prövning av lönsamhet görs endast vid mer än tio nya årsarbetskrafter - och att antalet sysselsatta till följd av anställning ökar; EGs statsstödsregler; arbetsmiljö, könskvotering, lön och andra anställningsförmåner minst i nivå med kollektivavtal.

Stödform: Bidrag.

Område för stöd: Stödområde 1 och 2.

Stödberättigad verksamhet: Samma som för utvecklingsbidrag.

Typ av kostnad: Schablonbidrag per ny årsarbetskraft.

Stödnivå: Inom stödområde 1 ges under en femårsperiod bidrag om totalt 200 000 kronor per ny årsarbetskraft och 120 000 inom stödområde 2.

Beslut: Normalt länsstyrelsen, i vissa fall Nutek. Beslut får överklagas till närmast högre instans dvs till Nutek respektive regeringen.

Anslag för 1995/96: C5 Sysselsättningsbidrag (förslagsanslag 300 mkr) som disponeras av Nutek.

Landsbygdsstöd

Historik: Landsbygdsstöd har funnits sedan år 1994. Det ersatte då glesbygdsstödet som funnits sedan 1970-talet.

Författning: Förordning (1994:557) om landsbygdsstöd och stöd till

kommersiell service, senast ändrad 1995:358.

Syfte: Främja investeringar, ökad sysselsättning och tillväxt.

Villkor: Beaktas särskilt om verksamheten kan bedömas bli lönsam på sikt och ge varaktig sysselsättning; i vissa fall får hänsyn tas till sökandes hela försörjningssituation; konkurrensförhållandena beaktas.

Stödform: Avskrivningslån (i praktiken detsamma som bidrag), kreditgaranti eller bidrag för anställda i hemarbete.

Område för stöd: Stödområde 1 och 2, tillfälliga stödområden samt glesbygds- och landsbygdsområden. Glesbygds- och landsbygdsområden fastställs av varje länsstyrelse för sig.

Stödberättigad verksamhet: Privatägda företag som bedriver verksamhet på marknadsmässiga villkor. Renodlade jordbruksföretag kan få stöd endast i länen i Norrland samt i Kopparbergs och Värmlands län.

Typ av kostnad: Investeringar i byggnader, maskiner, båtar samt produktutveckling, marknadsföring, utbildning eller andra liknande ändamål; förvärv av mark eller företag; kreditgaranti för lån till rörelsekapital i samband med investeringar. Inom glesbygdsområde driftsmerkostnader för anställda i hemarbete.

Stödnivå: 50 procent för investering i glesbygdsområde, 35 och 20 procent i andra områden, dock alltid möjligt ge 50 procent vid investeringar upp till 40 000 kronor (s k mikrostöd). Avskrivningslånen begränsas för en treårsperiod till 450 000 kronor för investeringar i byggnader, maskiner m.m. och lika mycket för investeringar i produktutveckling, marknadsföring m.m. Övre gräns på 80 procent för avskrivningslån och kreditgaranti tillsammans. Bidrag till hemarbete lämnas med högst 20 procent av bruttolön och högst 20 000 kronor per årsarbetskraft.

Beslut: Länsstyrelsen. Beslut får inte överklagas.

Anslag för 1995/96: Del av C2 Regionala utvecklingsinsatser m.m.

(reservationsanslag 1 988,625 mkr) som disponeras av länsstyrelsen.

2 Regionalpolitiska driftstöd

Nedsatta socialavgifter

Historik: Stödet infördes år 1982 med en snävare geografisk omfattning än för närvarande.

Författning: Lag (1990:912) om nedsättning av socialavgifter, senast ändrad 1995:894 och förordning (1994:549) om nedsättning av socialavgifter.

Syfte: Stöd till näringslivet.

Villkor:

Stödform: Nedsättning av socialavgifter (arbetsgivar- och egenavgifter).

Område för stöd: Dels stödområde 1, dels vissa kommuner eller kommundelar i de fem länen i Norrland samt Kopparbergs och Värmlands län.

Stödberättigad verksamhet: Inom stödområde 1 gäller nedsättningen för ett stort antal verksamheter; undantag görs bland annat för malmgruvor, massa- och pappersindustri, järnverk, stålverk och ferrolegeringsverk. För det övriga stödområdet som utgörs av de nordliga delarna av stödområde 2 gäller nedsättningen endast en liten del av näringslivet, bland annat turistverksamhet; industriell verksamhet är här undantagen. Nedsättning ges inte till kommuner eller andra statliga myndigheter än statens affärsdrivande verk.

Typ av kostnad: Schablonberäknad nedsättning av socialavgifter.

Stödnivå: Nedsättningen är tio procentenheter t o m utgiftsåret 2000.

Beslut: Lokala skattemyndigheten.

Anslag för 1995/96: C4 Ersättning för nedsättning av socialavgifter (förslagsanslag 693 mkr) som disponeras av Riksförsäkringsverket.

Transportstöd

Historik: Finns sedan år 1971. Har från början omfattat frakt på järn- och landsväg. Flyg- och båtfrakt ingår inte. Vissa perioder har stöd

lämnats för persontransporter och datakommunikation. Först transporter enbart från transportstödområdet men från 1974 även transporter till området.

Författning: Förordning (1980:803) om regionalpolitiskt transportstöd, senast ändrad 1995:892.

Syfte: Främja en samhällsekonomiskt och i övrigt lämplig lokalisering av näringslivet.

Villkor: Transportavstånd minst 251 kilometer, vikt minst 100 kilogram; bidragsgrundande årskostnad minst 6 000 kronor.

Stödform: Bidrag

Område för stöd: De fyra nordligaste länen samt vissa kommuner i Gävleborgs, Kopparbergs och Värmlands län; området indelas i fem transportstödzoner. Från den 1 juli 1995 avvecklades stödet för vissa kommuner i Kopparbergs och Värmlands län genom att de föll utanför det av EG-kommissionen godkända området för regionalpolitiskt företagsstöd, det s k gleshetsområdet.

Stödberättigad verksamhet: Transport av gods till eller från orter inom stödområdet, fråntransporterna dominerar; krav på bearbetning inom transportstödsområdet; transport i egen regi berättigar inte till stöd; fysiska eller juridiska personer får stöd.

Typ av kostnad: Fraktkostnader på järn- eller landsväg, även till hamnar.

Stödnivå: 10-50 procent beroende på transportavstånd och transportstödzon.

Beslut: Nutek. Beslut får överklagas till regeringen.

Anslag för 1995/96: C6 Transportstöd (förslagsanslag 430 mkr) som disponeras av Nutek.

3 Övriga regionapolitiska stöd

Länsstyrelsernas projektverksamhet

Historik: Medel för projektverksamhet infördes år 1979; sedan budgetåret 1990/91 prioriterar länsstyrelsen själv gentemot andra regionalpolitiska stöd och numera också mot medfinansieringen av EGs strukturfondsprogram.

Författning: Förordning (1982:877) om regionalt utvecklingsarbete, senast ändrad 1994:578.

Syfte: Tillväxt och inomregional balans (enligt prop 1994/95:161 *Regionalpolitik* och regleringsbrev för budgetåret 1995/96).

Villkor:

Stödform: Bidrag.

Område för stöd: Hela landet; i förekommande fall samarbete över riksgräns.

Stödberättigad verksamhet: Ej driftstöd; medlen får inte heller användas för åtgärder som omfattas av stöd enligt förordningen (1990:642) om regionalpolitiskt stöd eller förordningen (1994:577) om landsbygdsstöd och kommersiell service.

Typ av kostnad: Inga restriktioner.

Stödnivå: Högst 50 procent vid samfinansiering med privat aktör.

Beslut: Länsstyrelsen; beslutet kan inte överklagas.

Anslag för 1995/96: Del av C2 Regionala utvecklingsinsatser m.m. (reservationsanslag 1 988,625 mkr) som disponeras av länsstyrelsen.

Norrlandsfonden

Historik: Riksdagen instiftade Norrlandsfonden år 1961.

Författning: Av regeringen fastställda stadgar för Stiftelsen Norrlandsfonden.

Syfte: Genom att delta i finansieringen främja främst små och medel-

stora företags utveckling; de av riksdagen fastställda regional- och näringspolitiska målen skall beaktas.

Villkor:

Stödform: Lån med eller utan villkorlig återbetalningsskyldighet, konvertibla skuldebrev, skuldebrev med optionsrätt, medelstillskott med återbetalning i form av royalty, lånegaranti eller förlustgaranti. Utredningar, infrastrukturella investeringar och forskning kan dessutom finansieras med bidrag och medelstillskott med eller utan krav på återbetalning i form av royalty. Stiftelsen får äga aktier i utvecklingsbolag.

Område för stöd: Norrlandslänen; i vissa fall även angränsande län; särskild uppmärksamhet skall ägnas Norrbottens län och inlandskommunerna.

Stödberättigad verksamhet: Etablering, utveckling och expansion av näringslivet; i begränsad omfattning utredningar, infrastrukturella investeringar och forskning.

Typ av kostnad: Inga formella restriktioner; både hårda och mjuka investeringar med tyngdpunkt på de förstnämnda.

Stödnivå: Inga formella restriktioner; i praktiken upp till högst halva finansieringsbehovet.

Beslut: Stiftelsens styrelse.

Anslag: Genom särskilda anslag har stiftelsens kapital byggts upp till cirka 600 Mkr och skall på lång sikt bevaras nominellt intakt.

Särskilda åtgärder för regional utveckling och tillväxt (= småföretagsstöd, konsultcheckar och andra företagsinriktade åtgärder)

Historik: Infördes budgetåret 1994/95.

Författning: Förordning (1994:773) om tillfälligt småföretagsstöd, senast ändrad 1995:893. Förordningen gäller till den 31 december 1996.

Syfte: Ökad sysselsättning - krav på ett nytt arbetstillfälle per 150 000 kronor - enligt regleringsbrev för budgetåret 1995/96. Främja sysselsättningsskapande investeringar och inomregional balans enligt SFS 1994:773.

Villkor: Samma som för lokaliseringsstöd.

Stödform: Bidrag

Område för stöd: Hela landet.

Stödberättigad verksamhet: Småföretag med högst 50 anställda. Textil-, beklädnads-, syntetfiber-, bil- och stålindustri ingår inte. Hänvisning sker i övrigt till förordningen (1990:642) om regionalpolitiskt företagsstöd.

Typ av kostnad: Hårda och mjuka investeringar i småföretag; därutöver enligt regleringsbrev också konsultcheckar och andra företagsinriktade åtgärder.

Stödnivå: Vad gäller småföretagsstödet högst 15 procent bidrag till investeringar om högst 20 mkr; för konsultcheckar gäller högst 50 procent och högst 100 000 kronor; högst 50 procent vid samfinansiering med privat aktör av andra företagsinriktade åtgärder.

Beslut: Länsstyrelsen; beslutet kan inte överklagas.

Anslag för 1995/96: Del av anslagspost 4 (reservationsanslag 400 mkr) inom A2 Arbetsmarknadspolitiska åtgärder som står till länsstyrelsernas förfogande.

Regionala forsknings- och utvecklingsprogram

Historik: Engångsinsats budgetåret 1994/95

Författning:

Syfte: Kunskaps- och kompetensuppbyggnad i småföretag inom regionalpolitiskt prioriterade områden; nätverksbyggande mellan företag, högskolan och FoU-institut.

Villkor: Flera företag i samverkan.

Stödform: Bidrag.

Område för stöd: Främst norra Sverige, Bergslagen och sydöstra Sverige.

Stödberättigad verksamhet: Utvecklingsarbete som rör anpassning och användning av forskningsresultat och kunskap inom i första hand små och medelstora tillverkande företag.

Typ av kostnad: Kostnader för kunskaps- och kompetensuppbyggnad.

Stödnivå: Högst 37,5 procent och högst 15 mkr per program.

Beslut: Regeringen.

Anslag: 170 mkr.

4 Arbetsmarknadspolitiska åtgärder

Följande arbetsmarknadspolitiska åtgärder behandlas:

- Generellt och riktat anställningsstöd
- Rekryteringsstöd
- Bidrag till utbildning i företag
- Utbildningsvikariat
- Bidrag till arbetslösa som startar eget
- Beredskapsarbete
- Insatser av icke traditionellt slag
- Lönebidrag
- Bidrag till arbetshjälpmedel, näringshjälp m m
- Arbetslivsutveckling
- Arbetsplatsintroduktion

En mer ingående information om de arbetsmarknadspolitiska åtgärder som beskrivs i det följande ges i underbilaga Basfakta för de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna.

Generellt och riktat anställningsstöd

Det generella anställningsstödets (GAS) syfte var att stimulera till nya reguljära arbeten. Detta skedde genom att ett avdrag om 15 procentenheter på arbetsgivaravgifterna medgavs under 1994 för tillkommande anställda efter den 30 september 1993.

År 1995 introducerades ett annat anställningsstöd, riktat anställningsstöd (RAS). Nedsättning av arbetsgivaravgifterna medges med högst 6000 kronor per månad under högst 12 månader för dem som anställts från och med den 1 januari till den 31 maj 1995. Som villkor gäller att den som anställs varit anmäld som arbetslös eller i arbetsmarknadspolitiska åtgärder under fyra veckor. Vidare begränsas RAS - till

skillnad från GAS - till företag med färre än 500 anställda.

Möjligheterna att följa upp anställningsstöden har varit mycket begränsade. Det har inte ens varit möjligt att säkert bestämma den totala kostnaden för stöden. Detta beror på att avdragen till följd av GAS, RAS och det regionalpolitiska stödet med nedsatta socialavgifter inte kan särskiljas från varandra. De förs in på samma avdragspost i företagens månatliga redovisning till uppbördsmyndigheterna.

Skattningar ger vid handen att det generella anställningsstödet torde ha inneburit ett stöd till företagen om cirka 1,9 miljarder kronor. Det riktade anställningsstödet beräknas inte nå upp till nivån en miljard kronor. Ett annat mått på det senare stödet är att arbetsförmedlingarna fram till den 30 juni 1995 hade utfärdat nästan 23 000 intyg till arbetsgivare om villkoret arbetslös eller i åtgärd.

Mot bakgrund av svårigheterna att kontrollera detta slags arbetsmarknadspolitiska stöd och den oklara ansvarsfördelningen mellan uppbörds- och arbetsmarknadsmyndigheterna har regeringen givit Riksrevisionsverket i uppdrag att undersöka hur arbetsmarknadspolitiska stöd som är konstruerade som avdrag från arbetsgivaravgifterna kan följas upp på ett bättre sätt. Uppdraget har redovisats den 29 februari 1996 och kommenteras i avsnittet *Utformning av företagsstöd.*

Rekryteringsstöd

Rekryteringsstöd utgår i huvudsak till arbetsgivare som anställer långtidsarbetslösa med högst 50 procent av lönekostnaden inklusive socialavgifter, dock högst 7000 kronor per månad, under en period om högst sex månader.

Enligt årsredovisningen för Arbetsmarknadsverket kostade rekryteringsstödet 2,7 miljarder kronor under budgetåret 1994/95 och omfattade i genomsnitt 25 000 personer per månad och totalt 83 000 personer under budgetåret. Drygt 80 procent avsåg anställning inom enskilda företag.

I rapporten *Rekryteringsstödets resultat* (Uuu 1995:1) har AMS redovisat en utvärdering av rekryteringstödet. Utvärderingen har bestått i en registerstudie av i stort sett alla personer vars rekryteringsstöd upphörde under andra halvåret 1993 - cirka 12 500 personer - och en enkät till cirka 2 500 arbetsgivare som fått rekryteringsstöd. Av undersökningsgruppen hade 93 procent enskilda företag som arbetsgivare. Närmare 60 procent av stöden gick till företag med färre än tio

anställda. Den genomsnittliga stödtiden var 120 dagar och bidragsandelen var 49 procent av lönen. En tredjedel av dem som fick stöd var kvinnor.

Det vanliga är att rekryteringsstödet avser en eller ett fåtal personer. I ett litet antal fall är det dock fråga om minst 20 rekryteringsstöd till en och samma arbetsgivare.

Ungefär 40 procent av dem som fick rekryteringsstöd var fortfarande aktuella på arbetsförmedlingen i januari 1995. Detta är ett lägre procenttal än för genomsnittet av andra arbetsmarknadspolitska åtgärder. Något färre av dem som fick rekryteringsstöd vid privata företag var aktuella vid arbetsförmedlingen jämfört med dem som fick stöd hos de offentliga arbetsgivarna.

I drygt hälften av fallen tog arbetsgivaren initiativet till rekryteringsstödet. I övrigt gjordes detta av den enskilde eller arbetsförmedlingen. Nästan två tredjedelar av arbetsgivarna uppger att rekryteringsstödet var en förutsättning för att anställningen skulle komma till stånd. I en femtedel av fallen har stödet varken påverkat beslutet om att anställa eller vilken person som anställdes.

Bidrag till utbildning i företag

Bidrag till utbildning i företag ges med 60 kronor per timme under högst 920 timmar per tvåårsperiod.

Bidrag för utbildning i företag lämnades för budgetåret 1994/95 med knappt 400 miljoner kronor. Totalt omfattades 48 000 personer av utbildningen eller 2 500 per månad omräknat till heltid.

I budgetpropositionen för budgetåret 1995/96 har aviserats att bidraget kommer att upphöra vid ingången av budgetåret 1998.

I rapporten *Arbetsmarknadsutbildning i företag* (UBra 1995:2) redovisar AMS en enkätuppföljning av utbildningen i företag för de individer som slutat utbildningen under andra kvartalet 1993 och första kvartalet 1994. Enkäten riktade sig till samtliga företag (338 stycken) och till de drygt 3000 individer som fått minst 80 timmars utbildning. Den genomsnitliga utbildningstiden var 188 timmar under budgetåret 1993/94.

Två tredjedelar av de arbetsgivare som fick stöd hade mindre än 25 anställda. Nästan hälften av arbetsgivarna fanns i tillverkningsindustrin. Bidraget svarade vanligen för mindre än hälften av kostnaden.

Utbildningsatsningarna omfattade ett fåtal anställda. Hos tre fjärdedelar av arbetsgivarna var det färre än tio personer som deltog i utbildningen. Med hänsyn till att företagen ofta är små kan detta dock

ändå innebära relativt omfattande utbildningssatsningar.

Andelen där bidraget enligt arbetsgivarnas uppgifter inte hade påverkat vare sig beslutet om att genomföra utbildningen eller dess omfattning var ungefär en fjärdedel. Utvecklingen över tid visar att bidragets roll som incitament minskar då konjunkturen förbättras.

I närmare hälften av fallen hade länsarbetsnämnden eller arbetsförmedlingen varit inblandad i initierandet och/eller utformningen av utbildningen men endast i tio procent av fallen i bådadera.

Hos den helt övervägande delen av arbetsgivarna var utbildningen kopplad till en förändring i teknik, arbetsorganisation eller båda. Andelen fall där förändringen gällde både teknik och arbetsorganisation har ökat över tid till nästan hälften. Utbildningen berörde till större delen personer med förgymnasial eller gymnasial utbildning. Merparten av arbetstagarna ansåg sig ha haft nytta av utbildningen. En tredjedel av dem har fått svårare eller mer kvalificerade arbetsuppgifter efter utbildningen. Den största delen av arbetsgivarna ansåg att utbildningen varit positiv för företagen.

Utbildningsvikariat

Avdrag från arbetsgivaravgifterna medges med 500 kronor per dag för den arbetsgivare som låter en anställd utbildas med bibehållna anställningsförmåner och anställer en av arbetsförmedlingen anvisad vikarie. I proposition (1995/96:150) *Ekonomisk vårproposition* föreslås att de ekonomiska villkoren för den arbetsmarknadspolitiska åtgärden utbildningsvikariat försämras.

Systemet med utbildningsvikariat avser att åstadkomma flera samtidiga effekter. För det första utvecklar företagen sin kompetens vilket innebär högre produktivitet och bättre konkurrenskraft på sikt, för det andra ökar personer på arbetsplatsen genom höjd kompetens sina utvecklingsmöjligheter och minskar framtida risker för arbetslöshet, för det tredje kommer de vikarierande arbetslösa personerna att få en värdefull praktik och därmed en ökad möjlighet att få arbete.

I genomsnitt hade under budgetåret 1994/95 cirka 42 000 personer utbildningsvikariat eller i genomsnitt 12 400 per månad. Den genomsnittliga tiden per deltagare var 125 dagar.

Även stödet till utbildningsvikariaten sker genom avdrag från arbetsgivaravgifterna. Det finns ett motsvarande problem som vid anställningsstödet (GAS och RAS), nämligen att en sammanslagning sker med

andra poster. Totalkostnaden har av AMS skattats till 2 000 miljoner kronor för budgetåret 1994/95. Även utbildningsvikariaten omfattas av det uppdrag som regeringen givit Riksrevisionsverket och som omnämnts ovan under rubriken *Generellt och riktat anställningsstöd.*

AMS har i rapporten *Utbildningsvikariat* (Utbildningsenheten, 6/92) redovisat en uppföljning av företag och anställda samt vikarier som avslutat utbildningsvikariat under fjärde kvartalet 1991. I maj 1992 riktades en enkät till drygt 300 företag (totalundersökning) och 500 personer som utbildats och lika många som varit vikarier (stickprov)

Mer än hälften av arbetsgivarna uppgav att arbetsförmedlingen och länsarbetsnämnden spelat en aktiv roll i planeringen av utbildningen. Andelen var högre för enskilda företag.

Cirka 80 procent av utbildningsvikariaten gick till de offentliga arbetsgivarna. Det var främst unga kvinnor som fått ta del av utbildning och vikariat. Det föreföll enligt uppföljningen också som om utbildningen främst hade riktat sig till personer med svag formell utbildning och lång arbetslivserfarenhet. Vikarierna var i genomsnitt varit yngre och hade högre utbildning.

Drygt hälften av vikarierna hade sysselsättning vid uppföljningstillfället - flertalet hos den arbetsgivare där de hade haft sitt vikariat. Endast en mindre del hade dock heltids tillsvidareanställning. Något färre var i sysselsättning inom tillverkningsområdet vilket var naturligt med hänsyn till den konjunktur som rådde vid tiden för vikariaten.

Arbetsgivarna gav en entydigt positiv bild av utbildningsvikariaten. Mer än hälften av arbetsgivarna ansåg att utbildningsvikariatet varit avgörande för att utbildningen skulle komma till stånd. I än högre grad ansågs åtgärden påskynda och höja nivån på kompetensutvecklingen. Även de utbildade redovisade en positiv inställning och ansåg att utbildningen lett till bättre yrkeskunnande.

I högre grad än för åtgärden utbildning i företag ledde utbildningen till att yrkeskunnandet ökade och att man ansåg sig klara svårare eller mer kvalificerade arbetsuppgifter. Särskilt positiva var resultaten i detta hänseende för tillverkningsområdet.

Bidrag till arbetslösa som startar eget

En arbetslös kan under högst sex månader, med ersättning som vid arbetsmarknadsutbildning, starta eget företag. Förberedelser till företagsstarten kan genomföras inom ramen för arbetslivsutveckling (ALU) eller genom arbetsmarknadsutbildning. Detta sker dock i begränsad omfattning. Däremot ges i en stor andel av fallen konsultstöd inför före-

tagsstarten.

Vid särskilda skäl eller om näringsverksamheten bedrivs i glesbygd får bidrag lämnas under längre tid, upp till ett år. De som är bosatta i stödområde kan få starta eget-bidrag även om de inte är arbetslösa. Dessa möjligheter till utvidgning av stödet utnyttjas i mycket ringa utsträckning.

Enligt årsredovisningen för Arbetsmarknadsverket har starta eget-bidrag givits för 1380 miljoner kronor under budgetåret 1994/95. Det totala antalet deltagare har varit cirka 20 000 personer. Detta är en ökning med cirka 2 000 personer sedan föregående budgetår. Andelen kvinnor som får bidrag har ökat och närmar sig 30 procent.

Enligt uppgifter från SCB (Statistiska meddelanden *Nyföretagandet i Sverige 1992 och 1993* respektive *Nyföretagandet i Sverige 1993 och 1994*) var antalet företagare som fått starta eget-bidrag cirka 4 500 under 1993 och cirka 12 000 under år 1994. Detta utgjorde 25 respektive 38 procent av dem som startat företag. Uppgifterna avser företag med mer än 30 000 kronor i årsomsättning. Om även företag med lägre omsättning tas med blir för år 1994 antalet starta eget-bidrag 13 000 och andelen av alla nystartade företag 34 procent.

De regionala variationerna är stora med låga andelar i storstadslänen. Uppgifterna från AMS och SCB är uppenbarligen inte jämförbara. En del av dem som får starta eget-bidrag misslyckas med att få igång företaget. Det finns vidare en eftersläpning i tid mellan beslutet om starta eget-bidraget och starten av företaget. Det kan möjligen också vara fråga om skilda definitioner. Som konstaterats också i rapporten *Att stimulera nyföretagandet* (Nutek R 1995:15) synes statistiken avseende nyföretagandet överhuvudtaget vara problematisk.

Av en enkät till företag med färre än 20 anställda som SCB nyligen genomfört framgår att starta eget-bidraget antalsmässigt är helt dominerande bland de offentliga stöden till nyföretagande. Tio procent av de tllfrågade företagarna hade fått starta eget-bidrag.

Som underlag för Arbetsmarknadsverkets arbete med starta eget-bidraget har AMS i september 1993 antagit en strategi och i november 1994 formulerat ett nyföretagarprogram. Det senare utgör en modell för Arbetsmarknadsverkets arbete med starta eget.

AMS nyföretagarprogram innefattar rollfördelningen mellan arbetsförmedlingen och andra aktörer som ger stöd till nyföretagare. I programmet betonas vikten av nyföretagarutbildning och möjligheten att ge konsultstöd inför starten av företaget. Enligt den antagna strategin för starta eget-bidraget skall i princip alla delta i en nyföretagarutbildning

omfattande två veckor. Utöver standardkurser skall specialkurser kunna erbjudas vissa grupper av arbetssökande. AMS anser i strategin att i princip alla som söker starta eget-bidrag skall ges möjlighet till kontakt med en konsult. I strategin finns angivet att varje ärende skall följas under och omedelbart efter bidragsperioden. Det skall även göras en uppföljning efter två och tre år.

Flera av de uppföljningar som redovisas i det följande avser start av företag från tiden före antagandet av strategin. Detta innebär att vissa brister som har uppmärksammats i utvärderingarna redan har rättats till genom tillkomsten av strategin och senare också nyföretagarprogrammet.

AMS har i rapporten *Starta eget-bidrag* (AMS platsförmedlingsenhet) redovisat en riksomfattande enkät, riktad till alla de drygt 500 personer som avslutade bidragsperioden i oktober 1993. Enkäten påbörjades under oktober 1994, ett år efter avslutad bidragsperiod. AMS gör för närvarande en motsvarande uppföljning av de personer som avslutade bidragsperiden i oktober 1994. Resultaten från den senare enkäten hinner inte bli tillgängliga för utredningen utan de följande kommentarerna baseras helt på den tidigare uppföljningen.

Tre fjärdedelar av bidragen har gått till män. De utrikes födda utgjorde elva procent av gruppen som fått starta eget-bidrag. Den helt övervägande delen hade erfarenhet från verksamhetsområdet, 70 procent mer än två års erfarenhet. Kortast erfarenhet hade de som startade eget inom områdena varuhandel och personliga/sociala tjänster.

Knappt hälften av den undersökta gruppen skulle ha startat företaget utan bidraget, kvinnor i något högre utsträckning än män. Endast en fjärdedel hade drivit företag tidigare, något fler bland de utrikes födda.

Varuhandel, konsulttjänster och byggverksamhet svarade tillsammans för hälften av de nya företagen. Kvinnor startade i hög grad inom området personliga/sociala tjänster och utrikes födda inom hotell- och restaurangverksamhet.

Vanligast var att företaget startade som enskild firma. Två tredjedelar av företagen startades av en ägare. Huvuddelen av företagarna arbetade heltid i företaget. En tredjedel av företagen startades med heltidsanställd personal. Andelen är något högre efter ett år och vart fjärde företag hade då mer än fem anställda. En tredjedel av bidragstagarna hade deltagit i nyföretagarutbildning och omkring hälften hade haft kontakt med konsult före företagsstarten.

Ett år efter det att bidragsperioden avslutats fanns 73 procent av företagen kvar. Överlevnaden var något högre för de manliga företagarna än för de kvinnliga. Personer med tidigare erfarenhet från verksamhetsområdet hade klarat sig bättre än de som inte hade sådan erfarenhet. Åtta av tio företag omsatte minst 100 000 kronor i månaden.

Av de företag som drevs på heltid hade 40 procent en omsättning om minst 250 000 kronor i månaden. Lägst omsättning hade de företag som startats inom hotell/restaurang, personliga/sociala tjänster och konsultbranschen.

En utvärdering av starta eget-bidraget har genomförts också av den företagsekonomiska institutionen vid Stockholms universitet. Redovisningen har skett i rapporten *Starta-eget-bidraget, en utvärdering* (Företagsekonomiska institutionen, C-uppsats av Henrik Larsson, maj 1995).

Företagsekonomiska institutionen har gjort en landsomfattande utvärdering genom att sammanställa material från ett drygt tiotal centralt och lokalt gjorda uppföljningar och utvärderingar av starta eget-bidraget under perioden från år 1985 till år 1994, omfattande totalt cirka 4500 nyföretagare. Man har inte tagit fram några egna primärdata. Vissa jämförelser har gjorts med statistik från SCB.

Resultaten av utvärderingen överensstämmer på flertalet punkter med vad som framkommit i den ovan refererade AMS-uppföljningen. Detta gäller t.ex. andelen kvinnor bland nyföretagarna, fördelningen på branscher och företagens överlevnadsgrad. Däremot får man här fram att handelsbolaget dominerar som form för att driva företaget i stället för enskild firma. Jämfört med nyföretagandet i allmänhet är andelen kvinnor högre i starta eget, andelen aktiebolag lägre och överlevnadsgraden densamma. Antalet nyanställda i förhållande till antalet fortfarande verksamma nyföretagare som fått starta eget-bidrag varierar mellan olika uppföljningar från knappt 40 till nästan 90 procent.

I rapporten *Att stimulera nyföretagandet* (Nutek R 1995:15) görs en genomgång av flertalet olika former av stöd för nyföretagande, bland annat de som Arbetsmarknadsverket svarar för. Man konstaterar i rapporten att merparten av de företag som startas får finansiellt stöd och rådgivning från ett flertal olika aktörer. De kvantitativa uppgifterna är osäkra bland annat beroende på att skilda definitioner på nyföretagande finns men det står klart att arbetsmarknadsmyndigheternas starta eget-bidrag dominerar. Genomgående har företagen en hög överlevnadsgrad. Genom ökade kontakter mellan olika stödorgan och ett utnyttjande av extern expertis vid bedömningen noterar man att de närings- och arbetsmarknadspolitiska insatserna närmar sig varandra. Uppdelningen mellan dessa politikområden - med tillväxt respektive minskad arbetslöshet som mål - ser man i rapporten inte som viktig utan anser att en väsentligare åtskillnad finns mellan levebrödsföretag och företag med tillväxtpotential. Vidare anser man att insatser för existerande företag och stöd

till nyföretagande är av mycket olika karaktär och att detta bör beaktas i den organisatoriska uppläggningen av småföretagsstödet.

Beredskapsarbete

Bidrag för beredskapsarbete utgår under högst sex månader med högst 50 procent av lönekostnaderna inklusive socialavgifter, dock högst 7000 kronor per månad.

Beredskapsarbeten har under budgetåret 1994/95 genomförts till en kostnad av 2716 miljoner kronor. Totala antalet deltagare var 83 000 och räknat i genomsnitt per månad 25 000. Antalet personer i beredskapsarbeten är väsentligt lägre än under tidigare lågkonjunkturer.

Någon under senare år genomförd uppföljning av beredskapsarbete har inte varit tillgänglig för utredningen. Beredskapsarbete är dock en arbetsmarknadsåtgärd som har fått en relativt sett mindre betydelse och som dessutom i liten utsträckning utnyttjas av företag. Åtgärden innefattar inte heller i övrigt några delar som är av särskilt intresse för Företagsstödsutredningen.

Insatser av icke traditionellt slag

Arbetsmarknadsverket får finansiera otraditionella insatser som motiveras av arbetsmarknadsskäl och som inte ryms inom ordinarie regelverk och inte heller berättigar till andra statliga stöd. AMS ges en särskild ekonomisk ram för sådana ändamål.

AMS har i skrivelse 1995-09-28 till regeringen redovisat utfallet av de otraditionella insaserna under budgetåret 1994/95 vad beträffar ändamålet med insatserna, sysselsättningseffekter och kostnader. Av redovisningen framgår att under budgetåret har projekt beviljats för sammanlagt 214 miljoner kronor. Några tyngdpunkter i projektstocken är aktivitetscentrum, uppsökande verksamhet och metodutveckling, med inslag av utbildning och studiecirkelverksamhet i projekten. En del miljöinriktade projekt kan noteras. Kvinnor, invandrare och ungdomar är prioriterade målgrupper. Projekten drivs ofta i samverkan med andra parter som då också delfinansierar projekten.

Av intresse för utredningen är att nyföretagande och starta eget-aktiviteter - främst för de redan nämnda prioriterade målgrupperna - också ingår till en betydande del. Ett centralt av AMS finansierat projekt syftar till att identifiera och initiera investeringsprojekt. Ett antal av projektidéerna har gått vidare till en förädlingsfas. Några företag har startat och andra ideér har vidareutvecklats av etablerade företag.

Även om uppgifter om medlens fördelning på mottagarkategori inte ges i redovisningen är det uppenbart att medlen endast till en liten del går till företag.

I rapporten *Otraditionella insatser inom Arbetsmarknadsverket - en uppföljning* (RRV 1994:12) anger Riksrevisionsverket att de otraditionella insatserna ofta används för att lösa problem i gränslandet mot närings- och socialfrågor. Det framgår också att införandet av detta slag av insatser har haft sin bakgrund i försöksverksamheter i bland annat malmfälten, Bergslagen och Uddevalla. Flera direkt företags- och näringslivsinriktade insatser redovisas också av RRV i den aktuella verksamheten. Av redovisningen framgår dock att sådana insatser endast är en mindre del av den totala verksamheten, drygt 20 procent av beslutade medel för budgetåret 1992/93. I övrigt lämnar RRV en del förslag till förbättringar beträffande administrativ hantering, dokumentation och uppföljning av projekt inom ramen för de otraditonella insatserna. Åtgärder har vidtagits av AMS i dessa hänseenden.

Lönebidrag

Lönebidrag ges till arbetsgivare med normalt högst 80 procent av lönekostnaden inklusive socialavgifter under högst fyra år för att bereda arbetshandikappade anställning. Från den 1 juli 1995 kan i viss utsträckning lönebidrag ges för andra personer över 60 år.

Under budgetåret 1994/95 gavs lönebidrag i genomsnitt per månad för 48 500 personer. Kostnaden för budgetåret var 5 750 miljoner kronor.

Invandrarpolitiska kommittén har i sitt delbetänkande (SOU 1995:76) *Arbete till invandrare* föreslagit att lönebidrag om maximalt 50 procent bör kunna ges till invandrare som har särskilt svårt att få sysselsättning på den ordinarie arbetsmarknaden.

AMS har i en rapport, daterad 1996-02-19, till regeringen redovisat läget för den arbetsmarknadspolitiska åtgärden lönebidrag. Strax under 40 procent av de i december 1995 löpande lönebidragen går till företag. Bidragsnivån för företagen är i genomsnitt för de löpande bidragen cirka 65 procent vilket är lägre än genomsnittet för alla arbetsgivare. De bidrag som ny- eller omförhandlas ligger några procentenheter lägre. Med hänsyn till nya regler med en högsta bidragsnivå som den 1 juli 1995 tid sänktes från 100 till 80 procent och beroende på medelsknapphet är den genomsnittliga bidragsnivån i sjunkande.

Arbetshjälpmedel, näringshjälp m.m.

Bidrag kan ges för arbetshjälpmedel, arbetsbiträde och näringshjälp till funktionshindrade. Näringshjälpen kan för Företagsstödsutredningens del vara av särskilt intresse. Bidrag lämnas med högst 60 000 kronor för att skaffa arbetsmaskin eller verktyg eller till annan kostnad för att starta verksamhet som egen företagare. Näringshjälp får kombineras med bidrag till arbetslösa som startar egen verksamhet.

I årsrapporten (Vin 1996:1) för anslaget för särskilda åtgärder för arbetshandikappade anger AMS att näringshjälpen under budgetåret 1994/95 utgjorde 42 miljoner kronor vilket innebär en stor ökning i förhållande till de 16 miljoner kronor som gällde året innan. Nästan 800 bidrag till näringshjälp beviljades under budgetåret 1994/95. Det höga utfallet "beror sannolikt dels på den regeländring som säger att åtgärden inte längre behöver vara en sistahandsåtgärd utan kan prövas jämsides med andra åtgärder, dels på att starta eget fått en framskjuten position i den allmänna debatten i kombination med en något lättare konjunktur under 1994/95 jämfört med året före".

En uppföljning visar att de företag som startats hade en överlevnadsgrad på 57 procent efter tre år. De som hade sitt företag kvar hade i jämförelse med övriga i högre utsträckning haft arbete året före näringshjälpen och hade också längre arbetslivserfarenhet.

Arbetslivsutveckling (ALU)

En anvisning till ALU får avse högst sex månader och får vid särskilda skäl förlängas med ytterligare högst sex månader. Under budgetåret 1994/95 var kostnaden för ALU 4 784 miljoner kronor.

AMS har i en rapport, daterad 1994-11-16, redovisat en uppföljning av vilka som är anordnare, vilka typer av uppgifter som utförs och eventuella undanträngningseffekter genom ALU.

Anordnare av ALU är till 50 procent ideella organisationer och föreningar och till 30 procent kommuner. ALU förekommer således i mycket liten omfattning i företag.

Projekt riktade särskilt till kvinnor, invandrare och arbetshandikappade har genomförts. Vidare kan noteras att det finns många miljöinriktade projekt, med inriktning mot både kommuner och företag.

Av särskilt intresse för Företagsstödsutredningen är att ALU också utnyttjas som förberedelse till starta eget. Som anordnare anlitas därvid alla de organisationer som arbetar med nyföretagande som handelskammare, nyföretagarcentrum, kommuners näringslivssekretariat, Trygg-

hetsrådet och Almi.

Bedömningen av undanträngningseffekterna baseras på Arbetsmarknadsverkets egna uppgifter, en undersökning av Nutek och ett par undersökningar som Arbetsmarknadsdepartementet låtit genomföra. Förekomsten av undanträngning varierar från fyra till tio procent, med en indikation på att problemet skulle vara störst i kommunerna. Nuteks undersökning (jämför nedan) ger en högre siffra, 30 procent. Frågorna är dock här något annorlunda ställda än i de andra undersökningarna.

Nutek har i tre rapporter redovisat uppföljningar av ALU-verksamheten genom enkätundersökningar: *Utvärdering av den arbetsmarknadspolitiska åtgärden Arbetslivsutveckling, ALU* (R 1994:66), *Arbetslösa civilingenjörer - en outnyttjad resurs för småföretagen* (R 1994:67) och *Arbetslösa marknadsförare - en utvecklingsmöjlighet för småföretag* (R 1995:14)

I den förstnämnda rapporten redovisas positiva effekter av ALU-verksamheten vad gäller att utveckla den enskilde och ge honom eller henne viktig arbetslivserfarenhet. I synnerhet är resultaten i detta hänseende positiva för dem med högre utbildning och för ALU-verksamhet förlagd till den privata sektorn. Ett negativt resultat är att den som ingår i ALU-verksamheten söker arbete i liten utsträckning. Man har särskilt undersökt om ALU-verksamheten tränger undan ordinarie arbeten. Flera indikatorer finns på att detta sker i betydande utsträckning, mest inom den offentliga sektorn.

I de andra två rapporterna redovisas särskilda projekt i samverkan mellan Nutek och AMS med syfte att utnyttja ALU-verksamheten specifikt för att få ut arbetslösa civilingenjörer och marknadsförare till småföretag. Projekten har också haft det näringspolitiska syftet att förse småföretagen med kompetens för deras utveckling. Målet har mer utpräglat än i den ordinarie ALU-verksamheten varit att få till stånd fortsatt anställning i företagen. Detta mål har uppnåtts genom att ungefär en tredjedel av deltagarna fått anställning vid företaget mot endast ett fåtal procent i den vanliga ALU-verksamheten. Det kan naturligtvis inte uteslutas att företagen i många fall utnyttjat projekten för provanställningar.

Många problem redovisas från projekten. Det är omständligt att åstadkomma en bra matchning mellan de arbetslösa och företagen. Arbetsmarknadssituationen för de aktuella kategorierna av arbetssökande kan förändras snabbt och det blir då svårt med "timingen" av insatserna. Frågan är om de positiva effekterna kan uppnås på ett enklare sätt. Det normala och löpande samspelet mellan arbetsmarknadsmyndigheterna

och småföretagen torde närmast kompliceras av detta slags projekt, i synnerhet om ytterligare aktörer skall medverka.

Arbetsplatsintroduktion

Arbetsplatsintroduktionen har ersatt följande tidigare åtgärder: invandrarpraktik, akademikerpraktik, vidgad arbetsprövning inom arbetsmarknadsinstitut och praktikdelen inom ungdomsintroduktionen. Arbetsgivaren skall med vissa undantag lämna ett finansieringsbidrag om 1 000 kronor per månad till försäkringskassan. I proposition (1995/96:150) *Ekonomisk vårproposition* föreslås att bidraget skall höjas till 2 000 kronor per månad.

Arbetsplatsintroduktionen berör inte Företagsstödsutredningens huvudfrågeställningar och utredningen har därför inte anledning att närmare gå in på denna åtgärd.

Underbilaga

Basfakta för de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna

I underbilagan behandlas följande åtgärder:

- Generellt och riktat anställningsstöd
- Rekryteringsstöd
- Bidrag till utbildning i företag
- Utbildningsvikariat
- Bidrag till arbetslösa som startar eget
- Beredskapsarbete
- Insatser av icke traditionellt slag
- Lönebidrag
- Bidrag till arbetshjälpmedel, näringshjälp m m
- Arbetslivsutveckling
- Arbetsplatsintroduktion

De översiktliga uppgifter som ges för de olika åtgärderna baseras i huvudsak på de för åtgärderna gällande lagarna och förordningarna. I många fall anges inte syftet med åtgärden i dessa författningar. Syftet torde dock vara uppenbart.

De anslagsbelopp som anges för budgetåret 1995/96 avser hela budgetåret, dvs 18 månader.

Generellt och riktat anställningsstöd

Historik: Riktat anställningsstöd (RAS) infördes år 1995. Under år 1994 fanns ett generellt anställningsstöd (GAS) enligt lagen (1993:1503) om generellt anställningsstöd.

Författning: Lag (1995:287) om anställningsstöd (RAS), senast ändrad 1995:320. Lagen gäller till utgången av juni 1996.

Syfte:

Villkor:

Stödform: Avdrag från arbetsgivaravgifterna.

Stödberättigad verksamhet: I huvudsak privat verksamhet och affärsverk; mindre än 500 anställda.

Typ av kostnad: Lönekostnad.

Stödnivå: Avdrag för nyanställd person - som före anställningen är arbetslös eller i arbetsmarknadspolitiska åtgärder - med högst 6 000 kronor per månad under högst tolv månader eller totalt högst 72 000 kronor.

Beslut:

Anslag för 1995/96: Förs inte upp som en anslagspost.

Rekryteringsstöd

Historik: Bidraget har funnits sedan 1984.

Författning: Förordning (1986:414) om rekryteringsstöd, senast ändrad 1995:720.

Syfte: Anställning av långtidsarbetslösa.

Villkor: Anvisning till anställningen av länsarbetsnämnden; 20-årsgräns med vissa undantag; lön och andra anställningsförmåner jämförbara med förmåner enligt kollektivavtal.

Stödform: Bidrag.

Stödberättigad verksamhet: Gäller inte statligt reglerade anställningar.

Typ av kostnad: Lönekostnad.

Stödnivå: Högst sex månader och med högst 50 procent av lönekostnaden inklusive socialavgifter, dock högst 7 000 kronor per månad eller maximalt 42 000 kronor. För högskoleutbildade vid anställning i små företag och vid särskilda skäl för äldre arbetslösa gäller högst 12 månader eller maximalt 84 000 kronor.

Beslut: Länsarbetsnämnden.

Anslag för 1995/96: Del av anslagspost 1 (reservationsanslag 29 487,016 mkr) inom A 2 Arbetsmarknadspolitiska åtgärder.

Bidrag till utbildning i företag

Historik: Bidraget har i varje fall funnits sedan början av 1980-talet.

Författning: Förordning (1984:518) om bidrag till utbildning i företag, senast ändrad 1994:938.

Syfte: Upprätthålla och främja sysselsättningen; medverka till extern och intern rekrytering eller anpassning av arbetsstyrkans kompetens till ändrade förhållanden främst i samband med tekniska förändringar eller förändrad arbetsorganisation; medverka till att förhindra permitteringar eller uppsägningar.

Villkor: Det arbetsmarknadspolitiska värdet av motprestationer beaktas vid prioritering mellan olika ansökningar; företräde ges utbildningsinsatser för anställda med kort utbildning och utbildning som syftar till en jämnare könsfördelning på arbetsplatsen; samråd med berörda arbetstagarorganisationer; lön och andra anställningsförmåner likvärdiga med förmåner enligt kollektivavtal.

Stödform: Bidrag.

Stödberättigad verksamhet: Utbildning av anställd och den som är delägare och personligt verksam i ett litet eller medelstort företag utan att vara anställd i detta; utbildningen kan anordnas av arbetsgivaren eller förläggas hos en utomstående utbildningsanordnare; yrkesinriktad utbildning, undantagsvis allmänna ämnen; utbildning skild från produktionen, undantagsvis enstaka moment i samband med denna.

Typ av kostnad: Utbildning, lön, kostnadsersättningar.

Stödnivå: 60 kronor per timme och deltagare, högst 920 timmar per tvåårsperiod (högst 55 200 kronor per anställd).

Beslut: Länsarbetsnämnden.

Anslag för 1995/96: Del av anslagspost 1 (reservationsanslag 29 487,016 mkr) inom A 2 Arbetsmarknadspolitiska åtgärder.

Utbildningsvikariat

Historik: Åtgärden infördes 1991.

Författning: Lag (1995:411) om tillfällig avvikelse från lagen (1981:691) om socialavgifter; tidsbegränsad till utgången av år 1996.

Syfte:

Villkor: Utbildning med bibehållna anställningsförmåner och anställning av ersättare anvisad av arbetsförmedlingen.

Stödform: Avdrag från arbetsgivaravgifter.

Stödberättigad verksamhet: Ingen begränsning.

Typ av kostnad: Löne- och utbildningskostnad.

Stödnivå: Avdrag med 500 kronor per utbildningsvikarie och arbetsdag samt 75 kronor per utbildningstimme, dock högst 40 000 kronor. I proposition (1995/96:150) *Ekonomisk vårproposition* föreslås en sänkning av de angivna nivåerna.

Beslut:

Anslag för 1995/96: Ingen budgetpost förs upp vad gäller avdraget.

Bidrag till arbetslösa som startar eget

Historik: Bidraget har funnits sedan 1984.

Författning: Förordning (1984:523) om bidrag till arbetslösa m. fl. som startar egen näringsverksamhet, senast ändrad 1995:723.

Syfte: Ett tillskott till näringsidkarens försörjning under inledningsskedet av verksamheten.

Villkor: Bidrag ges endast den som bedöms ha goda förutsättningar att bedriva näringsverksamheten; yttrande om detta skall "inhämtas från lämpligt organ, om det inte bedöms vara obehövligt". Vidare förutsätter bidrag att verksamheten bedöms få en tillfredsställande lönsamhet och ge bidragstagaren en varaktig sysselsättning.

Stödform: Bidrag.

Stödberättigad verksamhet: Den som har fyllt 20 år och är arbetslös, sagts upp och riskerar bli arbetslös eller är bosatt inom stödområde 1 eller 2; med undantag för den som är bosatt i stödområdena kan bidrag

ges endast den som söker arbete och inte kan få lämpligt arbete; bidraget får kombineras med annat bidrag som är avsett att täcka investeringskostnader.

Typ av kostnad: Dagpenning som vid arbetsmarknadsutbildning.

Stödnivå: Högst sex månaders ersättning som vid arbetsmarknadsutbildning; ytterligare högst sex månader vid särskilda skäl eller vid näringsverksamhet i glesbygd.

Beslut: Länsarbetsnämnden; beslut om rätt till bidrag kan överklagas hos AMS.

Anslag för 1995/96: Del av anslagspost 1 (reservationsanslag 29 487,016 mkr) inom A 2 Arbetsmarknadspolitiska åtgärder.

Beredskapsarbete

Historik: Åtgärden har funnits minst ett tiotal år.

Författning: Förordning (1987:411) om beredskapsarbete.

Syfte:

Villkor: Arbetslösa som fyllt 25 år och söker arbete genom arbetsförmedlingen; vid synnerliga skäl kan undantag göras från åldersgränsen. Byggnads- och anläggningsarbete måste först godkännas av länsstyrelsen och vid affärsmässig rörelse ges stöd endast om det prövas att regionalpolitiskt företagsstöd inte kan ges och om stödet inte medför konkurrensfördelar. Lön och andra anställningsförmåner likvärdiga med förmåner enligt kollektivavtal.

Stödform: Bidrag .

Stödberättigad verksamhet:

Typ av kostnad: Lönekostnad och undantagsvis annan kostnad.

Stödnivå: Högst sex månader och högst 50 procent av lönekostnaden inklusive socialavgifter dock högst 7 000 kronor per månad eller totalt högst 42 000 kronor; vid synnerliga skäl kan tiden förlängas till tolv månader eller totalt 84 000 kronor. Högre bidrag vid beredskapsarbeten som medför investeringar, särskilt inom stödområden och i synnerhet "i områden med hög och långvarig arbetslöshet och sjunkande befolkningstal". För vissa ändamål kan bidrag ges för högst hela kostnaden för arbetet.

Beslut: AMS som kan överlämna till länsarbetsnämnden att besluta.

Anslag för 1995/96: Del av anslagspost 1 (reservationsanslag 29 487,016 mkr) inom A 2 Arbetsmarknadspolitiska åtgärder.

Insatser av icke traditionellt slag

Historik: Åtgärden finns från budgetåret 1988/89.

Författning: Regleras i regleringsbrev.

Syfte: Otraditionella insatser som motiveras av arbetsmarknadsskäl och som inte ryms inom ordinarie regelverk och ej heller berättigar till andra statliga stöd.

Villkor: Kvinnors, invandrares och ungdomars behov skall särskilt beaktas.

Stödform:

Stödberättigad verksamhet:

Typ av kostnad:

Stödnivå:

Beslut:

Anslag för 1995/96: Del av anslagspost 1 (reservationsanslag 29 487,016 mkr) inom A 2 Arbetsmarknadspolitiska åtgärder. För insatserna ifråga får enligt regleringsbrevet för budgetåret 1995/96 användas högst 500 mkr.

Lönebidrag

Historik: Bidraget har funnits sedan 1980.

Författning: Förordning (1991:333) om lönebidrag, ändrad senast 1995:1291.

Syfte: Bereda anställning åt arbetshandikappade för vilka andra åtgärder inte lämpligen kan vidtas för att underlätta arbetsplacering; i vissa fall kan bidrag också ges för att underlätta fortsatt anställning; till utgången av år 1997 kan bidrag vidare ges till vissa personer över 60 år som inte

är arbetshandikappade och till utgången av år 1996 till stödperson åt funktionshindrad.

Villkor: Lön och andra anställningsförmåner skall vara jämförbara med förmånerna enligt kollektivavtal; anvisning genom arbetsförmedlingen.

Stödform: Bidrag.

Stödberättigad verksamhet: Ingen begränsning.

Typ av kostnad: Lönekostnader.

Stödnivå: 80 procent av lönekostnaden inklusive socialavgifter, i särskilda fall upp till hela kostnaden. Bidragsgrundande månadslönekostnad är högst 13 700 kronor. Bidrag ges för högst fyra år; tiden kan förlängas och omprövning sker då minst vart tredje år; för stödperson ges bidrag för ett år med möjlighet till förlängning till två år.

Beslut: Länsarbetsnämnden.

Anslag för 1995/96: Del av anslaget B 4 Särskilda åtgärder för arbetshandikappade (reservationsanslag 10 366,081 mkr).

Bidrag till arbetshjälpmedel, näringshjälp m.m.

Historik: Bidraget har funnits minst ett tiotal år.

Författning: Förordning (1987:409) om bidrag till arbetshjälpmedel m.m.

Syfte:

Villkor:

Stödform: Bidrag.

Stödberättigad verksamhet: Ingen begränsning, dock särskilda skäl för att stöd till arbetshjälpmedel skall ges till företagare.

Typ av kostnad: Utrustning, lönekostnader och omkostnader bland annat för arbetshjälpmedel, arbetsbiträde och näringshjälp till funktionshindrade.

Stödnivå: Arbetsgivare och arbetstagare kan vardera få högst 50 000 kronor för upp till hela kostnaden för arbetshjälpmedel. För arbetsbiträde får bidrag lämnas med högst 50 000 kronor och för näringshjälp med högst 60 000 kronor.

Beslut: Länsarbetsnämnden. Beslut får överklagas hos AMS.

Anslag för 1995/96: Del av anslaget B 4 Särskilda åtgärder för arbetshandikappade (reservationsanslag 10 366,081 mkr)

Arbetslivsutveckling

Historik: Åtgärden infördes 1993.

Författning: Lag (1995:409) om arbetslivsutveckling och förordning (1992:1333) om arbetslivsutveckling, senast ändrad 1995:722. Förordningen tidsbegränsad till utgången av år 1996.

Syfte:

Villkor: Åldersgräns 20 år.

Stödform: Bidrag till anordnare av verksamhet för arbetslivsutveckling för merkostnader; ersättning till den enskilde högst sex månader och vid särskilda skäl ytterligare högst sex månader enligt arbetslöshetsförsäkring eller kontant arbetsmarknadsstöd.

Stödberättigad verksamhet: Ingen begränsning.

Typ av kostnad: Omkostnader.

Stödnivå: Merkostnader för att anordna verksamheten.

Beslut: Länsarbetsnämnden.

Anslag för 1995/96: Del av anslagspost 1 (reservationsanslag 29 487,016 mkr) inom A 2 Arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Ersättning till de enskilda utgår från annat anslag.

Arbetsplatsintroduktion

Historik: Åtgärden infördes 1995 som ersättning för ett flertal tidigare åtgärder.

Författning: Lag (1995:705) om arbetsplatsintroduktion; förordning (1995:711) om arbetsplatsintroduktion.

Syfte:

Villkor: Gäller arbetslösa från 20 år; vissa undantag finns från ålders-

gränsen. För ungdomar under 25 år krävs att på arbetsplatsintroduktionen följer anställning minst sex månader; vissa undantag finns från kravet, bland annat för kommuner. Arbetsplatsintroduktionen skall huvudsakligen avse praktik.

Stödform: Något bidrag utgår inte till arbetsgivaren utan denne skall i stället normalt lämna ett finansieringsbidrag om 1000 kronor per månad till försäkringskassan. I proposition (1995/96:1509 *Ekonomisk vårproposition* föreslås att bidraget höjs till 2 000 kronor per månad.

Stödberättigad verksamhet: Ingen begränsning.

Typ av kostnad: Den enskilde får dagpenning som vid arbetsmarknadsutbildning.

Stödnivå: Högst sex månader.

Beslut: Länsarbetsnämnden.

Anslag för 1995/96:

5 EGs strukturfondsprogram, gemenskapsinitiativ m.m.

EGs strukturfondsprogram

De geografiskt avgränsade strukturfondsprogrammen 2, 5b och 6

Vissa av EGs strukturfondsprogram är geografiskt avgränsade till särskilda områden. Dessa områden har relevans också för flera av de s.k. gemenskapsinitiativ som kompletterar strukturfondsprogrammen, ofta i form av projektsamverkan mellan flera EU-länder. Viktiga kriterier för att bestämma områdena är BNP per capita, befolkningstäthet, arbetslöshet och industrisysselsättning. För Sveriges del är tre geografiskt avgränsade strukturfondsprogram aktuella. De övergripnade målen för dessa är följande:

Mål 2 Omstrukturering av regioner med industrier på tillbakagång

Mål 5b Utveckling av landsbygden

Mål 6 Utveckling av glest befolkade regioner

De från strukturfonderna tillgängliga medlen för målen 2, 5b och 6 är 160, 137 respektive 252 miljoner ecu för hela verksamhetsperioden 1995-1999. Medlen kommer från alla de fyra strukturfonderna (jordbruks-, fiske-, regional- och socialfonden).

Med undantag av något enskilt delprogram avser stödet inom de ovannämnda programmen inte stöd till enskilda företag utan i huvudsak insatser för grupper av företag och infrastrukturella åtgärder. Då stöd till företag förekommer sker detta i första hand inom ramen för EGs regler för de minimis-stöd (100 000 ecu under en treårsperiod). Inom mål 2 och 5b kan stöd också ges enligt reglerna för det tillfälliga småföretagsstödet (högst 15 procent av kostnaden, dock högst tre miljoner kronor).

Beslut inom programmen fattas av för ändamålet särskilt skapade beslutsgrupper med myndighetsstatus. Därutöver finns övervakningskommittéer, i vilka representanter för EG-kommissionen ingår.

Mål 2-området omfattar totalt 11 procent av Sveriges befolkning inom fem avgränsade regioner: Norra Norrlandskusten, Ångermanlandskusten, Bergslagen, Fyrstad och delar av Blekinge. Ett program har lagts

fast för vart och ett av de fem områdena.

Programmen är utformade efter de särskilda förutsättningarna i varje område men har också flera gemensamma drag. En tyngdpunkt ligger i att utveckla infrastrukturen. Industrier på tillbakagång utgör en central del av problembilden för alla de fem områdena. Det är då naturligt att många av programåtgärderna riktar in sig på att för nya ändamål omforma och nyttiggöra den befintliga fysiska infrastrukturen i form av industrilokaler. Än större vikt läggs vid den icke fysiska infrastrukturen. Det kan här vara fråga om att ge möjligheter till utveckling av kompetens, t. ex. genom nätverksbyggande mellan företag, uppbyggnad av kunskapscentrum, stimulans till kontakter mellan företag och FoU-organ, utnyttjande av informationsteknik, framtagande av nya utbildningar m.m. Särskild prioritet läggs vid främjande av entreprenöranda, start av nya företag och utveckling av de redan existerande företagen, särskilt de mindre. Affärs- och marknadsutveckling är andra viktiga områden, bland annat med sikte på att bättre ta till vara exportmöjligheterna. I flera av programmen ingår också en vidareutveckling av turismen. Miljöfrågorna har i något fall fått en framträdande plats.

Elva län och 39 kommuner berörs av mål 2-området. Länen är Norrbottens, Västerbottens, Västernorrlands, Gävleborgs, Kopparbergs, Västmanlands, Örebro, Värmlands, Älvsborgs, Göteborgs o. Bohus och Blekinge län. Mål 2-området överlappar så gott som inte alls nationellt stödområde 1. Däremot ingår ungefär hälften av kommunerna inom mål 2-området också - till ungefär lika delar - i stödområde 2 och tillfälliga stödområden.

I vart och ett av de fem områdena finns en beslutsgrupp och en övervakningskommitté. Berörda länsstyrelser svarar för de regionala sekretariaten och Nutek fullgör sekretariatsfunktionen för övervakningskommittéerna.

För *mål 5b* har EG-kommissionens slutliga beslut ännu inte fattats. Mål 5b-området omfattar totalt 8,6 procent av Sveriges befolkning inom fem områden: Västerbotten/Gävle/Dala, Västra Sverige, Sydöstra Sverige, Gotland och Skärgården (öar utan landförbindelse).

Det övergripande målet för programmet är att utveckla landsbygden. Vissa prioriteringar kommer att bli desamma för mål 5b som för mål 2. Det gäller bland annat småföretags- och kompetensutveckling samt främjande av turism.

Mål 5b-området berör liksom mål 2-området elva län. Dessa är Västerbottens, Gävleborgs, Kopparbergs, Värmlands, Älvsborgs, Göteborgs o. Bohus, Gotlands, Kalmar, Kronobergs, Jönköpings och Öster-

götlands län. Totalt ingår 48 kommuner i mål 5b-området. Ungefär en tredjedel av kommunerna inom mål 5b-området ingår också i stödområde 2 eller tillfälliga stödområden. Det tillkommer inom mål 5b ett särskilt skärgårdsprogram för öar utan landförbindelse.

För varje område finns en beslutsgrupp och en övervakningskommitté. Västerbotten och Gävle/Dala har dock var sin beslutsgrupp.

Syftet med *mål 6*-programmet är att utveckla glest befolkade regioner som i princip är definierade genom att deras befolkningstäthet är mindre än 8 personer per kvadratkilometer. Stödområdet för mål 6 utgörs av ett sammanhängande område som till stora delar överensstämmer med de nationella stödområdena 1 och 2. Totalt bor 5,1 procent av Sveriges befolkning inom området.

Programmet för mål 6 omfattar fem insatsområden:

- *Företagsutveckling* inriktas på affärs- och kompetensutveckling i små och medelstora företag samt inom turistsektorn. I detta insatsområde innefattas en del företagsstöd inom ramen för EGs regler för de minimis-stöd.
- *Kompetensutveckling* fokuseras på FoU- och IT-frågor samt utveckling av nya former för utbildning för näringslivets och den enskildes behov.
- *Jordbruk, fiske och naturresurser* innehåller bland annat kompensationsbidrag till jordbruk i mindre gynnade områden, startstöd till yngre jordbrukare, bättre teknikanvändning i träindustrin och utbildning för ny teknik i skogsindustrin.
- *Lokal utveckling* innefattar bland annat åtgärder inom turism och kultur, sysselsättnings- och kompetenshöjande åtgärder samt användning av ny teknik för att bibehålla lokal service.
- *Samisk utveckling* omfattar samisk kultur och rennäring.

EG-kommissionen har beslutat att stödet till mål 6 är 252 miljoner ecu för hela programperioden. Det tillkommer inom mål 6-området inga extra medel för insatser avseende de riksomfattande målen 3, 4 och 5a (se nedan mer om dessa) utan medel för sådana insatser är inkluderade i den ekonomiska ramen för mål 6. Däremot kommer ytterligare 28 miljoner ecu att tillföras mål 6 genom gemenskapsinitiativen (drygt 20 procent av den svenska ramen för gemenskapsinitiativen). Medlen avser initiativen Interreg II, SME, Leader II, Employment och Adapt, merparten från Interreg. Mål 6-området kommer att beröras av fem olika Interreg-program.

Sju län och 43 kommuner medverkar i mål 6-programmet. Området

för programmet överensstämmer vad gäller landets fyra nordligaste län så gott som helt och hållet med de nationella stödområdena 1 och 2. Den enda avvikelsen är att hela Jämtland ingår i mål 6-området. För de övriga aktuella länen - Gävleborgs, Kopparbergs och Värmlands län - innebär mål 6-området en begränsning i förhållande till stödområde 2.

Genomförandeorganisationen för mål 6 består av åtta beslutsgrupper: en beslutsgrupp för vart och ett av de sju län som ingår i mål 6-området samt en regional beslutsgrupp som svarar för vissa åtgärder - turism, FoU och IT - avseende mål 6-området som helhet. Därutöver finns för hela mål 6-området en övervakningskommitté. Nutek svarar för sekretariatsfunktionen i övervakningskommittén och länsstyrelserna för beslutsgrupperna.

De ovan nämnda områdena för de geografiskt avgränsade strukturfondsprogrammen är varandra uteslutande dvs ingen del av Sverige kan ingå i mer än ett geografiskt målområde. Hela det nationella stödområdet - stödområde 1 och 2 samt tillfälliga stödområden - faller inom EGs geografiskt avgränsade målområden, med undantag av den i tillfälligt stödområde inplacerade kommunen Karlsborg. Inom EGs målområden bor 25 procent av landets befolkning mot 13,5 procent inom det nationella stödområdet. Det är endast sex av landets län som inte alls berörs av EGs geografiskt avgränsade strukturfondsprogram.

I förhandlingarna med EG-kommissionen har också lagts fast ett s.k. gleshetsområde som definieras av att befolkningstätheten är mindre än 12,5 personer per kvadratkilometer. Inom detta område står det Sverige fritt att driva regionalpolitik med sådana stöd som kommissionen har godkänt. En följd av överenskommelsen med kommissionen om gleshetsområdet är att transportstödsområdet har fått begränsas så att det nu helt faller inom gleshetsområdet.

Angående nationella stödområden, transportstödsområde, målområden för EGs geografiskt avgränsade strukturfondsprogram samt gleshetsområde se kartbilder 1-4 i slutet av betänkandets huvudddel.

De rikstäckande strukturfondsprogrammen 3 och 4

Till skillnad från de områden som behandlats ovan sträcker sig strukturfondsprogrammen 3 och 4 över hela landet. Målen för dessa program är:

Mål 3 Bekämpning av långtids- och ungdomsarbetslöshet.

Mål 4 Utbildning och kompetensutveckling av arbetskraft.

Sverige får medel för ytterligare ett rikstäckande strukturfondsprogram 5a som avser omstruktureringen av jordbruket. Detta program berör Företagsstödsutredningens frågeställningar endast i mycket begränsad utsträckning och beskrivs därför inte här.

Enligt EG-kommissionens beslut för mål 3 och 4 får dessa program 347 respektive 173 miljoner ecu från strukturfonderna - i detta fall enbart socialfonden - för hela programperioden. Den huvudsakliga offentliga medfinansieringen sker inom ramen för anslag som disponeras av AMS.

Mål 3 syftar till att bekämpa långvarig arbetslöshet och underlätta integrationen i arbetslivet av unga människor och av personer som drabbats av utestängning från arbetsmarknaden. Det nationella bidraget måste uppgå till 55 procent av kostnaderna.

Medlen skall användas till

- att slussa in ungdomar (17-24 år) på arbetsmarknaden (29 procent)
- att bekämpa långtidsarbetslösheten (52 procent)
- att integrera dem som riskerar att uteslutas från arbetsmarknaden, särskilt invandrare i de tre storstadsområdena och arbetshandikappade (19 procent)

Mål 3 omfattar hela landet men prioritet ges åt de regioner som har en sämre sysselsättningsstruktur. Omkring 160 000 personer beräknas komma att omfattas av programmet.

Fyra åtgärder ingår i programmet:

- Kunskapsutveckling som avser såväl teoretisk som praktisk utbildning.
- Vägar till sysselsättning som avser arbetsmarknadsorienterade insatser för deltagare - i huvudsak ungdomar - i datortek/aktivitetscentrum.
- Nya metoder för vägledning och rådgivning.
- Skapande av arbetstillfällen genom utveckling av små och medelstora företag och egenföretagare, bland annat genom utbildning och rådgivning som kompletterar den service som arbetsmarknadsmyndigheterna normalt ger.

Jämställdhet skall prioriteras i samtliga åtgärder. Vidare prioriteras projekt som utnyttjar modern informationsteknik.

Projekten skall karakteriseras av en tydlig utvecklingspotential. De skall kunna särskiljas från den ordinarie verksamheten men ligga i linje med denna. Projekten skall bygga på lokala förutsättningar och väljas utifrån det lokala perspektivet.

Mål 3 innefattar endast i mycket begränsad omfattning direkt stöd till företag.

AMS svarar för sekretariatet till övervakningskommittén för mål 3. Samma kommitté utgör också övervakningskommitté för gemenskapsinitiativet Employment.

Centralt finns vid AMS en ledningsgrupp och en referensgrupp. Också till länsarbetsnämnderna och arbetsförmedlingarna knyts referensgrupper där bland annat arbetsmarknadens parter ingår. Projektbeslut på regional nivå fattas av länsarbetsnämnderna.

Mål 4 skall underlätta anpassningen för anställda till industriell förändring och ändrade produktionssystem. EG bidrar med 173 miljoner ecu till programmet och den nationella offentliga medfinansieringen är lika stor. Vidare skall de enskilda företagen satsa lika mycket som de får från programmet.

Målet är att få igång en kompetensutveckling som går hand i hand med en utveckling av det enskilda företaget och nya sätt att organisera arbetet. På så sätt kan mål 4 bidra till att underlätta strukturomvandling och samtidigt stödja dem som har de sämsta förutsättningarna att klara förändringarna. Målet vänder sig i första hand till anställda i företag med upp till 50 anställda, i vissa fall upp till 250 anställda. Särskild uppmärksamhet skall ägnas dem som löper risk att bli arbetslösa till följd av omstrukturering och förändringar i arbetslivet. Vissa medel är öronmärkta för målgruppen lågutbildade kvinnor inom kommuner och landsting.

Programmet har fyra insatsområden:

- Arbetsorganisation och planering av kompetensutveckling.
- Genomförande av kompetensutveckling.
- Utveckling av nätverk och externt stöd.
- Tekniskt stöd.

Programmets resursinsatser beräknas fördelas på de ovanstående insatsområdena med 40, 40, 15 respektive 5 procent. De två första områdena omfattar totalt 80 procent av medlen och riktar sig i huvudsak till

enskilda företag.

Programmet beräknas engagera cirka 30 000 företag och omkring 250 000 anställda.

Parterna på arbetsmarknaden spelar en mycket viktig roll för att få igång och genomföra projekt inom mål 4. Det gäller på lokal nivå i det enskilda företaget, på länsnivå genom regionala partnerskap och på central nivå genom EU-programkontorets nämnd för kompetensutveckling.

Gemenskapsinitiativen

Företagsstödsutredningen går inte närmare in på tre av de åtta gemenskapsinitiativ som Sverige medverkar i. Urban behandlar stadsförnyelse primärt från sociala utgångspunkter och Pesca gäller fisket. Konver avser orter som drabbas av minskad sysselsättning inom försvarsindustri och militär verksamhet. Initiativet omfattar för Sveriges del endast två orter - Karlskoga och Karlsborg.

De övriga initiativen - Employment, Adapt, Interreg II, SME och Leader II - berör i större eller mindre omfattning utredningens frågeställningar och beskrivs därför kortfattat.

Employment

Inom ramen för gemenskapsinitiativet Employment som har nära anknytning till mål 3 skall innovativa projekt inom ett antal relevanta områden, gärna i samverkan med frivilligorganisationer och andra nya aktörer, genomföras. Det svenska programmet för initiativet omfattar följande delprogram:

- *Now* syftar till att öka jämställdheten mellan kvinnor och män på arbetsmarknaden, i första hand genom utbildningsinsatser, skapande av nätverk samt åtgärder som ökar kvinnors möjligheter till otraditionella yrkesval, även genom egenföretagande.
- *Horizon* syftar till att underlätta för arbetshandikappade, invandrare m. fl. att få sysselsättning, bland annat i form av egenföretagande.
- *Youthstart* syftar till att underlätta övergången till arbetslivet för ungdomar under 20 år utan yrkesutbildning eller med bristande grundkunskaper.

Från och med år 1997 tillkommer ett fjärde delprogram, *Integra*, som i huvudsak syftar till att förbättra integrationen av invandrare och

flyktingar på arbetsmarknaden.

Projekten skall omfatta minst tre medlemsländer, vara innovativa, bygga på lokala initiativ och vara generaliserbara, dvs kunna ge erfarenheter av värde för den reguljära verksamheten inom respektive område..

Sverige får 20,69 miljoner ecu för initiativet som helhet. Medlen fördelas med 50 procent på Horizon och med 25 procent vardera på Now och Youthstart. De fördelas efter ansökan vid bestämda tidpunkter. En ansökningsomgång genomfördes under år 1995 och ytterligare en kommer att äga rum år 1997.

Kommissionen beslutar under våren 1996 att tillföra ytterligare cirka 2,7 miljoner ecu till Employment, merparten därav till Integra.

Adapt

Adapt är ett gemenskapsinitiativ som kompletterar insatser främst inom mål 4 och som i likhet med detta mål omfattar hela landet. Initiativet syftar till att genom nyskapande projekt med deltagande från flera EU-länder finna och utveckla metoder och angreppssätt för att stärka de anställdas ställning i arbetslivet och på arbetsmarknaden inför framtida strukturomvandling och bidra till utveckling av förnyelseförmåga hos både företag och individer.

Adapt har fyra inbördes sammanhängande mål:

- att stärka de anställdas förmåga att klara av strukturförändringar
- att stärka företagens konkurrensförmåga
- att öka de anställdas kompetens och rörlighet inom och mellan företagen för att förhindra arbetslöshet
- att förutse och påskynda tillkomsten av nya jobb och nya verksamheter, i första hand i mindre företag

De projekt som stöds skall uppfylla följande krav:

- vara transnationella, d.v.s. de skall bygga på samarbete mellan flera medlemsländer, normalt minst tre länder
- vara innovativa, d.v.s. de skall ha ett nyskapande synsätt, vilket kan avse såväl innehållsmässiga som metodiska och organisatoriska aspekter

- ha ett lokalt perspektiv
- vara överförbara, d.v.s. kunna överföras till reguljär verksamhet
- utgå från ett könsperspektiv

Följande områden kan ges stöd:

- System för kompetensutveckling, rådgivning och vägledning relaterade till strukturella förändringar.
- Samverkan för att förutse förändringar, utveckling av nätverksamarbete och för möjligheter till nya jobb.
- Stödstrukturer och stödsystem.
- Information, kunskapsspridning och kunskapsbildning.

Bland de områden som Sverige prioriterar inom dessa ramar kan nämnas:

- Kompetensutvecklingsinsatser för att öka anställdas, företagares, chefers och fackliga företrädares förmåga att förutse, hantera och leda förändringar.
- Förändringskompetens hos kvinnor och inom tjänstesektorn.
- Lärande organisationer och ständiga förbättringar.
- Nätverk som utvecklingstrategi.
- Kvinnors och unga personers företagande.
- Utveckling av stöd för kunskapsutveckling i mindre företag.
- Tillämpning av informationsteknik, särskilt med inriktning på små och medelstora företag.

En ansökningsomgång har genomförts under 1995 och en andra beräknas starta under år 1997. Första omgångens projekt skall vara avslutade före utgången av år 1998.

Den av EG-kommissionen för Sverige givna ramen för Adapt är 11,25 miljoner ecu. Det krävs en nationell medfinansiering om 55 procent, inom mål 6-området dock endast 25 procent.

Adapt har samma övervakningskommitté som mål 4. Beslut om projekt fattas av EU-programkontoret.

Interreg II

Interreg II syftar till att stärka samarbete dels över riksgränser inom EU, dels över EUs yttre gränser. Projekt måste drivas av företag eller organisationer från minst två länder.

EG-kommissionen har lagt fast åtta gränsregioner som Sverige kan medverka i tillsammans med de angränsande länderna Danmark, Finland och Norge. Samarbetsområdena är Öresundsregionen, Bohuslän/Dalsland - Östfold, Värmland/Dalarna - Hedmark/Östfold, Jämtland - Tröndelag, Nordkalotten, Kvarken och Mittskandia, Barentsregionen samt Skärgården (Sverige-Finland). Varje region kommer att ha ett av EG-kommissionen godkänt program och ett eget beslutsorgan med representanter från berörda länder.

Från EG-kommissionen har för programmet avsatts 39,7 miljoner ecu.

EG-kommissionens beslut väntas senast i juni 1996.

SME (Small and Mediumsized Enterprises)

SME-initiativet riktas till små och medelstora företag enligt EGs definition dvs företagen får ha högst 250 anställda, ha en årsomsättning om högst 20 miljoner ecu eller en balansomslutning om högst 10 miljoner ecu och till högst 25 procent ägas av företag som inte själva uppfyller de nämnda kraven.

Målet för detta initiativ är att stödja små och medelstora företag att anpassa sig till den inre marknaden och förbättra företagens konkurrenskraft på den internationella marknaden. Exempel på åtgärder som kan stödjas är ökad IT-användning och samverkan mellan företagen och kunder/leverantörer eller FoU-organ. Geografiskt begränsas initiativet till målområdena 2, 5b och 6 samt angränsande områden. De små och medelstora företagen är prioriterade inom programmen för dessa mål liksom också inom mål 3 och 4. Insatserna inom gemenskapsinitiativet SME kompletterar de mer allmänna insatserna inom de senare båda målen med ett antal mer specifika åtgärder.

I det svenska SME-programmet prioriteras följande tre områden, angivna i ordning efter insatsernas storlek:

- tillväxt genom marknadsutveckling
- konkurrensförstärkning genom användning av ny teknik

- miljöstrategi som konkurrensmedel.

Tjänsteföretag och företag med mindre än tio anställda kommer att uppmärksammas särskilt.

Vid prövning av projekt beaktas särskilt följande kriterier: utbildning och kompetensutveckling, jämställdhet och kvinnors företagande, nätverk och samarbete utöver målområdena samt miljöaspekter. Programmets miljödel inriktas på att främja användningen av miljöstyrningssystem.

Programmet för initiativet innefattar såväl insatser av infrastrukturell karaktär som direkta stöd till enskilda företag. I det senare fallet ligger programmets finansiering på 30-50 procent av kostnaden och företagen får själva stå för den resterande delen.

Mål har satts upp för hur många företag som skall nås av programmets olika åtgärder. Sammantaget rör det sig om minst 20 000 företag.

Den ekonomiska ramen för hela programperioden, inklusive svenska offentliga och privata medel, är 47,6 miljoner ecu. EG bidrar med 16,76 miljoner ecu. Dessutom tillkommer medel från mål 6 (högst 3,5 miljoner ecu).

Slutligt beslut väntas av EG-kommssionen senast under juni 1996.

Programmet organiseras med en övervakningskommitté och en referensgrupp på nationell nivå. Sekretariatet ligger på Nutek som också fattar de formella besluten om projektmedel.

Leader II

Leader II syftar till att stimulera utvecklingen på landsbygden och stöd kan lämnas till kunskapsuppbyggnad, IT-satsningar och turism. Det svenska programmet för initiativet omfattar stödområdena för mål 5b och 6 samt angränsande områden. Det är i första hand fråga om att bistå lokala grupper.

Den totala ekonomiska ramen för hela perioden fram till och med år 1999 är nära 600 miljoner kronor. EG står för 14,17 miljoner ecu (cirka 120 miljoner kronor). EG-kommissionens beslut väntas senast i juni 1996.

Stöd vid sidan av strukturfonderna

Det finns ett stort antal EG-aktiviteter som finansieras på annat sätt än genom strukturfonderna. I betänkandets huvudtext kommenteras i kort-

het Europeiska investeringsbanken och -fonden samt EGs verksamhet inom FoU-området. I övrigt omnämns nedan endast ett program som med sin inriktning på kompetensfrågorna knyter an till Företagsstödsutredningens frågeställningar.

Leonardo da Vinci

Leonardo da Vinci är ett program för yrkesutbildning och kompetensutveckling. Det syftar bland annat till att förbättra den grundläggande yrkesutbildningen och kompetensutvecklingen i företag. Projekt förutsätter samarbete mellan minst tre länder inom EU/EES-området.

Inom programmet arbetar man med fasta ansökningstillfällen, ett varje år.

Minimikravet på nationell medfinansiering är 25 procent av projektkostnaden.

EU-programkontoret är ansvarig svensk myndighet. Projektbesluten tas dock normalt av EG-kommissionen.

6 Erfarenheter från andra länder

6.1 Stöd till små och medelstora företag i Nederländerna

6.1.1 Inledning

Nederländerna har en yta som motsvarar Småland och Östergötland och har 15 miljoner invånare. Antal invånare per kvadratkilometer är 360. Majoriteten av de sysselsatta (70 procent) arbetar med service/tjänster, 25 procent finns i industrin och resterande 5 procent i jordbruket. I mångt och mycket kan förhållandena i Nederländerna jämföras med de i Sverige. Därför valde utredningen att studera det nederländska stödsystemet för små och medelstora företag.

Statistik om små och medelstora företag i Nederländerna

I Nederländerna finns det ca 476 000 små och medelstora företag, att jämföra med Sveriges 460 000, jordbruk och fiske undantagna. Av arbetskraften arbetar 75 procent i företag med upp till 500 anställda, vilket motsvarar det svenska förhållandet. I likhet med de flesta andra OECD-länder är bankerna den största externa finansiären av nya företag. Under 1993 finansierade 60 procent av alla nya företag starten med egna medel. Av de resterande startade 80 procent med bankkrediter.

Statens insatser

Ekonomidepartementet i Haag är ansvarigt departement för bland annat småföretagspolitiken. Departementet har ca 1 200 anställda och är organiserad på 4 avdelningar: utrikeshandels-, industri-, struktur- och energipolitik. I Nederländerna finns inget särskilt äringsdepartement.

I Nederländerna, liksom i många andra europeiska länder, är tillväxten av arbetstillfällen inte tillräcklig för att ta upp den starkt stigande antalet av ny arbetskraft; fler och fler kvinnor kommer in i arbetslivet, hög invandring och ett stort antal ungdomar kommer ut på

arbetsmarknaden. Dessutom kommer äldre personer med stor sannolikhet att arbeta längre. För att kraftsamla formulerade därför Ekonomidepartementet under 1995 en omfattande plan "Jobs for enterprises" för att öka antalet arbetstillfällen i näringslivet. Planen beskriver skattelättnader, minskning av administrativa bördor, kunskapsutveckling och finansiering för nya samt små och medelstora företag.

Under en 20-årsperiod har småföretagspolitiken utvecklats från att vara mer branschinriktad till att vara mer generell. Inom avdelningen för strukturpolitiska frågor finns enheten för "Entreprenörskap och små och medelstora företag" och här ligger ansvaret för insatser som främjar nyföretagande och tillväxt i små och medelstora företag. Målsättningen för enheten är att skapa ett gott företagsklimat och att lansera nya stödinsatser till små och medelstora företag.

Regeringen i Nederländerna ser att staten har en självklar roll att utveckla marknaden för rådgivning och information till småföretag. Detta är, enligt Ekonomidepartementet, en imperfekt marknad och därför ett område där staten skall agera. Staten ser inte att dessa insatser till mindre företag konkurrerar med privata alternativ, eftersom dessa inte finns. Synsättet är istället att staten skapar en marknad som i dag är outvecklad.

Enheten för entreprenörskap och små och medelstora företag insatser kan delas upp i tre områden:

- insatser för ett bättre företagsklimat
- kompetensutveckling
- företagsfinansiering

6.1.2 Insatser för ett bättre företagsklimat

Ett antal insatser för ett bättre företagsklimat har gjorts de senaste åren. I huvudsak är det följande som genomförts.

- Kvittningsrätt, underskott i rörelse får dras av.
- Self employment; skatterabatt för nya företagare som får dra av 10 000 FL.
- Riskkapitalavdrag.
- Över de senaste åren har företagsskatten varit 40 procent på de första intjänade 100 000 FL , 35 procent på ytterligare vinst. En sänkning

med två procentenheter till 38 procent vad gäller den förra skattesatsen har aviserats.

- Ökat investeringsavdrag.
- Ökat avskrivningsavdrag för nya företag.
- Höjd momsundantagsgräns för små företag.

6.1.3 Kompetensutveckling

Staten finansierar, helt eller delvis, i huvudsak tre organisationer som tillsammans skall täcka in småföretags behov av kompetensutveckling. Organisationerna är:

- IMK (institute midden kleinbedrijft, ett småföretagsinstitut)
- Chambre of Commerce (handelskammare)
- Innovationscentrum

Från och med 1/1-97 kommer det att vara lagstadgat att alla handelskammare skall tillhanda hålla ett s.k. one-counter-system. Detta innebär att ett nytt företag, eller befintligt småföretag, skall kunna gå till *en* plats för att få svar på sina frågor. I dag finns det 32 handelskammare, men efter den 1/1-97 skall det enbart finnas 20.

För att ytterligare underlätta för små företag att hitta rätt är det staten intentioner att inrätta ett flertal Företagens Hus, som inrymmer flera organisationer, främst IMK, handelskammaren och innovationscentrum, se skiss nedan. Eftersom merparten av nya företag har obligatorisk registreringsskyldighet hos handelskammaren är denna organisation en viktig förmedlare av kontakter. IMK och Innovationscentrum kan genom ett sådant samarbete med handelskammaren nå ut till fler företag än vad de gör i dag.

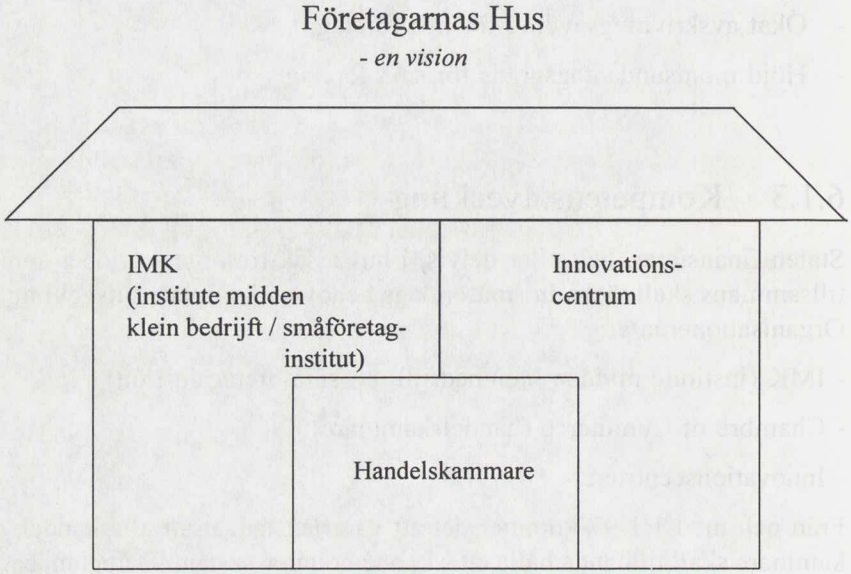

Figur 6.1 Företagarnas Hus

Källa: Företagsstödsutredningen

IMK- institute for small and medium-sized enterprises

IMK har funnits i 25 år och arbetar med information, konsulting och utbildning. Arbetstiden fördelar sig på dessa områden med 55 procent, 40 procent respektive 5 procent. Informationsverksamheten (starta-eget rådgivning, men även upp till 4 timmars gratis rådgivning för verksamhetsanalys av befintliga små och medelstora företag) är finansierad till 100 procent av staten. Den övriga verksamheten är avgiftsbelagd, men på samma sätt som i Sverige, köper kommuner och länsarbetsnämnder tjänster från centrat. Större företag får betala för en marknadsundersökning till exempel. Det finns 12 IMKs över hela landet med 35 kontor med totalt 380 anställda. Målgruppen är nya och befintliga företag med upp till 100 anställda. Majoriteten av företagen (80 procent) har mellan

5 och 50 anställda.

IMK är en oberoende stiftelse, men får 40 - 50 procent av verksamheten finansierad av staten. Varje år äskar IMK pengar och bifogar en detaljerad plan för uppföljning och hur verksamheten det påföljande året skall bedrivas. Under ett år har IMK ca 17 000 kontakter, både på telefon och vid besök. IMK arbetar mycket med nätverk och har goda kontakter med banker, kommuner, innovationscentra, revisorer etc.

Till skillnad från handelskammrarna, som möter flera nya företag vid registrering, är IMK inte så välkänd bland små företag. Detta är orsaken till att staten vill inrätta ett antal företagarnas hus där företag som registrerar sig hos handelskammaren lätt skall hitta till andra statligt finansierade organisationer.

IMKs motsvarighet i Sverige är närmast Almi. Till skillnad mot IMK har Almi emellertid en statlig lånefond att förvalta, vilket möjliggör finansiering av små och medelstora företag.

Handelskammare

Handelskammaren i Nederländerna fungerar på samma sätt som i Tyskland vad gäller obligatorisk registrering vid företagsstart. För att driva företag krävs att företaget registreras hos handelskammaren. Endast "fria yrken", t.ex. läkare, jurister och advokater är undantagna. Hos handelskammaren i Nederländerna kan ett nystartat företag också få starta-eget rådgivning, hjälp med affärsutveckling, framför allt inom exportområdet. Men den affärsmässiga kompetens som IMK har saknas. Ett ökat samarbete mellan handelskammrarna och IMK vill staten sålunda gärna se.

Innovationscentrum

Även i Nederländerna är området utveckling av nya produkter och processer prioriterat för regeringen. Framtagning av ny teknik är viktigt både för enskilda företag och för samhället som sådant. Ett antal (18 st) innovationscentra har därför etablerats över hela landet. Vid ett innovationscentrum kan en företagare eller enskild person få rådgivning och i vissa fall även "mjuka" lån - tekniska utvecklingskrediter - för att täcka utvecklingskostnader. Innovationscentrum administrerar även andra tekniska stödprogram, t.ex. forskningsprogram av liknande karaktär som de som i Sverige drivs av Nutek.

6.1.4 Insatser för företagsfinansiering

Inledning

I Nederländerna domineras det statliga finansiella stödet till nya och små och medelstora företag av ett *kreditgarantisystem*. Sedan år 1915 har man i Nederländerna arbetat med lånegarantier till mindre företag. Under årens gång växte sig dock garantisystemet komplext och svåradministrerat varför man 1988 beslöt att revidera reglerna. Staten lanserade efter det ett nytt system som var mer effektivt med bland annat tydliga beslutsgångar. Innan 1988 förmedlades garantin enbart genom *en* bank, som var statlig. I dag kan varje bank som önskar ta del av garantiramen. Varje företagare kan sålunda gå till "sin" bank för att erhålla lån med statlig garanti. Varje år får i genomsnitt 3 000 företag lån genom systemet, en tredjedel är nystartade företag.

Villkor i garantisystemet

Det unika i systemet är att allt beslutsfattande är delegerat till bankerna. Handläggningstiderna kan på så vis minimeras. Dock måste banken anmäla varje statsgaranterad kredit till Ekonomidepartementet inom 30 dagar.

Garantier kan endast beviljas inom i förväg fastställd ram, vilken var NFL 750 miljoner (ca 3,4 miljarder kronor) för 1995. Ramen fördelas till de olika bankerna och ING Bank, som utredningen besökte, fick NFL 165 miljoner (ca 743 miljoner kronor) för 1995. ING Bank förmedlar ca 800 lån per år med statlig garanti, ca 10-15 procent går till nya företag. De senare skulle banken med stor sannolikhet ej engagerat sig i utan garanti. ING är mycket positiva till systemet då de anser att stödet "drar kunder till banken".

Beloppet för den statliga garantin får ej överskrida skillnaden mellan företagets tillgängliga säkerheter och den säkerhet som banken i normalfallet kräver. Räntekostnaden för ett lån som ges med statlig garanti skall vara lika den som uttas för normala kommersiella lågrisk-krediter.

Statens villkor till bankerna:

- När banken utfärdar ett lån med statlig garanti skall den också bevilja en egen kredit till åtminstone samma belopp, för vilken banken står sin egen risk och kostnad. Banken och staten skall ta lika risk (1:1). Om lånet är på totalt 500 000, så täcker garantin 50 procent, och banken får själv ta risken för de ytterligare 250 000.
- Den statliga garantin täcker enbart 90 procent av lånet som beviljas och reduceras årligen över en period på 6 år (12 år vid fastighetslån).
- Banken betalar staten en kommission på 3 procent för varje beviljat lån. Denna kostnad kan banken ta ut av låntagaren.
- Maximalt belopp för statlig garanti per företag är NFL 1 miljon (ca 4,5 miljoner kronor). Genomsnittsgarantin ligger dock på NFL 221 000 (ca 1 miljoner kronor).

Förutsättningar för att bankernas skall utnyttja garantisystemet och bevilja krediter till företag som saknar säkerheter, men har en bra affärsidé/utvecklingsprojekt, är:

- företaget skall ha "kreditvärdighet" (tillräckligt cash-flow, gott ledarskap, inga förluster under flera år etc)
- företaget skall ej ha mer än 100 anställda

Statlig garanti för lån till *nya* företag

För att öka kapitaltillgången för nya företag gäller tilläggsbestämmelser:

- garantin får täcka 100 procent av krediten
- ingen 3 procentig kommission tas ut
- banken behöver endast bevilja kredit som motsvarar *halva* beloppet av den statliga garantin.

Kostnad för staten

Kostnaden för det statliga garantisystemet var ca 180 miljoner kronor (kreditförluster för utfallna garantier minus intäker av kommissionen som bankerna betalar) under 1993. För en kostnad på 180 miljoner kronor om året får staten bankerna att låna ut 10,8 mrd kronor (lån med statlig garanti), vilket får anses som en ganska ansenlig summa. Stödkostnaden per företag är ca 60 000 kr.

6.1.5 Regionala utvecklingsbolag

Utöver de ovan beskrivna statliga insatserna till mindre företag finns fem regionala utvecklingsbolag som arbetar med företagsstöd på regional nivå. Bolagen arbetar med tre renodlade regionalpolitiska stöd för att stimulera företagsetableringar. Dessa är investeringsstöd, subvention för extern rådgivning och innovationsstöd.

Förutom dessa tre kan de regionala utvecklingsbolagen medverka till kapitalförsörjningen dels genom riskkapital som (aktieägare under maximalt fem år) och dels genom rörelselån till bankränta + någon procent, beroende på risknivån.

Investeringsstödet liknar till vissa delar Sveriges lokaliseringsstöd. Stödet ges till investeringar i byggnader och maskiner. Företag inom industri- eller tjänstesektorn som har minst 50 procent av sin marknad utanför provinsen kan komma i fråga för stödet.Turism- och transportföretag kan endast undantagsfall erhålla stöd. Vid nyetableringar kan stöd ges till max 20 procent av investeringskostnaden och vid utveckling av verksamheten max 15 procent av investeringskostnaden. Ca 200 miljoner kronor per år är avsatt till detta stöd.

Subventioner för extern rådgivning kan till villkoren jämföras med de s.k. konsultcheckarna i länsstyrelsernas tillfälliga småföretagsstöd. Subventionen är avsedd att täcka max 50 procent av kostnaderna för ett företags anlitande av externa konsulttjänster. Alla företag inom stödområdet med färre än 100 anställda kan söka. Ett företag kan max erhålla stöd med ca 300 000 kronor per år, vilket är ett högre belopp jämfört med den svenska motsvarigheten där maximalt stödbelopp är 100 000 kronor. Stödet delfinansieras till 20 procent av EG. Totalt avsatta medel per år för detta stöd är ca 25 miljoner kronor.

Det tredje stödet är ett innovationsstöd som är avsett för företag med högst 10 anställda och som investerar i nya produkter eller processer. Stödgraden är 15 - 20 procent av investeringskostnaden, som maximalt får vara 1,7 miljoner kronor. Detta stöd har en lägre stödgrad än de motsvarande svenska (utvecklingsbidrag, som ges inom det regionalpolitiska stödområdet), som ligger på 40 procent i stödområde 1 och 35 procent i stödområde 2.

6.2 Småföretagsutveckling i Baden-Würtemberg

Baden-Würtemberg är en tysk delstat i landets sydöstra hörn. Baden Würtemberg omfattar 10 procent av Tysklands yta och 12 procent av befolkningen, ca 10 miljoner innevånare. Huvudstad är Stuttgrat. Baden-Würtemberg bildades 1952 genom att de två tidigare delstaterna Baden och Würtemberg slogs samman.

Baden-Würtemberg har blivit känt som en stark industriregion. 44 procent av arbetskraften arbetar i industrin jämfört med 22 procent i Sverige. De största industrigrenarna är maskinindustrin, bilindustrin och elektroindustrin. Kända storföretag med säte i Baden-Würtemberg är Mercedes-Benz och Bosch. Men regionen är framför allt känd för det stora antalet medelstora företag s.k. Mittelstand. Med Mittelstand avses fristående, i regel familjeägda mindre och medelstora företag. De beskrivs ofta som ryggraden i den tyska industrin, och en viktig förklaring till den tyska industrins framgångar.

Arbetslösheten har traditionellt varit låg i delstaten, men under 1995 har den stigit till över åtta procent i samband med en allmän nedgång i Tyskland och en besvärlig tid för bilindustrin.

Tyskland är en federal stat med 16 delstater. Näringspolitiken är i första hand en delstatlig angelägenhet. Dock finns det vissa näringspolitiska stöd som sköts på federal nivå.

Näringspolitiken

Industrins starka ställning i Baden-Würtemberg har en lång tradition. Traditionen vilar bl.a. på utbildningsväsendet med ett väl utbyggt lärlingssystem och yrkeshögskolor.

Näringspolitiken sköts av näringsdepartementet Wirtschafts-ministerium. Under departmentet finns ett antal myndigheter och banker som ägnar sig åt information och rådgivning, finansiering, teknisk utveckling och export.

Företagens hus (Haus der Wirtschaft)

Företagens hus är stor sekelskiftesbyggnad i centrum av Stuttgart. Det byggdes ursprungligen som en utställningslokal för industri- och hantverksprodukter. Meningen var att ställa ut det bästa i världen för att regionens hantverkare skulle få inspiration och ta lärdom. Nu inrymmer

huset ett antal av delstatens institutioner för näringslivsutveckling och används delvis som utställnings- och utbildningslokal.

Näringslivsutvecklingskontoret (Wirtschaftsfördergesellschaft)

Näringslivsutvecklingskontoret inrättades i mitten av 1800-talet. Kontoret ägnar sig åt affärsrådgivning, information, utbildning och konsultation. Man ordnar också mässor och utställningar. Kontoret har en design-utbildning, ger stöd vid patentansökningar och information i energi- och miljöfrågor. Man har också vissa uppgifter inom mät- och kontrollområdet så som mått- och viktkontroll och brandinspektion. Det kan närmast liknas vid Nutek i Sverige och har 230 anställda

Steinbeisstiftelsen (Stenbeissstiftung fur Wirtschaftsförderung GmbH)

Steinbeisstiftelsen är en organisation för att koppla samman lärare och forskare vid yrkeshögskorna med näringslivet. Stiftelsen startades i början av 1970-talet i Baden-Würtemberg. Verksamheten har spritts i hela Tyskland och också kopierats i andra länder.

Stiftelsen arrangerar ett slags franchisingsystem där lärare vid högskolorna kan starta ett Transfercentrum enligt en modell som stiftelsen utformat. Enligt avtalet mellan delstaten och stiftelsen får lärarna använda 20 procent av sin arbetstid för konsultuppdrag för näringslivet. Transfercentret får ett mindre startbidrag av stiftelsen. Därefter skall centret generera egna intäkter genom betalda uppdrag. Centret betalar en "franchcisavgift" till stiftelsen. Resten får centret behålla och fördela mellan de lärare som utför arbetet och centret. Centret skall ha en tydlig kompetensprofil och hålla en viss service- och kvalitetsnivå. Marknadsföring sker både från varje Transfercenter för sig och gemensamt genom stiftelsen. I varje region finns en konsult som tar emot förfrågningar från näringslivet och gör den första problemanalysen. Denna analys är kostnadsfri. Analysen kan leda fram till att företaget får kontakt med ett lämpligt Transfercentrum och att den kontakten leder fram till ett uppdrag som företaget betalar för.

Genom Transferscentra säljs utbildningstjänster, produktutvärdering, teknisk rådgivning, utvecklingstjänster, formgivning och överhuvudtaget allt som högskolelärarna kan och som företagen efterfrågar.

Det finns totalt 260 Transfercentra i Tyskland varav 190 i Baden-Würtemberg. Totalt antal anställda är 3.700, huvuddelen på deltid.

Under 1995 genomfördes 23.000 projekt varav 2/3 var konsultuppdrag och återstoden utvecklings- och utbildningsuppdrag.

Vid starten fick Steinbeisstiftelsen ett startkapital om 30 milj DM. Avkastningen av kapitalet utgör 4 procent av intäkterna 1995. Övriga 96 procent kommer från uppdragasintäkter.

Kontoret för utlandssamarbete (Gesellschaft für Internationale Wirtschaftliche Zusammanarbeeit Baden-Würtemberg, GWZ)

GWZ är både en motsvarighet till Exportrådet i Sverige och delstatens utrikesdepartement. Då den federala regeringen inte sysslar med exportfrågor har varje delstat sin egen organisation för utlandskontakter. GWZ sysslar inte bara med exportstöd utan också med att hjälpa till med industrisamarbete och utländska företags investeringar i delstaten. GWZ har 40 anställda och en årlig budget om 32 miljoner kronor (7 miljoner DM). 2/3 av budgeten är uppdragsinkomster och resten statligt bidrag.

Industri och Handelskammaren (Indusstrie und Handelskammer Baden-Würtemberg)

Handelskammaren är en medlemsorganisation för tillverkande företag. Vid sidan av handelskammaren finns en kammare för hantverksföretag. Medlemsskap i någon av dessa organisationer är obligatoriskt för företag i Tyskland. Handelskammaren sköter det företagregister som alla företag måste tillhöra för att få driva näringsverksamhet. Handelskammarkontoret har 300 anställda och en årlig budget på 225 miljoner kronor (50 miljoner DM).

Handelskammaren finansieras genom medlemsavgifter. I servicen till medlemmarna ingår allmän affärsrådgivning, utbildning, rådgivning i exportfrågor, affärsjuridik samt tillstånds- och försäkringsfrågor..

RKW (Rationalisierungs-Kuratorium der Deutschen Wirtschafte e. V.)

RKW är ett institut som hjälper uppfinnare och nyföretagare som önskar starta ett företa grundat på en teknisk uppfinning eller liknande. RKW hjälper till med bedömning av tekniska förutsättningar, patentfrågor, affärsmässiga bedömningar och finansieringsrådgivning.

Federala och delstatliga kreditanstalter

I Tyskland finns ett antal offentligt ägda kreditanstalter som erbjuder olika former av lån, lånegarantier och kapitaltillskott till små och medelstora företag. De mindre företagen får i regel del av de statliga krediterna via sin normala bankförbindelse den s.k. Hausbank. Det innebär för företagen att de endast behöver ha en bankförbindelse och att de via den kan få del av alla kreditmöjligheter inklusive de delstatliga och federala.

Deutsche Ausgleichsbank är en federal bank som ger lån till nystartade företag, miljöinvesteringar och investeringar i ny teknik. Banken har totalt 18 olika låneformer. Sex är uteslutande riktade mot delstaterna i det forna Östtyskland. Ausgleichsbank administrerar bl.a. EKH lånet, det nyföretagarlån som var förebilden för det nyföretagarlån som infördes i Sverige 1992 och som numera administreras av Almi.

LAKRA (Landeskreditbank Baden-Würtember Förderungsanstalt) är en bank som ägs av delstaden och som har en viktig roll i kreditgivning till mindre företag. Banken förmedlar flera av de federala låneprogrammen som beviljas av Ausgleichsbank bl.a. ERP nyföretagarlån och DtA nyföretagarlån.

Företagsgarantibanken (Burgerschaftsbank Baden-Würtemberg GmbH) tecknar garantier för banklån till mindre företag som saknar egna säkerheter. Företagsgarantibanken är icke vinstdrivande. Bakom banken står Handelskammare, bransch- och arbetsgivarorganisationer samt banker och försäkringsbolag. Garanti ges till företag med högst 250 anställda och beviljas för 80 procent av lånebeloppet. Avgiften för garantin är 0,75 procent av garantibeloppet.

MBG (Mittelständische Beteiligungsgesellschaft)
MBG är ett statligt institut som ställer ägarkapital till förfogande för mindre företag. MBG tecknar aktier utan rösträtt i företaget. Aktierna kan återlösas av företaget efter viss tid.

Exempel på statligt finansiellt stöd

Nyföretagarlån (EKH-lån)

EKH lån ge till personer som startar nya företag eller tar över existerande företag. Villkor för lån är att entreprenören kan skjuta till 15 procent av investeringsbehovet och att banken ställer upp med 55 procent på normala villkor. Staten lånar då ut upp till 40 procent av lånebehovet. Lånebeloppet är minst 23.000 kronor (5.000 DM) och

högst 3,2 miljoner kronor (700 000 DM). Lånet löper på högst 20 år med de första tio åren amorteringsfria.

De två första åren är räntefria. Därefter är räntan under de följande tre åren 2, 3 resp 5 procent. Under återstående löptid är räntan ca 1 procent under gängse ränta för företagslån. Efter tio år omprövas räntesatsen. För lånen krävs endast personlig borgen.

ERP företagarlån

Lånet riktar sig till företagsstartare och kan sökas under de tre första åren efter starten. Lån kan beviljas för högst 40 procent av kostnaden för förvärv av företag och varulager eller investering i maskiner och verktyg. Lån ges på 10 år (för byggnader 15 år) med tre amorteringsfria år. Ränta utgår med 7,5 procent. Högsta lånebelopp är 4,5 miljoner kronor (1 miljoner DM). Subventionsgraden i lånet är 15 procent i enlighet med EUs regler.

MBG

Medelstillskott i form av passivt ägarkapital. Detta är en form av ägarkapital som vid konkurs behandlas som eget kapital, d v s står i förmånsordningen efter alla långivare och leverantörer. Samtidigt är kapitalet räntebärande och kan återbetalas.

Medelstillskott kan fås intill fyra år efter det att företaget startats. Pengarna får användas till förvärv av företag, varulager liksom till inköp av maskiner och verktyg.

Medelstillskotten kan uppgå till minst 180 000 kronor (40 000 DM) och högst 225 000 kronor (50 000 DM). Den egna kapitalinsatsen måste uppgå till minst 90 000 kronor (20 000 DM). Kapitalet får behållas i högst 15 år. Ränta utgår med 6,5 procent samt ytterligare 1,5 procent som är beroende av om företaget går med vinst. Därutöver utgår en avgift om 1 procent på lånesumman. Det innebär att vid bra resultat så ligger kostnader för företaget på 9 procent vilket är ca 2 procent över över gängse banklåneränta för företag med normala säkerheter. För medelstillskottet krävs antingen garanti eller personlig borgen. Staten ger ett årligt tillskott till MBG på 13,5 - 18 miljoner kronor (3 - 4 miljoner DM).

Det Tyska företagfinanserinssystemet

De tyska små och medelstora företagen är i hög grad lånefinasierade. Soliditesnivån är ca 25 procent vilket är över nivån för motsvarande svenska företag men betydligt lägre än soliditetsnivån i England och USA. Bankerna spelar en stor roll för företagsfinansieringen. Det är i hög grad sparbankerna och de kooperativa bankerna som står för finansieringen av mindre företagen. Detta möjliggörs bl.a. genom ett kreditsystem där de lokala bankerna kan återfinansiera sig via låne- och obligationsmarknaden på delstatlig och federal nivå. Därtill kommer att de lokala bankerna förmedlar de statliga krediterna. Det innebär att ett tyskt företag kan klara hela sitt kreditbehov genom den lokala banken.

Jämförelse mellan företagsstöd i Tyskland och Sverige

Tyskland har fler former av företagsstöd och fler aktörer som arbetar med företagsstöd jämfört med Sverige. Det Tyska systemet innehåller fler låneformer, lånegaranti och ett särskilt institut för passivt återlösningsbart ägarkapital. I Sverige kan Nutek, Almi och Länsstyrelsen arbete med flera former av lån inklusive låneformer som i huvudsak är jämförbart med passivt ägarkapital.

Det huvudsakliga statliga stödet till företagsstartare, EKH-lånet är något förmånligare i Tyskland än i Sverige. Amorteringsfriheten är betydligt längre i Tyskland, 10 år jämfört med 2 - 3 år i Sverige. Räntebefrielsen de två första åren är lika i bägge länder medan räntan under andra till fjärde året är förmånligare i Tyskland än i Sverige. Räntan från det femte året av lånets löptid är i Tyskland ca 1 procent under normalräntan för 10-åriga lån. I Sverige är räntan Almis basränta plus 4 procent vilket är ungefär lika med räntan för gängse företagslån i bank. Därtill är det vidare gränser för lånebeloppens storlek i Tyskland, 22 500 - 3 150 000 i Tyskland jämfört med 50 000 - 1 000 000 i Sverige.

Det tyska ERP-lånet motsvarar det svenska tillfälliga småföretagsstödet vad gäller subventionsgraden. Det svenska stödet är utformat som ett 15 procentig bidrag medan det tyska ERP-lånet är ett lån med förmånliga villkor.

När det gäller lån till företag som inte kan ställa godtagbara banksäkerheter är det tyska systemet med garantier förmånligare än det svenska systemet med Almis lån utan krav på säkerhet. Med det tyska systemet får företagen köpa garanti till en premie av endast 0,75

procent. Kostnader därutöver täcks dels av staten genom årligt bidrag till garantiinstitutet, dels av att Företagsgarantibankens huvudmän står som garanter för verksamheten. I det svenska systemet tar Almi en räntepremie på 3 - 4 procent utöver normal bankränta.

7 Staten och riskkapitalförsörjningen, en historisk återblick

7.1 Inledning

Ända sedan slutet av sextiotalet har näringslivets riskkapitalförsörjning diskuterats. Under 70- och 80-talen växte det fram en flora av åtgärder som beskrevs i termer av statliga åtgärder för att underlätta företagens försörjning av riskkaptial.

Under 50- och 60-talen var tillväxten i svensk ekonomi mycket stark. Inflationstakten var låg och omvandlingstrycket mycket starkt. Etablering och tillväxt inom företagsektorn var mycket god. Omvandlingen av ekonomin var mycket snabb. Överflyttningen av resurser från de krympande sektorerna kunde lätt tas om hand i expanderande verksamheter. Vinstutvecklingen i växande sektorer var genomsnittligt god och hade varit så under ganska lång tid. Mot slutet av sextiotalet och framför allt i början av 70-talet kom bilden att förändras radikalt. I början av 70-talet inträffade den första oljeprischocken samtidigt som lönekostnaderna skenade iväg. Lönsamhetsproblemen blev småningom på många håll mycket påtagliga. På kreditmarknaden fick bostadfinansieringsprogrammen företräde. Detta skedde på den tiden genom placeringsregler avseende bostadsobligationer. Kreditmarknadsutrymmet för övrig finansiering i svenska kronor krympte snabbt.

Det är viktigt att komma ihåg dessa grundläggande förhållanden i den svenska ekonomiska situationen för att bättre förstå de historiska åtgärder som vidtogs.

Allteftersom de finansiella problemen manifesterades sökte man lösningar som förhoppningsvis var adekvata för just den uppkomna situationen. Tidigt kom man att koncentrera sig på selektiva åtgärder. Med detta avser jag åtgärder som riktas mot enskilda branscher, enskilda företag eller speciella regioner. Kanske var detta motiverat av att man betraktade de uppkommande bekymren som isolerade och övergående fenomen. Kanske hade valet av selektiva i stället för generella åtgärder sin grund i att man betraktade statens möjligheter som goda när det gäller att planera och styra utvecklingen.

7.2 Vad menas med riskkapital?

Ett företags riskkapital utgörs av det egna kapitalet i bolaget. Det egna kapitalet är summan av vad bolagets ägare tillskjutit och ackumulerade vinstmedel från verksamheten.

I strikt mening kan ett bolags riskkapitalvolym således påverkas endast av gamla och nya ägares vilja och förmåga att satsa kapital samt av hur framgångsrik verksamheten är. Grunden för ackumulation av riskkapital är således vinstutvecklingen som i sin tur avgör hur attraktivt det är för en investerare att satsa nya pengar. Statens påverkan på näringslivets riskkapitalvolym sker i allt väsentligt genom utformningen av skattesystemet. Det är utformningen av företagsbeskattningen som bestämmer hur mycket av den beskattningsbara vinsten som får stanna kvar i bolaget. Skattesystemets utformning (både för fysiska och juridiska personer) avgör också hur pass intressant det är för investerare/placerare att satsa medel i bolagen i form av aktiekapital.

Skattesystemet tillhör arsenalen generella medel. Den historiska utformningen anses på vissa punkter ha kommit att favorisera vissa typer av företag, till exempel stora kapitaltunga enheter. Kanske kan man säga att utformningen i hög grad haft sin utgångspunkt i industriella verksamheter och i synnerhet i så kallad basindustri. Vissa selektiva åtgärder har därför motiverats av att de generella medlen inte tillräckligt väl kan ta hand om specifika situationer.

7.3 Kapitalförsörjning i vidare mening

Staten har hjälpt till att öka kreditvärdigheten

En stor mängd åtgärder har i historien vidtagits i syfte att förbättra möjligheterna för företag att få krediter. Under 70-talets första hälft fördes en intensiv debatt kring det låga risktagandet i banksystemet. Det var den allmänna meningen att kreditgivningen ställde för höga säkerhetskrav på låntagarna. Samtidigt redovisade samtliga banker mycket låga kreditförluster på sin utlåning. Det var inte ovanligt med en nivå på kreditförluster som kunde anges i bråkdelar av procent av utlåningen.

Många statliga insatser har gjorts som syftat till att öka företagens kreditvärdighet. Så har till exempel företagssektorns möjlighet att refinansiera sina kundkrediter stöttats av staten genom olika former av kreditgarantier. Det mest omfattande systemet var nog det statliga

fartygskreditgarantisystemet som infördes i slutet av sextiotalet och som efter en serie förändringar så småningom under 80-talet kom att ebba ut.

Under årens lopp har staten genom utvecklingsfonder och utvecklingsbolag bl.a. medverkat till att genom garantigivning förbättra företagens kreditvärdighet. Det är dock väsentligt att komma ihåg att denna typ av åtgärder inte egentligen avgör företagens riskbenägenhet när det gäller att satsa på nya projekt. Åtgärderna påverkar i första hand bankernas benägenhet att låna ut genom att kreditriskerna lyfts av.

Staten har subventionerat kapitalförsörjningen

Ett stort antal åtgärder har vidtagits under årens lopp i syfte att förse företag med kapital på förmånliga villkor. Redan statliga kreditgarantier som lämnas kostnadsfritt innebär ett slags subvention. Utöver detta har staten genom utvecklingsfonder, utvecklingsbolag, särskilda branschprogram etc försett vissa företag med lån på villkor som innebar mer eller mindre kraftigt subventionerad räntesats.

Det i särklass mest omfattande subventionsprogrammet har varit det regionalpolitiska stödet. Avsikten med alla regionala stödformer är att kompensera för geografiska belastningar/olägenheter. När en sådan kompensation sker genom kapitalsubventioner på sätt som skett innebär detta ofta ett rent tillskott av riskkapital (projektkapital). Regelverken har utformats i generella termer medan åtkomligheten naturligtvis varit specialdestinerad geografiskt.

Staten har lyft av företagen vissa specifika risker

I vissa fall har förekommit statliga initiativ till riskavlyft i samband med t.ex. exportaffärer. Det mest kända exemplet är den statliga Exportkreditnämnden som kan sägas lyfta av de svenska exportörerna den länderrisk som exporten är förenad med.

Garantierna har även haft funktionen att möjliggöra refinansiering av kundkrediter och därigenom har företagens rörelsekapitalanskaffning underlättats.

Statliga åtgärder i former som är eller liknar egenkapitalförsörjning

Staten har genom en del program kunnat lämna till exempel lån med villkorlig återbetalningsskyldighet eller lån (eller lånegarantier) som förmånsrättsligt placerats närmast före det egna kapitalet. Företrädesvis

har sådana åtgärder vidtagits i samband med omstruktureringar av hela eller delar av vissa branscher. Konstruktionen med garantier tillämpades först inom TEKO-branschen. Beloppsmässigt stora engagemang tillfördes specialstålindustrin i samband med branschens omstrukturering i början på 80-talet. Omfattande summor av denna karaktär destinerades till de svenska biltillverkarna som ett sätt att mildra stötarna från varvsnedläggningarna i Uddevalla och Malmö.

I mindre skala har såväl de regionala utvecklingsfonderna som ett antal utvecklingsbolag medverkat till satsningar på motsvarande grunder.

Denna typ av insatser innbär till skillnad från kreditgarantier, i syfte att förbättra kreditvärdigheten, att ett slags riskkapital tillförs mottagaren.

Investeringsfonderna

Under ganska lång tid tillämpades ett system som möjliggjorde uppskjuten vinstbeskattning. Företagen kunde sätta av vinstmedel i investeringsfonder. När så finansdepartementet medgav ett frisläppande av fonderna kunde detta ske utan skattebelastning. De avsatta medlen sattes på konton i Sveriges Riksbank. När de sedan nyttjades tillfördes företagen genom systemet vinstbefriat eget kapital.

Systemet med investeringsfonder var under lång tid ganska framgångsrikt. Det användes i konjunkturpolitiskt syfte och frisläppandet av fonderna var huvudsakligen kopplat till investeringar i maskiner och byggnader. På detta sätt tillfördes bolagen ett ökat riskkapital genom skattereglerna.

På senare år har motsvarande tillförsel av riskkapital kunnat ske i vissa associationsformer genom t.ex. avsättningar till periodiseringsfonder. Det är troligtvis ett mycket verksamt medel att påverka riskkapitalförsörjningen.

AP-fonderna

Genom AP-fonderna har staten tillfört väsentliga summor riskkapital till börsföretagen.

Allemansfonderna

Tillskapandet av allemansfonderna har inneburit väsentliga tillskott till riskkapitalförsörjningen. Den främsta betydelsen kanske ändå varit att öka allmänhetens intresse för placeringar i aktier.

Statligt riskkapital i egna bolag

Under 70- och 80-talen lämnade staten i egenskap av ägare mycket stora kapitaltillskott i vissa företag. Staten medverkade i väsentlig grad i de omfattande omstruktureringarna inom vissa basindustrier t.ex. i stål-industrin genom att ansvara för bildandet av SSAB Svenskt Stål AB.

7.4 Bildandet av sveriges investeringsbank

Mot slutet av sextiotalet var det förenat med vissa svårigheter att finansiera större projekt med svenska kronor. Projekt som genererar intäkter i SEK bör för att undvika valutaexponering finansieras i samma valuta. Vissa projekt som planerades var också av en storleksordning som medförde svårigheter för någon enstaka aktör att genomföra. Ett företag genomför inte ett projekt vars risk - om än liten i sannolikhetstermer - är beloppsmässigt så stor att den kan komma att äventyra kärnverksamheten. Det fördes en ganska omfattande diskussion kring denna typ av riskaversion och hur man kunde eliminera den.

Den statliga utredning som låg till grund för bildandet av Sveriges Investeringbank AB var ganska omfattande. Utredningen debatterades livligt också i vetenskapliga kretsar. Bankens huvudsakliga inriktning var avsedd för projektfinansiering - och då med speciell inrikning mot stora projekt.

I prop 1973:41 skrev departementschefen: "En viktig näringspolitisk uppgift är att främja investeringsverksamheten inom industrin. Sveriges Investeringsbank AB inrättades år 1967 i detta syfte. SIB:s uppgift är att medverka vid finansieringen av främst större, långsiktiga och mer riskbetonade projekt, som inriktas på rationalisering, strukturanpassning och utveckling av näringslivet. SIB:s eget kapital jämte reserver uppgår nui till nära 1 300 milj kr. Vid utgången av 1972 hade SIB beviljat krediter till ett belopp av 2 900 milj kr. Huvudparten av dessa medel har lånats ut till pappers- och massaindustrin, verkstads-, kemisk och metallindustri samt till kraftindustrin. Under de senaste två åren har SIB med betydande belopp engagerat sig också på exportfinansierings-området."

Lejonparten av SIB:s utlåning skedde på i huvudsak kommersiella villkor och låntagarna var huvudsakligen storföretag inom den så kallade basindustrin. Sedermera kom SIB också att spela större roll i samband med strukturella omvandlingar främst för större företag men i vissa fall även för småföretag. Som exempel kan nämnas det dotterbolag till SIB som bildades i syfte att medverka till omställningen inom TEKO-branscherna. Det statliga stödet gavs i form av så kallade strukturgarantier som förmånsrättsligt var placerade närmast det egna kapitalet. Detta kan sägas ha varit ett slags riskkapitalfinansiering eller i vart fall faciliteter för att resa en sådan.

Några år efter SIB:s bildande startades Nordiska Investeringbanken med säte i Helsingfors. Tankarna bakom denna skapelse var likartade de bakom Sveriges Investeringbank. Dock med den skillnaden att den projektfinansiering som skulle stödjas av banken främst avsåg nordiska projekt. Minst två nordiska länder måste vara involverade. Aktiviteterna kom att riktas mot huvudsakligen storföretag. Många nordiska projekt inom energiområdet kom också att både analyseras och delvis finansieras av NIB.

7.5 Inrättandet av industridepartementet

Som tidigare nämnts kom den näringpolitiska inriktningen att baseras i hög grad på åtgärder av selektiv natur. För att få en någorlunda god bild av hur politiken växte fram citeras departementschefen i prop 1973:41: "Till departementets verksamhetsområde hör bl a frågor rörande den allmänna näringspolitiken, branschpolitik, bergsbruk, energiförsörjning, teknisk forskning och industriellt utvecklingsarbete samt stasägda företag.

Departementet har sedan starten byggts ut successivt. En uppgift under denna tid har varit att utveckla den långsiktiga industri- och näringspolitiska planeringen. En sådan planering förutsätter god tillgång till såväl information om väntade förändringar inom näringslivet som nya och förbättrade former för samarbete mellan företagen och samhällets organ."

För att få tillräckligt underlag för långsiktiga industripolitiska överväganden genomfördes en rad branschutredningar som sedan föranledde åtgärder i form att sk branschprogram. Det handlade främst om diverse krisbranscher TEKO, möbel-och snickeribranscherna samt varvsindustrin. Den petrokemiska industrin var också föremål för utredning.

De typiska branschprogrammen omfattade bl.a. vidgade kreditmöjligheter, stöd till teknisk forskning och utveckling, export och utbildning samt konsulthjälp för att utreda förutsättningarna för strukturella förändringar.

Redan på 70-talet framhävde man i propositionerna och i andra sammanhang betydelsen av de små och medelstora företagens betydelse. Man upprättade en särskild statlig delegation för mindre och medelstora företag. Denna delegations arbetsfält kom att bli företagsservice av olika slag samt riskkapitalförsörjningen.

Det växte upp en ganska omfattande flora av statliga lånegarantier, direkta lån (t.ex. Statens Hantverks- och Industrilånefond). Staten initierade bildandet av de halvstatliga instituten AB Industrikredit och AB Företagskredit. Tyngdpunkten i verksamheten kan beskrivas som access till kreditmarknaden, ordinär långivning och i vissa fall beviljandet av så kallade mjuka lån.

I början av 1973 bildades Företagskapital AB. Genom tillkomsten av detta bolag öppnades enligt departementschefen "en ny möjlighet för utvecklingskraftiga mindre och medelstora företag att få tillgång till riskbärande kapital på samma sätt som större företag idag har genom aktiemarknaden.". Företagskapital AB kom att verka som ett statligt investmentbolag och kunde knappast göra anspråk på att i någon omfattning förse de mindre och medelstora företagen i landet med riskkapitalvolymer.

Industridepartementet tog också på sig uppgiften att verka för industrins tekniska förnyelse. På myndighetsplanet inrättades STU Styrelsen för teknisk utveckling. STU:s huvuduppgift var att fördela det statliga ekonomiska stödet till teknisk forskning och utveckling. De finansiella stödformerna inriktades huvudsakligen på rent stöd till lovande projekt. Stödutformningen kunde ha inslag av allt från rena bidrag till återbetalningsskyldighet vid framgång. I de flesta fall fanns kopplade borgensförbindelser från låntagarens sida.

Som komplement till STU bildades det helstatliga bolaget Svenska utvecklings AB. Bolagets uppgift var att på kommersiella grunder vidareutveckla och exploatera vissa produktidéer.

Under 70-talet uppmärksammades från industridepartementets sida problemen med bristade företagsservice. Tanken var att staten genom t.ex. SIFU skulle förmedla kunskaper tekniska, administrativa, kommersiella och ekonomiska frågor till företag inom industri och hantverk. På länsplanen samverkade SIFU med de sk företagarföreningarna. Dessa sistnämnda hade precis denna uppgift tillsammans med viss kreditförmedling och rådgivning.

Norrlandsfonden, SIFU och STU initierade IUC, Industriellt utveck-

lingscentrum i Skellefteå i början av sjuttiotalet. IUC var i första hand ett servicekoncept (fra rådgivningsinsatser) men hade även en viss roll i samband med kreditgivning.

Nu nämnda aktiviter från Industridepartementet gör inte ansåk på att visa en heltäckande bild av samtliga åtgärdsprogram som kunde ha bäring på kreditfaciliteter eller riskkapitalförsörjning. Uppräkningen är mera av exemplifierande natur för att visa vilken omfattande flora av selektiva åtgärder som kunde vidtagas. Den beloppsmässiga omfattningen vad gäller riskkapitalförsörjning för det svenka näringslivet var ytterst blygsam. Försörjningen av riskkapital bestäms ytterst av vinstnivån i företagen. Att i någon omfattning påverka volymen riskkapital förutsätter generella medel som t.ex. skattelagstiftningen i stort.

7.6 De regionala utvecklingsfonderna

Under sjuttiotalet startades ett stort antal regionala utvecklingsfonder - en i varje län. Dessa fonder hade sitt egentliga ursprung i de så kallade företagarföreningarna. Utvecklingsfonderna återfinns idag under namnet ALMI Företagspartner AB.

Regelverket kring utvecklingsfonderna har naturligt nog förändrats i många omgångar under årens lopp. För att få en översiktlig bild av deras verksamhet sammanfattas regelverket så som det tillämpades under första delen av 80-talet. (sammanfattningen är hämtad från SFS 1982:682)

Grundbestämmelser

Fonden kan delta i finansieringen avseende mindre och medelstora bolag högst 200 anställda). *Fonden skall beakta de regional- och sysselsättningspolitiska mål som staten ställer upp.*

Finansieringen skall i första hand avse tillverkande företag. De enda tjänsteproducerade bolag som kan ifrågakomma är sådana som vetter mot turism.

Finansieringsformer

- rörelsekrediter
- lånegarantier
- garanti för bankgaranti
- utvecklingslån eller utvecklingsbidrag

Villkor för finansiering

Finansiering får endast avse verksamhet som har eller bedöms kunna få tillfredsställande lönsamhet. Utvecklingfonderna får inte medverka i finansiering som kan ske på den allmänna kreditmarknaden under normala marknadsmässiga villkor.

Om det inte finns särskilda skäl skall full eller begränsad borgen ställas av den som direkt eller indirekt har ägarinflytande.

Utvecklingskapital får beviljas med högst 50% av den beräknade kostnaden för det projekt finansieringen avser. Utvecklingsbidrag skall ges med förbehåll att mottagaren förbinder sig att utge ersättning till fonden i form av engångsbelopp eller i form av royalty.

Säkerligen har utvecklingsfonderna under årens lopp betytt mycket i det enskilda fallet men man kan knappast säga att de utgjort något system för finansiering av riskkapital.

7.7 Regionala utvecklingsbolag

Under de senaste tjugu åren har vuxit fram ett mycket stort antal regionala utvecklingsbolag. Utan att gå in i detalj på vilka de var eller hur de fungerade kan konstateras några gemensamma drag.

Sättet att verka påminner vanligtvis om de regionala utvecklingsfonderna. Kanske kan man säga att det kapital som lämnades oftare hade mera riskkapitalkaraktär. Många av utvecklingsbolagen kom att tillämpa ett slags investmentbolagstänkande. När detta var fallet kan man säga att de tillförde riskkapital till ofta nystartade eller nyinflyttade verksamheter. I en del fall medverkade man till finansiering av avknoppningar från större ofta nedläggningshotade verksamheter.

I de allra flesta fallen startades dessa utvecklingsbolag i samband med en större nedläggning. Syftet var att genom nya aktiviteter växla av den sysselsättning som försvann vid aktuella nedläggningar. Bolagens tillkomst var således inte motiverade av någon allmän brist på

riskkapital. Men riskkapital behövdes för att kunna skapa förutsättningar att tackla de sysselsättningsproblem som var grunden för bolagens tillkomst.

7.8 Venture capital

Venture capitalbolag är en amerikansk företeelse. Bolagen är investmentbolag med särskild inrikning på innovationsföretag. Ven-capbolagen tillför ägarkapital i form av aktiekapital eller t.ex. förlagslån som kan vara konvertibla. Bolagen tillför också oftast sådan kompletterande kompetens som kan behövas. Det sker ofta genom styrelsearbetet. Ven-capbolagen kan ofta vara temporära ägare till verksamheten med en uttrycklig plan att placera bolaget på börsen inom en bestämd tidsrymd.

Många amerikanska vencapbolag har varit mycket framgångsrika. Regelverket kring dessa bolag har både i USA och i andra länder antingen genom valet av bolagsform eller explicit i lagstiftningen varit gynnade från t.ex. skattesynpunkt. I vissa fall ligger den gynnsamma behandlingen egentligen i förmånliga villkor för fysiska personer att satsa riskkapital.

Svenska vencapbolag började växa upp mot slutet av sjuttiotalet. Bakgrunden i Sverige var svårigheten att utan realsäkerheter resa kapital. Bankernas utlåning grundades vid denna tidpunkt oftast på realsäkerheter t.ex. inteckningar i fast egendom. Småningom kom bankerna att kunna ge lån mot företagsinteckningar. Därmed togs hänsyn till andra tillgångar än fast egendom och anläggningstillgångar. Det underlättade för i gång varande verksamheter men soliditeten i svenskt näringsliv hade krympt ihop rejält. Efter många år med otillräcklig lönsamhet hade företagen svårt med krediter för expansiva satsningar. För nystartade innovationsföretag var situationen än värre. Nu, omkring 1980, fanns ett mycket stort behov av utvecklade vencapbolag och utvecklade marknader för aktiehandel med aktier i småföretag.

Kritiken mot bankernas försiktiga kreditgivning var omfattande. Man förberedde lagstiftningsförändringar innebärande att bankerna t.ex. kunde driva verksamheter som investmentbanker i dotterbolag. Vid mitten av 80-talet hade det vuxit upp ett antal vencapbolag och företag som fungerade som investmentbanker. Banklagen kom dock inte att ändras. Därför finns inte några sk merchant banks kopplade till affärsbankerna i Sverige.

Bankkrisen under 90-talet ledde till att det blev ökade krav på egna insatser vid kreditgivningen. De stora företagen hade ett lättare problem än de mindre bl.a. genom möjligheten till utlandsfinansiering. De hade möjligheten att matcha sina valutaexponeringar på ett bättre sätt. De mindre företagen - och främst de hemmamarknadsorienterade - finansierade sig i främmande valuta. Detta ledde vid frisläppandet av kronan 1992 till dramatiska valutaförluster.

På senare år har affärsbankerna vidtagit egna åtgärder för att underlätta riskkapitalfinansieringen i framför allt småföretag. I detta sammanhang kan nämnas bland andra Fylkinvest AB och Småföretagsinvest AB. Även om det tillgängliga underliggande riskkapitalbeloppet kanske uppgår till ett antal hundra miljoner kronor är det inte lösningen på riskkapitalförsörjningen i de mindre bolagen.

Tillkomsten av vencapbolagen och skapandet av OTC-börsen med förändrade skatteregler för placerare är nog det enskilt viktigaste som hänt när det gäller mindre och medelstora företags försörjning av riskkapital via marknaden.

Under 1995 beslutade EU-kommissionen att starta en europeisk motsvarighet till amerikanska Nasdaq. Nasdaq är den ojämförligt största marknaden för att kunna introducera unga växande teknik- och kunskapsföretag. Detta EU-beslut får nog betraktas som ett nytt vägval - bort från riktade FoU-stöd.

IM Innovationsmarknaden AB startade under andra halvåret 1994 en marknadsplats för innovationsföretag. Allmänheten kan således förse dess företag med riskvilligt kapital. Skötseln av marknaden åvilar ett särskilt bolag, IMÄ Innovationsmäklarna AB.

7.9 Några kommentarer till de historiska statliga åtgärderna

Som nämnts inledningsvis utgörs företagens egentliga riskkapital av det egna kapitalet i bolagen. Företagens soliditet dvs relation mellan eget och totalt arbetande kapital avgör oftast möjligheterna att finansiera sig externt. Är soliditeten låg är utrymmet för ordinär bankfinansiering begränsad. Företagens finansiella potential att klara investeringar, täcka upp sitt rörelsekapitalbehov och att satsa på framtiden genom expansion bestäms ytterst av soliditeten. Det är med andra ord vad ägare är villiga att satsa och hur mycket vinstmedel som ackumulerats som avgör möjligheterna (portföljkapital). Sådan är situationen för de allra flesta etablerade företag och för företag som vänder sig mot etablerade produktmarknader.

Situationen är något annorlunda vad gäller rena innovationsföretag eller uppfinnarföretag. I dessa fall finns ingen historik. Det tar i allmänhet lång tid innan man kan exploatera uppfinningar. Även om det allmänna vinstläget i näringslivet skulle vara synnerligen gott krävs andra åtgärder för att resa finansiering i sådana fall. Man brukar säga att det finns behov av projektkapital.

Vare sig vi betraktar historien eller ser på framtiden kan man konstatera att vad gäller portföljkapital/ägarkapital eller annan ägarrelaterad finansiering så kommer alltid de genererade vinstmedlen att utgöra lejonparten. Staten kan volymmässigt inte nämnvärt påverka denna finansiering genom selektiva åtgärder via olika offentliga organ eller bolag. Däremot kan man säga att staten genom företagsbeskattningen och beskattningen av fysiska personer helt avgör den totala tillgängliga volymen.

När det gäller projektkapital är situationen i någon mån annorlunda. Här finns utrymme för specialdestinerade stödformer. Det handlar i första hand om t.ex. nyetableringar baserade på innovationer eller stöd till teknisk utveckling och kanske prototypframtagning. En väsentlig del av STU:s program i gången tid har riktats mot den seanre typen av finansiellt stöd. Det har med all säkerhet i historien funnits åtskilliga projekt som lyckosamt kunnat startas tack vare olika former av offentligt tillskjutet riskkapital. Det finns all anledning för staten att finna så adekvata stödformer som möjligt för att stimulera sådana exploateringar även i framtiden. Även i dessa fall skall man komma ihåg att andra medel i den offentliga arsenalen kan ha väl så stor betydelse. De allmänna villkoren för företagsetablering är avgörande. Samhället bestämmer hur intressant det är för privata placerare/investerare att medverka i riskfyllda projekt. Jämför vi med andra länder kan man nog säga att minst hälften av all riskfinansiering av innovationsföretag tycks ske genom fysiska personer - privata investerare. Drygt en tredjedel finansieras genom olika fonder och vencapbolag. Resterande del hämtas bl.a. från offentliga program för teknikutveckling.

Riskkapital genom utvecklingsfonder och statliga utvecklingsbolag

Volymen riskkapital som kanaliserats till företag - stora som små - från offentliga källor som utvecklingsfonder eller utvecklingsbolag måste rubriceras som helt negligerbar i relation till de samlade volymerna.

Ävenså har säkert de statliga åtgärderna betytt en del i enskilda fall.

Kännetecknande är dock att även om åtgärderna presenterats som ett sätt att medverka till riskkapitalförsörjningen har motiven nästan alltid varit sysselsättnings- eller regionalpolitiska. Det framgår ovan explicit vad gäller utvecklingsfondernas regelverk. De statligt initierade utvecklingsbolagen har i nästan samtliga fall motiverats av akuta sysselsättningproblem på en ort eller i en region. Riskkapitalförsörjningen stod inte i fokus.

Med ägande följer inflytande

Ägarfrågan är viktig i varje bolag. Ägarna skall ha ett slags samsyn vad gäller verksamheten och dess utveckling. I sådana situationer i historien då samhället erbjudit riskkapitalfinansiering (framför allt egenkapital) har med detta naturligt nog följt krav på statlig insyn, krav på statligt inflytande etc. Det är inte alltid som staten och dess organ uppfattats som lämpliga ägare av de som erbjudits offentligt ägarkapital. Det är naturligt att vissa kulturkrockar uppkommit. Det har säkert ibland varit svårt att förena myndighetsutövning med kommersiellt tänkande i syfte att utveckla en verksamhet. På motsvarande sätt har kanske företagen haft svårt att frigöra sig från att t.ex. betrakta statliga styrelseledamöter enbart som verksamhetskontrollanter.

Härvidlag finns sannolikt stor skillnad mellan större företag och de små företagen. Erfarenheten visar nog ganska entydigt att statens möjligheter att genom tillskott av ägarkapital få mindre företag att expandera och blomstra är mycket begränsade.

Den statliga garantigivningen i olika former

Som tidigare omnämndes har det av och till i historien funnits alltför begränsat utrymme på kreditmarknaden för företagsfinansiering. Många statliga insatser har gjorts genom att ställa ut garantier och därigenom ge företagen access till kapitalmarknaden. Omfattningen av garantigivningen har i vissa fall varit av mycket stor omfattning - t.ex. varvsnäringen. Varvens möjligheter att refinasiera lämnade kundkrediter hade utan denna garantigivning varit omöjlig.

Generellt kan man säga att en statlig garantigivning (borgensåtagande) kan vara betydelsefull i situationer då finansieringskällornas säkerhetskrav inte kan uppnås. Instrumentet har i vissa situationer - främst i samband med projektfinansiering från STU - haft betydelse. Den volymmässiga omfattningen kopplat till riskkapitalförsörjning i

egentlig mening har dock varit blygsam.

Den viktigaste erfarenheten...

under 25 år med en variationsrik flora av åtgärder som rubricerats som riskkapitalförsörjning: *riktade selektiva statliga åtgärder för att förbättra riskkapitalförsörjningen kan aldrig vara annat än ett komplement till generella finans- och penningpolitiska åtgärder.*

All historisk erfarenhet visar också att man inte alltid klargjort med tillräcklig tydlighet vad man velat uppnå med vidtagna åtgärder.

Statens offentliga utredningar 1996

Kronologisk förteckning

1. Den nya gymnasieskolan - hur går det? U.
2. Samverkansmönster i svensk forskningsfinansiering. U.
3. Fritid i förändring.
   Om kön och fördelning av fritidsresurser. C.
4. Vem bestämmer vad? EU:s interna spelregler inför regeringskonferensen 1996. UD.
5. Politikområden under lupp. Frågor om EU:s första pelare inför regeringskonferensen 1996. UD.
6. Ett år med EU. Svenska statstjänstemäns erfarenheter av arbetet i EU. UD.
7. Av vitalt intresse. EU:s utrikes- och säkerhetspolitik inför regeringskonferensen. UD.
8. Batterierna - en laddad fråga. M.
9. Om järnvägens trafikledning m.m. K.
10. Forskning för vår vardag. C.
11. EU-mopeden. Ålders- och behörighetskrav för två- och trehjuliga motorfordon. K.
12. Kommuner och landsting med betalningssvårigheter. Fi.
13. Offentlig djurskyddstillsyn. Jo.
14. Budgetlag - regeringens befogenheter på finansmaktens område. Fi.
15. Union för både öst och väst. Politiska, rättsliga och ekonomiska aspekter av EU:s sjätte utvidgning. UD.
16. Förankring och rättigheter. Om folkomröstningar, utträdesrätt, medborgarskap och mänskliga rättigheter i EU. UD.
17. Bättre trafik med väginformatik. K.
18. Totalförsvarspliktiga m95. Förslag om jobb/studier efter muck, bostadsbidrag, dagpenning, försäkringar. Fö.
19. Sverige, EU och framtiden. EU 96-kommitténs bedömningar inför regeringskonferensen 1996. UD.
20. Samordnad rollfördelning inom teknisk forskning. U.
21. Reform och förändring. Organisation och verksamhet vid universitet och högskolor efter 1993 års universitets- och högskolereform. U.
22. Inflytande på riktigt - Om elevers rätt till inflytande, delaktighet och ansvar. U.
23. Kartläggning och analys av den offentliga sektorns upphandling av varor och tjänster med miljöpåverkan. N.
24. Från Maastricht till Turin. Bakgrund och övriga EU-länders förslag och debatt inför regeringskonferensen 1996. UD.
25. Från massmedia till multimedia - att digitalisera svensk television. Ku.
26. Ny kurs i trafikpolitiken + Bilagor. K.
27. En strategi för kunskapslyft och livslångt lärande. U.
28. Det forskningspolitiska landskapet i Norden på 1990-talet. U.
29. Forskning och Pengar. U.
30. Borgenärsbrotten - en översyn av 11 kap. brottsbalken. Fi.
31. Attityder och lagstiftning i samverkan + bilagedel. C.
32. Möss och människor. Exempel på bra IT-användning bland barn och ungdomar. SB.
33. Banverkets myndighetsroll m.m. K.
34. Aktiv arbetsmarknadspolitik + expertbilaga. A.
35. Kriminalunderrättelseregister DNA-register. Ju.
36. Högskola i Malmö. U.
37. Sveriges medverkan i FN:s familjeår. S.
38. Nationalstadsparker. M.
39. Rapport från klimatdelegationen 1995. Klimatrelaterad forskning. M.
40. Elektronisk dokumenthantering. Ju.
41. Statens maritima verksamhet. Fö.
42. Demokrati och öppenhet. Om folkvalda parlament och offentlighet i EU. UD.
43. Jämställdheten i EU. Spelregler och verklighetsbilder. UD.
44. Översyn av skatteflyktslagen. Reformerat förhandsbesked. Fi.
45. Presumtionsregeln i expropriationslagen. Ju.
46. Enskilda vägar. K.
47. Cirkelsamhället. Studiecirklars betydelser för individ och lokalsamhälle. U.
48. Shaping Sustainable Homes in an Urbanizing World. Swedish National Report for Habitat II. N.
49. Regler för handel med el. N.
50. Förbud mot vapen på allmän plats m.m. Ju.
51. Grundläggande drag i en ny arbetslöshetsförsäkring - alternativ och förslag. A.
52. Precisering av handelsändamålet i detaljplan. M.
53. Kalkning av sjöar och vattendrag.M.
54. Kooperativa möjligheter i storstadsområden. S.
55. Sverige, framtiden och mångfalden. A.
55. På väg mot egenföretagande. A.
55. Vägar in i Sverige. A.
56. Hälften vore nog - om kvinnor och män på 90-talets arbetsmarknad. A.
57. Pensionssamordning för svenskar i EU-tjänst. Fi.
58. Finansieringen av det civila försvaret. Fö.

Statens offentliga utredningar 1996

Kronologisk förteckning

59. Europapolitikens kunskapsgrund. En principdiskussion utifrån EU 96-kommitténs erfarenheter. UD.
60. Miljö och jordbruk. Om EU:s miljöregler och utvidgningens effekter på den gemensamma jordbrukspolitiken. UD.
61. Medlemsstater och medborgare. Förhållandet mellan stora och små länder i EU. Rättsliga och inrikes frågor. UD.
62. EU, konsumenterna och maten – Förväntningar och verklighet. Jo.
63. Medicinska undersökningar i arbetslivet. A.
64. Försäkringskassan Sverige – Översyn av socialförsäkringens administration. S.
65. Administrationen av EU:s jordbrukspolitik i Sverige. Jo.
66. Utvärderat personval. Ju.
67. Medborgerlig insyn i kommunala entreprenader. Fi.
68. Några folkbokföringsfrågor. Fi.
69. Kompetens och kapital + bilaga. N.

Statens offentliga utredningar 1996

Systematisk förteckning

Statsrådsberedningen

Möss och människor. Exempel på bra IT-användning bland barn och ungdomar. [32]

Justitiedepartementet

Kriminalunderrättelseregister
DNA-register. [35]
Elektronisk dokumenthantering. [40]
Presumtionsregeln i expropriationslagen.[45]
Förbud mot vapen på allmän plats m.m. [50]
Utvärderat personval. [66]

Utrikesdepartementet

Vem bestämmer vad? EU:s interna spelregler inför regeringskonferensen 1996. [4]
Politikområden under lupp. Frågor om EU:s första pelare inför regeringskonferensen 1996. [5]
Ett år med EU. Svenska statstjänstemäns erfarenheter av arbetet i EU. [6]
Av vitalt intresse. EU:s utrikes- och säkerhetspolitik inför regeringskonferensen. [7]
Union för både öst och väst. Politiska, rättsliga och ekonomiska aspekter av EU:s sjätte utvidgning. [15]
Förankring och rättigheter. Om folkomröstningar, utträdesrätt, medborgarskap och mänskliga rättigheter i EU. [16]
Sverige, EU och framtiden. EU 96-kommitténs bedömningar inför regeringskonferensen 1996. [19]
Från Maastricht till Turin. Bakgrund och övriga EU-länders förslag och debatt inför regeringskonferensen 1996. [24]
Demokrati och öppenhet. Om folkvalda parlament och offentlighet i EU. [42]
Jämställdheten i EU. Spelregler och verklighetsbilder. [43]
Europapolitikens kunskapsgrund. En principdiskussion utifrån EU 96-kommitténs erfarenheter. [59]
Miljö och jordbruk. Om EU:s miljöregler och utvidgningens effekter på den gemensamma jordbrukspolitiken. [60]
Medlemsstater och medborgare. Förhållandet mellan stora och små länder i EU. Rättsliga och inrikes frågor. [61]

Försvarsdepartementet

Totalförsvarspliktiga m95. Förslag om jobb/studier efter muck, bostadsbidrag, dagpenning, försäkringar. [18]
Statens maritima verksamhet. [41]
Finansieringen av det civila försvaret. [58]

Socialdepartementet

Sveriges medverkan i FN:s familjeår. [37]
Kooperativa möjligheter i storstadsområden. [54]
Försäkringskassan Sverige – Översyn av socialförsäkringens administration. [64]

Kommunikationsdepartementet

Om järnvägens trafikledning m.m. [9]
EU-mopeden. Ålders- och behörighetskrav för två- och trehjuliga motorfordon. [11]
Bättre trafik med väginformatik. [17]
Ny kurs i trafikpolitiken + Bilagor. [26]
Banverkets myndighetsroll m.m. [33]
Enskilda vägar. [46]

Finansdepartementet

Kommuner och landsting med betalningssvårigheter. [12]
Budgetlag – regeringens befogenheter på finansmaktens område. [14]
Borgenärsbrotten – en översyn av 11 kap. brottsbalken. [30]
Översyn av skatteflyktslagen.
Reformerat förhandsbesked. [44]
Pensionssamordning för svenskar i EU-tjänst. [57]
Medborgerlig insyn i kommunala entreprenader. [67]
Några folkbokföringsfrågor. [68]

Utbildningsdepartementet

Den nya gymnasieskolan – hur går det? [1]
Samverkansmönster i svensk forskningsfinansiering. [2]
Samordnad rollfördelning inom teknisk forskning. [20]
Reform och förändring. Organisation och verksamhet vid universitet och högskolor efter 1993 års universitets- och högskolereform. [21]
Inflytande på riktigt – Om elevers rätt till inflytande, delaktighet och ansvar. [22]
En strategi för kunskapslyft och livslångt lärande. [27]
Det forskningspolitiska landskapet i Norden på 1990-talet. [28]
Forskning och Pengar. [29]
Högskola i Malmö. [36]
Cirkelsamhället. Studiecirklars betydelser för individ och lokalsamhälle. [47]

Statens offentliga utredningar 1996

Systematisk förteckning

Jordbruksdepartementet

Offentlig djurskyddstillsyn. [13]
EU, konsumenterna och maten
- Förväntningar och verklighet. [62]
Administrationen av EU:s jordbrukspolitik
i Sverige. [65]

Arbetsmarknadsdepartementet

Aktiv arbetsmarknadspolitik + expertbilaga. [34]
Grundläggande drag i en ny arbetslöshetsförsäkring -
alternativ och förslag.[51]
Sverige, framtiden och mångfalden. [55]
På väg mot egenföretagande. [55]
Vägar in i Sverige. [55]
Hälften vore nog - om kvinnor och män på
90-talets arbetsmarknad. [56]
Medicinska undersökningar i arbetslivet. [63]

Kulturdepartementet

Från massmedia till multimedia -
att digitalisera svensk television. [25]

Näringsdepartementet

Kartläggning och analys av den offentliga sektorns
upphandling av varor och tjänster med
miljöpåverkan. [23]
Shaping Sustainable Homes in an Urbanizing
World. Swedish National Report for Habitat II. [48]
Regler för handel med el. [49]
Kompetens och kapital + bilaga. [69]

Civildepartementet

Fritid i förändring.
Om kön och fördelning av fritidsresurser. [3]
Forskning för vår vardag. [10]
Attityder och lagstiftning i samverkan
+ bilagedel. [31]

Miljödepartementet

Batterierna - en laddad fråga. [8]
Nationalstadsparker. [38]
Rapport från klimatdelegationen 1995.
Klimatrelaterad forskning. [39]
Precisering av handelsändamålet i detaljplan. [52]
Kalkning av sjöar och vattendrag [53]

KUNGL. BIBLIOTEKET STOCKHOLM